

ZMANJŠEVANJE IN ODPRAVLJANJE DISKRIMINACIJE NA PODLAGI ETNIČNOSTI, 'RASE', NACIONALNOSTI IN/ALI VERE

Zaključno poročilo

Ciljno-raziskovalni projekt v okviru Ciljnega
raziskovalnega programa »CRP-2019«

Veronika Bajt

15. december 2021

Mirovni inštitut –

Inštitut za sodobne družbene in politične študije
Metelkova ulica 6
1000 Ljubljana
Slovenija

Zmanjševanje in odpravljanje diskriminacije na podlagi etničnosti, 'rase', nacionalnosti in/ali vere

Ciljno-raziskovalni projekt V5-1915 »Zmanjševanje in odpravljanje diskriminacije na podlagi etničnosti, 'rase', nacionalnosti in/ali vere« v okviru Ciljnega raziskovalnega programa »CRP-2019«

Zaključno poročilo

Izvajalec: Mirovni inštitut

Avtorica poročila: dr. Veronika Bajt

Oblikovanje: mag. Jasna Babić

Raziskovalna skupina:

dr. Veronika Bajt, vodja projekta
izr. prof. dr. Vlasta Jalušič, raziskovalka
dr. Iztok Šori, raziskovalec
dr. Lana Zdravković, raziskovalka

Naročnika oz. sofinancerja:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije
Zagovornik načela enakosti

Ljubljana, 15. 12. 2021

KAZALO

1. Uvod	5
Izhodišča in opredelitev problema	5
Cilji	6
Aktivnosti	7
Kaj je diskriminacija?	9
Prvi del:	15
Analiza stanja	15
2. Razpoložljivi viri podatkov o področjih življenja, kjer prihaja do diskriminacije na podlagi etničnosti, nacionalnosti, »rase« in/ali vere	16
Uvod	16
Viri informacij – podatki o enakosti (» <i>equality data</i> «)	18
Stanje v Sloveniji	27
Drugi del: Situacijsko testiranje, kvalitativna in kvantitativna analiza	79
3. Online anketa	80
Zbiranje podatkov	80
Predstavitev vzorca	81
Izkušnje z diskriminacijo	89
Diskriminacija na podlagi narodnosti ali državljanstva, barve kože, jezika in vere po področjih življenja	113
Zaključek	120
4. Situacijsko testiranje	122
Opis metode	123
Zbiranje podatkov	129
Rezultati	138
Zaposlovanje	139

Zdravje	141
Dostop do stanovanja	143
Izobraževanje	145
Zaključek	148
5. Intervjuji	151
Opis metode	151
Zbiranje podatkov	154
Rezultati	155
Delo in zaposlovanje	157
Zdravstvo	160
Dostop do dobrin in storitev	162
Upravni postopki in storitve države	166
Vzgoja in izobraževanje	167
Sovražni govor	172
Posledice diskriminacije	173
Priporočila za zmanjševanje in odpravljanje diskriminacije	178
6. Opolnomočenje strokovne in splošne javnosti	179
7. Sklepne ugotovitve	181
8. Viri in literatura	187
Povzetek glavnih ugotovitev	193
Summary of the main project findings	195

1. UVOD

IZHODIŠČA IN OPREDELITEV PROBLEMA

V Republiki Sloveniji spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin zagotavlja ustava, po kateri so dodeljene vsakomur, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, materialno stanje, rojstvo, izobrazbo, socialni status, invalidnost ali katero koli drugo osebno okoliščino (URS 1991). A ustava varuje pred diskriminacijo le formalno, zato je bilo v zadnjih letih sprejetih več zakonov, poleg tega je spodbujanje k diskriminaciji kaznivo po Kazenskem zakoniku.

Kljub navedenim zakonskim podlagam podatki iz raziskav kažejo, da je obseg diskriminacije v Sloveniji velik. Zato, da bi se lahko z diskriminacijo učinkovito spoprijemali, potrebujemo raziskovalne podatke, kjer pa, kot opozarjajo številne mednarodne in evropske organizacije, pomanjkanje posodobljenih informacij še posebej otežuje prepoznavanje skupin in posameznikov ter posameznikov, ki so predmet diskriminacije. Poročila še posebej izpostavljajo Rome, izbrisane in pripadnike manjšin iz nekdanje Jugoslavije, kar jasno potrjuje, da je področje diskriminacije na podlagi etničnega porekla, »rase«, nacionalnosti in/ali vere za Slovenijo ena najbolj relevantnih in občutljivih problematik. Posledično je okrnjeno, če ne mestoma celo onemogočeno tudi oblikovanje ustreznih politik, ki bi morale izhajati iz podatkov, saj zaradi zakona o varovanju osebnih podatkov obstaja močno obotavljanje s strani oblasti glede zbiranja razčlenjenih podatkov o enakosti glede ranljivih skupin. Zato projekt naslavlja naslednja problematična področja:

1. Na voljo je premalo preglednih, razčlenjenih in verodostojnih podatkov o obstoju diskriminacije glede na etničnost, »raso«, nacionalnost in vero.
2. Na voljo ni dovolj dokazanih primerov diskriminacije.
3. Potrebno je opolnomočiti strokovnjake_inje ter institucije za prepoznavanje diskriminacije in ukrepanje proti njej.
4. Nujno je kontinuirano ozaveščanje strokovne in splošne javnosti.

CILJI

- 1) Na podlagi analize stanja iz razpoložljivih virov natančno opredeliti področja življenja, iz katerih izhaja verjetnost za diskriminacijo oseb na osnovi etničnosti, nacionalnosti, »rase« in/ali vere, in oblikovati metodologijo za pridobitev kvalitativnih in kvantitativnih podatkov neposredno od oseb z osebno okoliščino etničnosti, nacionalnosti, »rase« in/ali vere.
- 2) Z izvedbo situacijskega testiranja in drugih kvantitativnih ter kvalitativnih metod raziskovanja pridobiti kakovostne podatke s terena in preveriti obstoj diskriminacije za osebe z osebno okoliščino etničnosti, nacionalnosti, »rase« in/ali vere na naslednjih področjih življenja: delo in zaposlovanje, socialno in zdravstveno varstvo, vzgoja in izobraževanje, dostop do dobrin in storitev, dostop do stanovanj.
- 3) Seznaniti strokovno javnost o izsledkih raziskovalnega projekta in jo opolnomočiti za oblikovanje predlogov ukrepov za odpravljanje diskriminacije na osnovi osebne okoliščine etničnosti, nacionalnosti, »rase« in/ali vere.
- 4) Seznaniti širšo javnost o izsledkih raziskovalnega projekta in jo opolnomočiti za prepoznavanje diskriminacije na osnovi osebne okoliščine etničnosti, nacionalnosti, »rase« in/ali vere ter ukrepanje na individualni ravni.

AKTIVNOSTI

Osnovne raziskovalne aktivnosti projekta so potekale v dveh smereh:

- 1) – Analiza stanja diskriminacije oseb po področjih življenja
- 2) – Situacijsko testiranje, kvalitativna in kvantitativna analiza

Prvi del poročila zato navaja pregled razpoložljivih virov podatkov o področjih življenja, kjer prihaja do diskriminacije na podlagi etničnosti, nacionalnosti, »rase« in/ali vere. Izhaja iz ugotovitve, da v Sloveniji vlada pomanjkanje preglednih, razčlenjenih in verodostojnih podatkov o obstoju diskriminacije glede na osebne okoliščine narodnosti, državljanstva, barve kože in religije. Zaradi zgodovinskih razlogov je zbiranje osebnih podatkov, razčlenjenih po osebnih značilnostih posameznikov, kot je npr. »etnično poreklo«, v mnogih evropskih državah občutljivo vprašanje, hkrati pa so podatki o enakosti pomembno orodje pri spremljanju izvajanja zakonodaje in politik za spodbujanje enakosti in nediskriminacije ter napredka na terenu.

V drugem delu poročilo povzema rezultate situacijskega testiranja, kvalitativne in kvantitativne analize. Izhajajoč iz ugotovljenega dejstva, da v Sloveniji primanjkuje podatkov o izkušnjah z diskriminacijo, ki bi bili pridobljeni neposredno od pripadnikov in pripadnic manjšinskih skupin in bi omogočali identifikacijo najbolj problematičnih področij življenja, prav tako pa primanjkuje tudi podatkov, ki bi neposredno dokazovali diskriminacijo, smo izvedli:

- a) **online anketo**, ki je preverjala izkušnje z diskriminacijo za osebe z osebno okoliščino etničnosti, »rase«, nacionalnosti in/ali vere na naslednjih področjih življenja: delo in zaposlovanje, socialno in

zdravstveno varstvo, vzgoja in izobraževanje, dostop do dobrin in storitev;

- b) **situacijska testiranja**, s katerimi smo preverjali obstoj diskriminacije za osebe z osebno okoliščino etničnosti, »rase«, nacionalnosti in/ali vere na naslednjih področjih življenja: delo in zaposlovanje, socialno in zdravstveno varstvo, vzgoja in izobraževanje, dostop do dobrin in storitev; in
- c) **ekspertne intervjuje**, ki so preverjali obstoj diskriminacije za osebe z osebno okoliščino etničnosti, »rase«, nacionalnosti in/ali vere na naslednjih področjih življenja: delo in zaposlovanje, socialno in zdravstveno varstvo, vzgoja in izobraževanje, dostop do dobrin in storitev.

Med majem in oktobrom 2021 je potekala terenska raziskava, ki je obsegala

- a) spletno anketo (odgovori 818 oseb),
- b) situacijsko testiranje (skoraj 400 izvedenih situacijskih testiranj) in
- c) poglobljene pol-strukturirane intervjuje (16 izvedenih ekspertnih intervjujev).

Ob tem nas je vodilo osnovno raziskovalno vprašanje: Na katerih področjih življenja in v katerih življenjskih situacijah osebe najpogosteje doživljajo diskriminacijo na podlagi etničnosti, »rase«, nacionalnosti in/ali vere? Pričujoče poročilo opiše potek raziskovalnih aktivnosti in povzema rezultate terenskega dela. V zaključku povzame tudi priporočila za naslavljanje diskriminacije.

KAJ JE DISKRIMINACIJA?

Diskriminacija pomeni z zakonom prepovedano neenako obravnavanje, ki nima upravičenega razloga; ljudje so obravnavani slabše od drugih zgolj zaradi določene osebne okoliščine. Obstajajo različne opredelitve diskriminacije, od splošnih (družbeno izključevanje posameznikov ali skupin), do pravnih (neenako obravnavanje posameznika ali skupine glede na druge posameznike in skupine na podlagi osebnih okoliščin, ki jih prepoveduje zakon) in socioloških opredelitev (oblika družbene prakse, ki izhaja iz predsodkov in stereotipov, ki so globoko zakoreninjeni v kulturi določene družbe, ki ima za posledico formalne ali neformalne oblike segregacije, marginalizacije ali socialne izključenosti posameznikov ali skupin).

Za prepoznavanje (in priznanje) diskriminacije morajo biti izpolnjeni trije elementi:

1. Neupravičena neenaka obravnava, ki ima za cilj ali posledico neenako uresničevanje človekovih pravic, drugih pravic, pravnih interesov in ugodnosti (slabša obravnava, neugodna obravnava).
2. Razlog za slabšo obravnavo je osebna okoliščina (npr. narodnost, barva kože).
3. Do neenake obravnave pride na področju, kjer je z zakonom prepovedana. To so vsa področja družbenega življenja (npr. zaposlitev, socialne storitve, izobraževanje), razen zasebna razmerja med posamezniki_cami.

Dogajanje, ki ga sami doživljamo kot nedopustno ali krivično, večkrat označimo za diskriminacijo. Vendar vsaka krivica ni nujno tudi diskriminacija. Diskriminacija kot neenaka obravnava posameznikov ter določenih skupin je z zakonom prepovedana (gl. npr. Zakon o varstvu pred diskriminacijo). Gre za neenako ali manj ugodno ravnanje z osebo

(drugačna obravnava, ki je manj ugodna), ki se dogaja na podlagi osebne okoliščine. Zakon opredeljuje različne oblike diskriminacije ter določa merila in področja, za katera je z zakonom prepovedana in kaznovana.

»Diskriminacija je kakršno koli razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti na temelju rase, barve kože, narodnega ali etničnega izvora, ki ima namen ali dejanski učinek onemogočiti komur koli ali ga prikrajšati za enakopravno priznavanje, uživanje ali uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin« (Murgel 2007: 11).

Tako kot v drugih evropskih državah, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin v Sloveniji zagotavlja ustava, po kateri so dodeljene vsakomur, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, materialno stanje, rojstvo, izobrazbo, socialni status, invalidnost ali katero koli drugo osebno okoliščino (URS 1991). Ker je praksa pokazala, da ustava varuje pred diskriminacijo le formalno, je bilo v zadnjih letih sprejetih več zakonov, med njimi Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja, ki je namenjen preprečevanju in odpravljanju diskriminacije na podlagi vseh osebnih okoliščin, zapisanih v ustavi. Nekateri drugi zakoni zagotavljajo enako obravnavo določenih skupin oz. se osredotočajo na eno osebno okoliščino. Zakon o enakih možnostih žensk in moških je namenjen zagotavljanju enakosti med moškimi in ženskami, pri čemer se pod njegovimi cilji izrecno navaja izboljšanje položaja žensk. Zakon o poklicni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov prepoveduje diskriminacijo na podlagi osebnih okoliščin invalidnosti in določa več pozitivnih ukrepov, kot so kvote za zaposlovanje invalidov. Poleg tega nekateri zakoni zagotavljajo enako obravnavanje na posameznih področjih družbenega življenja. Zakon o delovnih razmerjih varuje pred diskriminacijo pri izbiri kandidatov za delovno mesto in med delovnim razmerjem ter določa izjemne primere, ko je dovoljeno neenako obravnavanje na podlagi osebnih okoliščin, če je to nujno za opravljanje dela (judovska vera za delovno mesto rabina

ali znanje romskega jezika v vrtcih za romske otroke). Poleg tega je spodbujanje k diskriminaciji kaznivo po Kazenskem zakoniku.

Kljub navedenim zakonskim podlagam podatki iz raziskav kažejo, da je obseg diskriminacije v Sloveniji velik. Raziskava med muslimani v Sloveniji je pokazala, da je 34% anketirancev svoje okolje dojemalo kot nestrpno do muslimanov in da je 60% anketirancev doživelo eno od oblik negativnega odziva na svojo versko pripadnost (Bajt 2008). Raziskava med migranti (Komac 2007) je pokazala, da je 41% anketirancev doživljalo diskriminacijo na delovnem mestu, 31% pri iskanju zaposlitve in 20% s strani policije (prim. Pajnik in Bajt 2011).

V Sloveniji obstaja precej literature in raziskav o diskriminaciji, ki zajemajo različna področja, kot so pravo, sociologija, psihologija, socialno delo, zgodovina in izobraževanje. Razberemo lahko različne opredelitve diskriminacije. Neža Kogovšek in Brankica Petković (2007: 11) opozorita tudi, da diskriminacijo lahko povzroča aktivno ali pasivno ravnanje: »v prvem primeru storimo dejanje, ki nekoga diskriminira, v drugem pa opustimo določeno ravnanje, ki bi diskriminacijo lahko preprečilo. Do diskriminacije lahko pride tudi v primerih, ko so različne osebe ali skupine obravnavane enako, pri tem pa niso upoštevane medsebojne razlike, ki zahtevajo drugačno obravnavo«. Politike se na diskriminacijo odzivajo z integracijo, zagotavljanjem enakopravnosti in enakega obravnavanja ter z ukrepi pozitivne diskriminacije.

Diskriminacija se lahko dogaja neposredno ali posredno, na individualni ali institucionalni ravni, največkrat pa je večplastna in zajema različne družbene ravni in osebne okoliščine (gl. npr. Kuhar 2009). Na Mirovnem inštitutu smo opravili prvo večjo študijo o intersekcijski diskriminaciji v Sloveniji (Hrženjak in Jalušič 2011), ki je pokazala, da situacije večplastne diskriminacije niso posledica individualnega pomanjkanja »sreče«, temveč so posledice družbene delitve oblasti in odnosov

dominacije, ki jih prevladujoče družbene skupine ohranjajo nespremenjene preko institucij, praks, norm, odnosov in znanja (ibid. 115). V primeru Romov rasni, diskriminatorni in izključitveni procesi, ki temeljijo na rasizmu, kulturizaciji in balkanizaciji, delujejo na različne načine. Romi predstavljajo družbeno skupino in kategorijo, ki je v veliki meri izpostavljena absolutni revščini in slabim stanovanjskim razmeram, ki so daleč pod standardi evropskega povprečja. Poleg tega se pogosto znajdejo v negotovih pravnih statusih zaradi pogostih migracij, revščine, nizke stopnje pismenosti in vključevanja v prevladujočo kulturo (ibid. 63-64).

Diskriminacija je običajno globoko zakoreninjena v kulturi družbe v obliki stereotipov, predsodkov, nestrpnosti in sovraštva. Več avtorjev (Kuzmanić 2002; Ule 2005) poudarja, da se sodobni predsodki in stereotipi razlikujejo od tradicionalnih, saj so zdaj pretežno zasnovani na kulturi in kulturnih razlikah (izobrazba, kulturna raven, religija, telesno in duševno zdravje, življenjski slog itd.). Diskriminacija je povezana tudi s pomanjkanjem informacij o določenih družbenih skupinah, strahom pred neznanim in težnjo po premagovanju lastnega občutka manjvrednosti.

Od osamosvojitve je v Sloveniji eden glavnih (političnih) okvirov utemeljevanja diskriminacije povezan z umeščanjem slovenske nacionalne identitete v kontekst Evrope (tj. progresivnosti, demokratičnosti) in ločevanjem od vsega, kar je povezano z Balkanom (tj. zaostalosti, primitivnosti). Oddaljevanje od Balkana je povezano z željo po »očiščenju« naroda, tj. ločevanju »pravih Slovencev« od »južnjakov«, izbrisanih, muslimanov, kar v vsakdanjih življenjih generira diskriminacijo na podlagi etničnosti, »rase« in vere (Pajnik idr. 2018). Ena pomembnejših študij na obravnavanem področju je še vedno raziskava Inštituta za narodnostna vprašanja iz leta 2005 »Percepcije slovenske integracijske politike« (Komac, Medvešek 2005), ki je pokazala na »obstoje diskriminacijskega vedenja Slovencev do pripadnikov etničnih

skupnosti z območja nekdanje Jugoslavije« (284), a tudi opozorila, da »povsem odkrite diskriminacije na narodni osnovi ni,« zato »spadajo ti odnosi na področje subtilno prikrite etnične nestrpnosti in/ali diskriminacije. Te pojave pa je težko odkrivati in še težje dokazovati« (233).

Raziskave institucij, ki se ukvarjajo s spremljanjem pojavov rasizma in nestrpnosti, npr. ENAR (2014), kažejo na to, da so migranti_ke, pripadniki_ce etničnih in verskih manjšin pogosteje zaposleni_e na slabše plačanih delovnih mestih, prav tako pa so običajno plačani_e slabše kot njihovi sodelavci_ke, ki so predstavniki_ce večinskega prebivalstva. To odstopanje je še posebej vidno pri Romih in priseljencih, ki niso iz EU. Podobno ugotavljajo znanstvene raziskave (Bajt 2008; Brezigar 2012, 2015, 2017a, b; Cukut 2016; Medica, Lukić 2011; Medvešek, Bešter 2010; Pajnik, Bajt 2011; Zdravković 2015), ki najbolj diskriminiranim skupinam dodajajo še muslimane, katerih izključenost je pogosto posledica intersekcije, saj so pogosteje hkrati priseljenci in pripadniki manjšinske etnične, nacionalne in verske skupine. Pregled obstoječe literature (Bajt 2008; Bobnič, Vezovnik 2013; Dragoš 2003, 2004; Kalčič 2007; Pašić 2005; Vrečer 2006; Zalta 2005, 2006a, 2006b) kaže, da položaj slovenskih muslimanov ostaja na robu akademskega raziskovanja. A uradni statistični podatki kažejo, da se je delež muslimanov v Sloveniji med zadnjimi popisi prebivalstva močno povečal, zaradi česar islam predstavlja drugo največjo religijo. Da bi razumeli izmuzljive prakse verske diskriminacije in procese etničnega razlikovanja, raziskovalci opozarjajo, da je obravnavanje muslimanov ne le rasistično in obremenjeno z orientalističnimi in spolno diskriminatornimi zmotnimi predstavami, saj je njihov položaj v Sloveniji še dodatno prepleten z etničnimi predsodki. Raziskave potrjujejo marginalizacijo muslimanov in njihovo socialno, ekonomsko in simbolično izključenost (Bajt 2011).

V času globalnih transnacionalnih migracij in begunske krize, s katero se sooča Evropa, so raziskave pojavov izključevanja na podlagi etničnosti, rase, nacionalnosti in/ali vere ključnega pomena, kar se odraža v porastu tovrstne literature tudi v Sloveniji (cf. Stropnik idr. 2016; Bajt 2016; Cukut Krilić 2008; Kralj 2008; Medica, Lukić 2011; Medvešek, Bešter 2010; Kogovšek Šalamon, Bajt 2016; Kogovšek Šalamon 2017; Pajnik, Bajt 2011; Zavrtnik, Cukut 2018). Raziskave nakazujejo dvig nacionalističnega ekonomskega protekcionalizma, ksenofobije, islamofobije, homofobije, sovražnega govora in rasističnih napadov na tujce in manjšine (Frank, Šori 2015; Bajt 2021b).

Pregled in analizo dosedanjih raziskav in relevantne literature s področja diskriminacije na podlagi etničnosti, »rase« in vere lahko sklenemo z ugotovitvijo, da v Sloveniji obstajajo predvsem podatki o stališčih (npr. javnomnenjske raziskave) in različne globinske analize, ki so povezane z diskriminacijo, ksenofobijo, rasizmom, islamofobijo, ipd., manjka pa podatkov, ki izhajajo neposredno iz izkušenj posameznic in posameznikov. Projekt naslavlja prav ta manko in se tako izhajajoč iz realnih potreb z online anketo, intervjuji in situacijskim testiranjem osredotoča na pridobitev novih podatkov o pojavu diskriminacije na obravnavanih dimenzijah.

V prvem delu poročilo najprej predstavi rezultate analize obstoječega stanja v Sloveniji na področju zbiranja podatkov o neenakosti. V drugem delu predstavi nove podatke, ki so bili pridobljeni v okviru projekta v kombinaciji kvalitativnih in kvantitativnih metod (spletna anketa, intervjuji in situacijsko testiranja diskriminacije).

PRVI DEL: ANALIZA STANJA

2. RAZPOLOŽLJIVI VIRI PODATKOV O PODROČJIH ŽIVLJENJA, KJER PRIHAJA DO DISKRIMINACIJE NA PODLAGI ETNIČNOSTI, NACIONALNOSTI, »RASE« IN/ALI VERE

Uvod

Z [Amsterdamsko pogodbo](#), ki je začela veljati 1. maja 1999, je bila na raven Evropske unije prenesena možnost sprejemanja ukrepov za boj proti diskriminaciji na podlagi spola, rase, etnične pripadnosti, vere in drugega prepričanja, invalidnosti, starosti in spolne usmerjenosti. Na tej podlagi sta bili leta 2000, ki ga lahko zato označimo za prelomnega v boju proti diskriminaciji na ravni Evropske unije, sprejeti dve protidiskriminacijski direktivi, ki še danes veljata za zakonska stebra pri preprečevanju diskriminacije v državah članicah. Gre za [Direktivo Sveta 2000/43/ES](#) z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost (Direktiva o rasni enakosti) in [Direktivo Sveta 2000/78/ES](#) z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (Direktiva o enakosti pri zaposlovanju). Medtem ko slednja zagotavlja enako obravnavanje na področju zaposlovanja in dela in sicer ne glede na vero ali drugo prepričanje, invalidnost, starost in spolno usmerjenost, ima Direktiva o rasni enakosti širši doseg, saj prepoveduje diskriminacijo na podlagi rase ali narodnosti na več področjih življenja. Poleg zaposlovanja in dela je diskriminacija med drugim prepovedana na področju izobraževanja, socialne varnosti, vključno z zdravstvenim varstvom, ter dostopom do dobrin in storitev, ki so na voljo javnosti. V naslednjih letih je prihajalo do poskusov sprejetja horizontalne direktive, ki bi prepovedala diskriminacijo zaradi vere in drugega prepričanja,

invalidnosti, starosti in spolne usmerjenosti tudi na drugih področjih življenja, vendar doslej ti napor niso dali rezultatov.

Za namen prenosa omenjenih direktiv v domačo zakonodajo je bil v Sloveniji najprej leta 2004 sprejet [Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja](#), v letu 2016 pa ga je nadomestil [Zakon o varstvu pred diskriminacijo](#). V obeh primerih se je slovenski zakonodajalec odločil za sprejem horizontalnih predpisov in je tako v Sloveniji prepovedana diskriminacija zaradi katere koli osebnosti okoliščine na različnih področjih družbenega življenja. Z omenjeno zakonodajo so bile prepovedane oblike diskriminacije, kot so posredna in neposredna diskriminacija, nadlegovanje, navodila za diskriminacijo, pozivanje k diskriminaciji, viktimizacija, kot tudi hujše oblike diskriminacije, kar vključuje večkratno diskriminacijo, množično diskriminacijo, dolgotrajno oziroma ponavljajočo se diskriminacijo ter diskriminacijo, ki vsebuje ali bi lahko vsebovala težko popravljive posledice za diskriminirano osebo glede povzročitve škode njenemu pravnemu položaju, pravicam ali obveznostim, zlasti če je storjena v razmerju do otrok ali drugih slabotnih oseb.

Že ob sprejemu omenjenih protidiskriminacijskih direktiv v letu 2000 se je na ravni Evropske unije začelo spodbujanje ukrepov za preprečevanje in boj proti diskriminaciji. V istem letu je bil sprejet [6-letni akcijski program Skupnosti za boj proti diskriminaciji](#). Ta program je za enega izmed ciljev imel tudi izboljšanje razumevanja z diskriminacijo povezanih problemov s tem, da se izboljša poznavanje tega pojava in da se ocenjuje učinkovitost politik in praks. Za doseg ciljev pa je med ukrepi predvideval tudi analiziranje z diskriminacijo povezanih dejavnikov, tudi s pomočjo raziskav in z določitvijo kvalitativnih in kvantitativnih kazalnikov in standardov, v skladu z domačo zakonodajo in prakso, ter z evalvacijo učinkovitosti in vplivov protidiskriminacijske zakonodaje in prakse ter učinkovito razširjanje rezultatov.

Tako že od samih začetkov uporabe protidiskriminacijske zakonodaje na ravni Evropske unije potekajo diskusije in se spodbujajo študije o metodoloških pristopih in virih informacij in podatkov, ki lahko osvetlijo položaj posameznih družbenih skupin, vključno s položajem etničnih in verskih skupnosti in manjšin, ter morebitni vpliv diskriminacije na njihov položaj na posameznih življenjskih področjih in posledično na njihov siceršnji položaj v družbi. Te diskusije prav tako zajemajo uporabnost tovrstnih podatkov in analiz pri načrtovanju učinkovitejših politik in ukrepov za preprečevanje in boj proti diskriminaciji, sprejemu posebnih ukrepov za izboljšanje položaja družbenih skupin, izpostavljenih diskriminaciji, ter tudi pri spremljanju učinkov sprejetih politik in ukrepov (gl. npr. Simon 2004; Mannila 2005; Makkonen 2007a, b in Krizsán 2001).

VIRI INFORMACIJ – PODATKI O ENAKOSTI (»*EQUALITY DATA*«)

Na ravni Evropske unije, v Sloveniji nekoliko manj, se je za podatke, ki so pomembni za varstvo pred diskriminacijo, tudi na podlagi barve kože, narodnostne ali verske pripadnosti, ter spremljanje položaja posameznih ranljivih družbenih skupin, uveljavil termin podatki o enakosti (»*equality data*«). Tako je na primer med letoma 2015 in 2016 Evropska komisija podprla projekt analize podatkov o enakosti, ki je vključil mapiranje zakonodaje in praks zbiranja teh podatkov v državah članicah, primerjalno analizo in tudi prenovo [Evropskega priročnika o podatkih o enakosti](#), prvič objavljenega v letu 2007.¹

Omenjeni priročnik je namenjen širši javnosti, še posebej tistim, ki so vključeni v boj proti diskriminaciji in promocijo enakega obravnavanja, podprtih z zanesljivimi in kakovostnimi podatki, kar vključuje

¹ Za več informacij glej spletno stran projekta na www.migpolgroup.com/_old/anti-discrimination-equality/equality-data-analysis/.

odločevalce, javne uslužbenke, organe za enakost, nevladne organizacije in seveda družbene skupine, izpostavljene diskriminaciji. Priročnik definira podatke o enakosti kot katero koli informacijo, ki je lahko koristna za opis in analizo enakosti, pri čemer so informacije lahko kvantitativne ali kvalitativne. Pri tem je poudarek na statistikah o enakosti, to je agregiranih podatkih, ki lahko odražajo neenakosti in njihove vzroke ali učinke v družbi. V nekaterih primerih so posamezni podatki zbrani za druge namene, vendar se lahko uporabijo tudi za namen spremljanja enakosti (gl. npr. Makkonen 2016: 15).

Kot je opredeljeno v priročniku, imajo lahko podatki o enakosti več namenov, in sicer:

- a) oblikovanje in izvajanje politik: relevantni in zanesljivi podatki so potrebni za identifikacijo neenakosti na posameznih področjih družbenega življenja in oblikovanje ukrepov za odpravljanje teh neenakosti, pri čemer so to lahko tako zakonodajne spremembe, kot tudi uvedba racionalnih politik in ukrepov, ki učinkovito naslavlajo obstoječe neenakosti;
- b) ugotavljanje in dokazovanje, da je do diskriminacije prišlo: pri delovanju javnih organov in sodne oblasti je preudarna uporaba kakovostnih in zanesljivih empiričnih podatkov lahko podlaga za sklepanje na obstoj diskriminatornih učinkov posameznih ukrepov oziroma manj ugodnega položaja posameznikov_nic oziroma posameznih skupin, kar je lahko posledica sprejetih politik in ukrepov;
- c) spremljanje uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ne glede na osebne okoliščine posameznikov_nic: kakovostni in zanesljivi podatki so nujno orodje za oceno položaja posameznih družbenih skupin in stanja na posameznih področjih družbenega življenja tako za nacionalne oblasti, nacionalna

specializirana telesa kot so ombudsmani in organi za enakost, kot tudi za mednarodna telesa, ustanovljena za spremljanje uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin;

- d) zanesljivi podatki so lahko koristni tudi za podjetja, sindikate in druge organizacije, ki želijo zagotoviti, da je njihovo delovanje v skladu z obstoječo protidiskriminacijsko zakonodajo, kot tudi za vse tiste, ki želijo snovati ozaveščevalne in komunikacijske aktivnosti na podlagi kakovostnih znanstvenih raziskav in podatkov, saj so ti zanesljiva podlaga za opozarjanje na neenakosti v družbi in za učinkovito izvajanje tovrstnih aktivnosti (Makkonen 2016: 19-22).

Na splošno je diskriminatorne prakse težko neposredno opazovati in sklepanje o obstoju praks neenakega obravnavanja in razširjenosti tovrstnih praks v družbi zahteva načeloma precejšno mero raziskovalne spretnosti (gl. npr. Blank idr. 2004), ki pa je tudi močno odvisna od podatkov, ki so na voljo. Kolikor obstajajo, podatki namreč vedno vključujejo konstrukcijo etničnih, rasnih ali verskih kategorij, ki se lahko uporabljajo za različne namene, ki pa odražajo družbeno in politično dinamiko posameznega časa in prostora. Raziskovalci_ke na tem področju so na primer predlagali_e tipologijo režimov zbiranja tovrstnih podatkov, ki vključuje šest načinov »preštevanja« (»*counting*«) na podlagi »etničnosti« (»*ethnicity*«) v uradnih statistikah. V primeru dveh tipov preštevanja oziroma zbiranja tovrstnih podatkov sploh ni. Prvi tip vključuje odsotnost preštevanja v imenu nacionalne integracije, pri čemer se ta povezuje s procesom izgradnje nacije, kjer je homogenizacija populacije dojeta kot pogoj nacionalne kohezije oziroma je etnična fragmentacija dojeta kot grožnja nacionalni koheziji. V drugem primeru pa gre za odsotnost preštevanja v imenu multikulturalizma, kjer odsotnost tovrstne prakse ni pogojena zaradi procesov nacionalnega poenotenja, temveč pozitivnim vrednotenjem mešanja kultur. V

preostalih štirih tipih se preštevanje izvaja. Tretji tip, preštevanje zaradi prevlade, je povezan z doživljanjem etnično-kulturne superiornosti in procesi kolonializma in imperializma. Četrty tip predstavlja zrcalno podobo drugega tipa, pri čemer se preštevanje izvaja v imenu multikulturalizma oziroma pozitivnega vrednotenja mešanja kultur in različnosti. V petem tipu, preštevanju zaradi obstoja, »ogrožene« manjšine uporabljajo statistične podatke za namen zahteve po večji družbeni moči, ki jim lahko omogoči ohranjanje njihovih kulturnih specifičnosti. V šestem tipu, ki se zgodovinsko gledano pojavi šele pred kratkim, se preštevanje dogaja za namen utemeljitve pozitivnih ukrepov in ta tip predstavlja nasprotje rasistične in diskriminatorne perspektive, značilne za tretji, zgoraj že omenjeni tip. Pri zadnjem tipu pa so prakse zbiranja podatkov na podlagi na primer rasnih ali etničnih kategorij, ki so lahko nastale tudi v nekem drugem kontekstu, vgrajene v širšo politiko zagotavljanja enakosti družbenih skupin. Posamezne našteje prakse lahko istočasno obstajajo v določeni državi ali pa si zgodovinsko sledijo (Simon idr. 2015).

Na ravni EU se je torej s sprejetjem antidiskriminacijskih direktiv začelo spodbujati prakse zbiranja podatkov zadnjega, šestega tipa. Znotraj Skupine na visoki ravni za nediskriminacijo, enakost in različnost ([High Level Group on Non-Discrimination, Equality and Diversity](#)) je tako konec leta 2017 bila ustanovljena Podskupina za podatke o enakosti (Subgroup on Equality Data). Slednja je v naslednjem letu publicirala [Smernice](#) za izboljšanje zbiranja in uporabe podatkov o enakosti. Podskupina navaja, da je zaradi zgodovinskih razlogov zbiranje osebnih podatkov, razčlenjenih po osebnih značilnostih posameznic in posameznikov, kot so raso ali etnično poreklo, v mnogih evropskih državah še posebej občutljivo vprašanje, vendar opozarja, da velik delež ljudi v Evropski uniji doživlja diskriminacijo, neenakost in socialno izključenost in so podatki o enakosti pomembno orodje pri spremljanju izvajanja zakonodaje in politik za spodbujanje enakosti in nediskriminacije ter napredka na

terenu. Poleg tega je podskupina poudarila, da je podatke, ki razkrivajo rasno ali etnično poreklo oziroma versko prepričanje, sicer prepovedano obdelovati, vendar tudi da ta splošna prepoved ima več izjem. [Splošna uredba o varstvu podatkov](#) tako na primer določa, da posameznik_ca, na katerega_o se nanašajo osebni podatki, lahko da izrecno privolitev v obdelavo navedenih osebnih podatkov za enega ali več določenih namenov, razen kadar pravo Evropske Unije ali pravo države članice določa, da posameznik_ca, na katerega_o se nanašajo osebni podatki, ne sme odstopiti od splošne prepovedi. Obdelava občutljivih podatkov je dovoljena tudi iz razlogov bistvenega javnega interesa na podlagi prava Unije ali prava države članice, ki je sorazmerno z zastavljenim ciljem, spoštuje bistvo pravice do varstva podatkov ter zagotavlja ustrezne in posebne ukrepe za zaščito temeljnih pravic in interesov posameznika_ce, na katerega_o se nanašajo osebni podatki. Obstoj izjem je potrebno še posebej poudariti v luči obstoječih ozkih tolmačenj, tudi v Sloveniji, ki prepoved obdelave podatkov o barvi kože, etničnem poreklu ali verskem prepričanju posameznice ali posameznika jemljejo kot absolutno oziroma brezizjemno.

Viri podatkov o enakosti so lahko različnega tipa in temeljijo na različnih metodah zbiranja podatkov. Glede na to, kdo podatke zbira, se ti lahko razvrstijo na uradne podatke, ki jih zbirajo in obdelujejo različni javni organi in agencije, in neuradne podatke, ki jih lahko zbirajo na primer sindikati, delodajalci, raziskovalne ali nevladne organizacije. V idealnem primeru bi za ugotovitev o razsežnosti *neposredne* diskriminacije v družbi, družbenih skupinah, najbolj izpostavljenih diskriminaciji, ter o področjih družbenega življenja, kjer je diskriminacija najbolj prisotna, zadoščal en sam vir oziroma ena sama vrsta virov in sicer podatki o pritožbah, ki jih prejmejo in obravnavajo pristojni državni organi in telesa (npr. telesa za enakost, ombudsmani, inšpektorati ali sodišča), pod pogojem, da so na primer prav vsi primeri diskriminacije tudi prijavljeni in ustrezno obravnavani. Iz različnih razlogov temu ni tako in število

pritožb zato ne odraža dejanske razsežnosti diskriminatornih praks v družbi. Možno je na primer, da osebe, ki so bile izpostavljene diskriminaciji, niso prepričane o obstoju diskriminacije, ne vedo, na kateri organ se obrniti ali pa tem istim organom ne zaupajo, gojijo nizka pričakovanja in se sprijaznijo, da pripadnost posamezni družbeni skupini vključuje tudi neenak družbeni položaj. Nenazadnje lahko obravnave primerov diskriminacije s strani pristojnih organov tudi odražajo dominantna družbena mnenja ali predsodke do izpostavljenih družbenih skupin (gl. npr. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights 2012; Wrench 2005: 61). V takšnih primerih so neuradni podatki o konkretnih primerih diskriminacije, ki jih zberejo druge organizacije, vključno z nevladnimi, zelo koristen instrument in dopolnilo uradnim, saj v mnogih primerih osebe, ki so utrpele diskriminacijo, lažje zaupajo na primer nevladnim organizacijam in se posledično odločijo, da o tem poročajo njim (gl. npr. ZARA 2019).

Vendar pa diskriminatorni učinki praks neenakega obravnavanja na pripadnice in pripadnike posameznih družbenih skupin pogosto niso posledica individualnih dejanj posameznih oseb, temveč so razlogi za slabši položaj družbenih skupin v kompleksnih družbenih procesih in so strukturne narave. Za opazovanje in razumevanje kompleksnih procesov in njihovih učinkov, med katere nedvomno sodi tudi področje diskriminacije, sploh zaradi pogoste nevidnosti in nezmožnosti opazovanja diskriminatornih praks v vsakdanjem življenju, je zato priporočljiv metodološki pluralizem, to je uporaba različnih metod zbiranja in analize podatkov o enakosti, tako kvantitativnih kot kvalitativnih. Tako prvi kot drugi metodološki tip imata svoje prednosti in pomanjkljivosti. Za kvantitativne metode je na primer značilen zajem večjega števila enot opazovanja, možnost posploševanja, ponovljivost in preverljivost (tj. zanesljivost pridobljenih podatkov – *reliability*), vendar te nujno ne zajamejo inherentne »resnice« oziroma »pomena« opazovanega procesa. Za kvalitativne metode je značilno nasprotno, da

se namreč poglobljeno osredotočijo na manjše število enot opazovanja. Tu je možnost posploševanja pridobljenih podatkov pomembno zmanjšana, vendar je poudarek na interakcijah med posamezniki in posamezniki in njihovi interpretaciji pomena interakcij v konkretnih življenjskih praksah (to je pridobivanje veljavnih podatkov – *validity*). Kvantitativne metode tako lahko podajo numerično vrednost individualnim izkušnjam diskriminacije na primer na področju zaposlovanja ali pri najemu stanovanj: določeno število (delež) ljudi je v določeni populaciji in v določenem obdobju poročalo o izkušnjah diskriminacije. Vendar te metode, za razliko od kvalitativnih postopkov, le stežka ugotovijo, da morebitne diskriminatorne prakse lahko izvajajo tudi delodajalci ali lastniki stanovanj, ki so sicer naklonjeni posameznim družbenim skupinam (npr. pripadnikom etničnih manjšin, beguncem), vendar njihove prakse odsevajo bojazen, da bodo izgubili stranke ali pa bodo deležni negodovanja s strani sosedov (Payne 2004; Wrench 2005).

Kar zadeva kvantitativne podatke med najpomembnejše uradne vire, ki vključujejo podatke o rasni, etnični ali verski pripadnosti posameznikov_nic, ali pa vsaj posredne spremenljivke, kot so država rojstva ali državljanski status, sodijo:

- popisi prebivalstva,
- administrativni registri (na primer register prebivalstva, register brezposelnih oseb in druge zbirke podatkov, ki jih vodijo javni organi in agencije),
- uradne ankete (na ravni EU, in tako tudi v Sloveniji, se na primer izvajajo ankete Aktivno in neaktivno prebivalstvo (Labour Force Survey) in Raziskovanje o dohodkih in življenjskih pogojih (Statistics on Income and Living Conditions),
- administrativni registri o prejetih pritožbah in obravnavanih primerih (Makkonen 2016: 32-33).

Tako zbrani uradni podatki se lahko uporabijo za več namenov, na primer za oblikovanje vzorcev za specializirane raziskave; za oblikovanje in spremljanje kazalnikov enakosti, ki merijo položaj posameznih skupin na različnih področjih družbenega življenja, učinke politik in ukrepov (za to se lahko uporabijo socio-ekonomski statistični podatki, kot so na primer podatki o stopnji aktivnosti/neaktivnosti, stopnji brezposelnosti, izobrazbi, tveganju revščine); za namen nadaljnjih raziskav o (ne)enakostih s pomočjo, na primer, večkratne regresijske analize in podobno (Makkonen 2016: 51). Kadar gre za oblikovanje in spremljanje kazalnikov, se ti lahko oblikujejo kot procesni kazalniki oziroma kazalniki izida, kot je to predlagal Urad visokega predstavnika Združenih narodov za človekove pravice. Prvi so kazalniki, ki omogočajo spremljanje uresničevanja posameznih ukrepov (npr. število oseb, vključenih v posamezne ukrepe, število izvedenih aktivnosti), drugi tip kazalnikov pa se nanaša na izide ukrepov in dejanski položaj posameznih družbenih skupin na določenem področju življenja oziroma meri učinke ukrepov (npr. zmanjšanje brezposelnosti znotraj družbene skupine, ki jo naslavljaajo ukrepi, višji izobraževalni dosežki in podobno) (Office of the United Nations High Commissioner for Human Right 2012).

Med anketami, ki se izvajajo na ravni EU in vključujejo Slovenijo, so pomembne tudi ankete o diskriminaciji v sklopu raziskave Eurobarometer in specializirane raziskave o manjšinah in diskriminaciji v Evropski uniji, ki jo je že dvakrat izvedla Agencija Evropske unije za temeljne pravice.² Tovrstne ankete, ki raziskujejo percepcije diskriminacije, sploh pa slednja, ki vključuje raziskavo izpostavljenosti diskriminaciji oziroma viktimizaciji, tudi sodijo med zelo pomembne

² Glej spletno stran agencije na <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-main-results#TabPubCountrydata1>.

znotraj korpusa orodij za raziskavo razsežnosti diskriminacijskih praks v družbi.

Situacijsko testiranje diskriminacije sodi med pomembne eksperimentalne metode za pridobivanje podatkov o enakosti oziroma o obstoju diskriminacije. Metoda je bila razvita v 1960-ih letih v ZDA s strani javnih in zasebnih agencij, ki so zagovarjale pošten dostop do stanovanj, za namen dokazovanja obstoja diskriminacije rasnih oziroma etničnih manjšin na področju dostopa do stanovanj. V začetku 1970-ih so metodo uporabljale že mnoge skupine za enakost in s pomočjo pridobljenih podatkov zahtevale zaščito pred diskriminacijo na sodiščih, v 1990-ih letih pa so ameriške oblasti v izdatni meri financirale izvedbo situacijskega testiranja v raziskovalne namene in za preverjanje konkretnih pritožb oseb, ki so bile diskriminirane. Situacijsko testiranje se je potem razširilo tudi na področje dostopa do zaposlitve ali storitev (npr. dostop do restavracij in nočnih klubov), izvaja pa se na način, da se sestavijo eksperimentalni pari (prosilci za zaposlitev, za najem stanovanja, obiskovalci restavracij ali nočnih klubov), ki so enaki glede vseh osebnih okoliščin razen okoliščine, ki se opazuje in je lahko podlaga za diskriminacijo. V kolikor je en član para neenako obravnavan (lastnik stanovanja na primer zavrne prosilca z določeno osebo lastnostjo z izgovorom, da je stanovanje že oddano, drugemu, ki pride nekoliko kasneje in te osebne okoliščine nima, pa ponudi ogled stanovanja), je to lahko dokaz obstoja diskriminacije (Rorive 2009). Nekateri raziskovalci sicer izražajo zadržke do te metode, saj umetno ustvari diskriminatorni dogodek, pri čemer en član para, ki je sicer pripadnik družbene skupine že izpostavljene neenaki obravnavi v vsakdanjem življenju, lahko utrpi eksperimentalno ustvarjeno diskriminacijo (Essed 1991), vendar se je situacijsko testiranje razširilo v Združeno kraljestvo, kasneje pa tudi v nekatere druge članice Evropske unije, kjer je bilo kot metoda pridobivanja podatkov (dokazov) uspešno uporabljeno tudi v nekaterih sodnih primerih.

Pomembni viri podatkov o enakosti so lahko tudi raziskave s pomočjo kvalitativnih intervjujev, ter raziskave, ki na primer vključujejo opazovanje z udeležbo ali osebno udeležbo. Znameniti primer slednje je nemški novinar Günter Wallraff, ki je prevzel identiteto turškega priseljence in bil redno izpostavljen rasizmu in diskriminaciji s strani delodajalcev in najemodajalcev (Wallraff 1986).

STANJE V SLOVENIJI

V primerjalni perspektivi se prakse pridobivanja podatkov o enakosti v državah članicah Evropske unije kažejo kot različno razvite. Raziskava iz leta 2017, ki je preučevala pravne okvire in vzpostavljene mehanizme zbiranja tovrstnih podatkov v EU28, je pokazala, da ima Združeno kraljestvo najboljšo in najkompleksnejšo infrastrukturo za zbiranje podatkov o enakosti, sledijo mu Finska in Nizozemska. To so tudi edine države, ki so opredeljene kot države, ki imajo uspešne sisteme zbiranja podatkov o enakosti. Tem državam sledita še Irska in Portugalska s solidnimi mehanizmi zbiranja podatkov. Na splošno je samo devet držav uvrščenih nad povprečje EU28, pri tem pa je Slovenija prepoznana kot ena izmed treh držav z najšibkejšimi sistemi zbiranja podatkov o enakosti (Huddleston 2017: 3).

Na nezadovoljivo stanje, ki ga je potrdila zgoraj omenjena raziskava, že leta opozarjajo tudi mednarodna telesa, ki spremljajo uresničevanje človekovih pravic in pravic manjšin. Med zadnjimi se je o tem izrekla Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti v svojem poročilu o stanju v Sloveniji iz leta 2019, ki je opozorila, da imajo organi oblasti močne zadržke glede zbiranja razčlenjenih podatkov o enakosti za namen boja proti rasni diskriminaciji. A je komisija ugotovila tudi, da

v okviru nekaterih raziskovalnih projektov nevladnih organizacij in akademskih krogov, ki so bili financirani iz javnih sredstev, so bili kljub temu zbrani nekateri podrobni podatki o ranljivih skupinah, čeprav so bili ti anonimizirani. To kaže, da je varovanje osebnih podatkov pri zbiranju razčlenjenih podatkov mogoče izvajati na način, ki ga uporabljajo organi oblasti pri popisih ali v okviru drugih metod, s katerimi pridobijo podatke o spolu, starosti in drugih značilnostih.

Komisija je zato znova priporočila,

naj organi oblasti zberejo razčlenjene podatke o enakosti za namene boja proti rasni diskriminaciji. Po potrebi morajo organi oblasti podati zakonodajno pojasnilo, s katerim se zagotovi, da se podatki v vseh primerih zbirajo ob upoštevanju standardov o varstvu podatkov, vključno z načeli zaupnosti, informiranega soglasja in prostovoljne samoidentifikacije (ECRI 2019: 19-20).

V Sloveniji posebnega zakonskega okvira za zbiranje podatkov o enakosti ni. Obstoječi Zakon o varstvu osebnih podatkov, ki ureja zbiranje in obdelavo osebnih podatkov, opredeljuje podatke o rasnem, narodnem ali narodnostnem poreklu oziroma verskem prepričanju kot občutljive osebne podatke, ki se lahko obdelujejo le v določenih primerih. Med ostalim se jih lahko obdeluje, če je posamezna oseba za to podala izrecno osebno privolitev, ki je praviloma pisna, v javnem sektorju pa tudi določena z zakonom, pa tudi če tako določa drug zakon zaradi izvrševanja javnega interesa. V Sloveniji je torej ureditev zelo restriktivna in se podatki brez izrecne zakonske podlage v javnem sektorju ne smejo obdelovati, pri čemer pa ta prepoved ne velja izven javnega sektorja, kadar posamezna oseba izrecno privoli v obdelavo podatkov.

Omenjeni zakon je bil sprejet v letu 2004 in je tako popis prebivalstva iz leta 2002 zadnja velika statistična raziskava, ki je beležila etnično oziroma versko pripadnost posameznikov in posameznikov v Republiki Sloveniji. S tem popisom so na primer še zadnjič bili pridobljeni podatki o ekonomski aktivnosti in doseženi izobrazbi glede na etnično oziroma narodno pripadnost ter versko pripadnost (Šircelj 2003). Statistični urad

Republike Slovenije od leta 2011 izvaja registrske popise prebivalstva, pri čemer se pridobivajo podatki o državljanstvu oziroma morebitnem priseljenem ozadju prebivalcev (prvo prebivališče osebe oziroma enega izmed staršev v tujini).³ Tovrstni podatki so sicer kot nadomestni (*proxy*) podatki koristni za spremljanje položaja te skupine prebivalstva, vendar nikakor ne morejo v celoti nadomestiti podatkov, razčlenjenih po etnični oziroma verski pripadnosti. Z izgubo slednjih je na primer onemogočeno spremljanje družbenega položaja specifičnih etničnih in verskih skupnosti. Na splošno je mogoče ugotoviti, da Statistični urad tudi v svojih drugih pomembnih raziskavah, kot so Anketa o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu (Labour Force Survey) in Raziskovanje o dohodkih in življenjskih pogojih (Statistics on Income and Living Conditions), obdeluje podatke glede na državljanstvo oziroma morebitno priseljenko ozadje anketiranih oseb, pri čemer pa ni bilo mogoče opaziti, da bi se tako pridobljeni podatki naprej analizirali s strani raziskovalnih organizacij v Sloveniji za namen ugotavljanja morebitnih indecev o obstoju diskriminacije oseb s priseljenkim ozadjem ali s tujim državljanstvom.⁴

Podatkov o enakosti, tudi o razsežnostih diskriminacije na rasni, etnični ali verski osnovi, je v Sloveniji malo. To velja tudi za področja, kjer se sprejemajo politike in ukrepi za izboljšanje položaja posameznih skupin prebivalstva. Kot primer lahko navedemo [Nacionalni program ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2017–2021](#), ki je ključni nacionalni dokument politik ukrepanja, usmerjenih v izboljšanje položaja pripadnic in pripadnikov romske skupnosti v Sloveniji na različnih področjih življenja (npr. izobraževanje, zaposlovanje, bivanjske razmere in dostop do stanovanja). To je tudi edini dokument v državi, ki na takšen

³ Glej spletno stran Statističnega urada z metodološkim pojasnilom na <https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8211>.

⁴ Za pregled virov podatkov o enakosti in relevantnega zakonskega okvira v Sloveniji glej tudi Brezigar (2017b).

način naslavlja potrebe posamezne etnične skupnosti. Ta dokument tako navaja, da nekatere institucije (na primer Zavod RS za zaposlovanje, šole, centri za socialno delo) sicer razpolagajo z nekaterimi podatki, vendar pa v Sloveniji »konkretnih podatkov, ki bi prikazovali napredek na področju položaja pripadnic in pripadnikov romske skupnosti in njihove večje socialne vključenosti od sprejetja NPUR 2010–2015 do danes, nimamo in jih skladno z ustavno ureditvijo in zakonskimi normami na področju varstva osebnih podatkov tudi ne zbiramo« (Vlada Republike Slovenije 2017: 6). Evalvacija prvega leta izvajanja ukrepov iz omenjenega programa je tako opozorila na pomanjkanje ustreznih podatkov za celovito spremljanje položaja romskega prebivalstva in merjenje učinkov izvedenih ukrepov. Kar zadeva kazalnike, kot so predvideni v programu, je evalvacija ugotovila, da večinoma prevladujejo procesni kazalniki, s katerimi se spremlja na primer število vključenih v posamezen ukrep oziroma aktivnost ali število izvedenih aktivnosti (izobraževanj, delavnic, posvetov), umanjajo pa kazalniki drugega tipa (kazalniki učinkov oziroma izida), ki merijo spremembo dejanskega položaja romskega prebivalstva na posameznih področjih življenja in s tem tudi učinke posameznih ukrepov. Evalvacija je tudi opozorila na dejstvo, da so relevantni podatki še posebej potrebni za spremljanje položaja skupin, ki se soočajo s kompleksnimi neenakostmi in s socialno izključenostjo na večini področij življenja. Ker neugodne razmere na različnih področjih součinkujejo, je brez dobrih podatkov ocenjevanje učinkov posameznih ukrepov znatno oteženo (Mirovni inštitut 2018: 10–14).

Kolikor podatki o diskriminaciji na rasni, etnični ali verski osnovi obstajajo, so povečini pridobljeni iz anket, ki se izvajajo na ravni EU (Eurobarometer, EUMIDIS raziskava o manjšinah in diskriminaciji v Evropski uniji Agencije Evropske unije za temeljne pravice), iz posamičnih raziskav raziskovalcev_k in raziskovalnih organizacij na Slovenskem, v zadnjem času pa tudi Zagovornika načela enakosti.

V spodnjih tabelah predstavljamo vire podatkov o enakosti oziroma o diskriminaciji v Republiki Sloveniji, ki jih je bilo mogoče identificirati tekom pričujoče raziskave (analiza zajema obdobje do leta 2020).

TABELA A: Viri podatkov o enakosti in diskriminaciji v Sloveniji – redno/periodično/longitudinalno zbiranje podatkov:

Naslov	Tip vir/ upravljavec podatkov oziroma izvajalec raziskave	Metodologija	Ciljna populacija	Tematski fokus	Opis podatkov
Centralni register prebivalstva (CRP)	Uradni vir; administrativni register; podatki se zbirajo sistematično in kontinuirano - Ministrstvo za notranje zadeve (upravljavec registra)	Računalniško vodena baza podatkov, ki jo sestavljajo posamezne evidence	Prebivalci RS	/	V CRP se podatki o prebivalstvu centralno zbirajo, obdelujejo, hranijo in uporabljajo z namenom spremljati stanje in gibanje prebivalstva za potrebe državnih organov in drugih uporabnikov, ki jih potrebujejo za opravljanje predpisanih nalog oziroma za vodenje zbirk podatkov o posameznikih ter za namene izvajanja statističnih, socioekonomskih in drugih raziskovanj, za katere imajo zakonsko podlago. CRP predstavlja osrednjo zbirko podatkov o državljanih, ki imajo stalno ali začasno prebivališče v Republiki Sloveniji, in tujcih, ki imajo

					dovoljenje za stalno ali začasno prebivanje v Republiki Sloveniji; o državljanih, ki so stalno ali začasno, za več kot tri mesece, odsotni iz Republike Slovenije; o tujcih, ki v Republiki Sloveniji nimajo dovoljenja za stalno ali začasno prebivanje, imajo pa določene pravice ali obveznosti na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja, davkov, iz humanitarnih razlogov ali na drugem področju, če je tako določeno z zakonom. Podatki v CRP so med drugim: EMŠO, kraj rojstva, ime in priimek, državljanstvo, prebivališče in vrsta prebivališča, zakonski stan, izobrazba, EMŠO zakonca, EMŠO otrok, identifikatorji za povezovanje z administrativnimi zbirkami podatkov v upravljanju javnega sektorja na področjih, kot so statistika, notranje zadeve, zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja, zaposlovanja in spremljanja delovne sile, pravosodja, šolstva in socialne
--	--	--	--	--	---

				zaščite (Zakon o centralnem registru prebivalstva). CRP vsebuje osebne podatke posameznic in posameznikov, ki se lahko uporabijo za nadaljnje statistične in raziskovalne namene. Statistični urad RS na primer uporablja CRP kot enega izmed ključnih virov podatkov med izvajanjem administrativnega popisa prebivalstva in gospodinjstev v Sloveniji. CRP se uporablja tudi kot vzorčni okvir za namen pomembnih raziskav, kot so npr. Evropska družboslovna raziskava, ki jo redno izvajajo na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani, ali pa raziskava o manjšinah in diskriminaciji v Evropski uniji (EU-MIDIS), ki jo je dvakrat izvedla Agencija Evropske unije za temeljne pravice. Z vidika spremljanja enakosti, pomembni podatki, ki jih vsebuje CRP, so na primer podatki o kraju rojstva in državljanstvu posameznika
--	--	--	--	--

					ali posameznice, pomanjkljivosti pa vključujejo neobstoje podatkov, razčlenjenih po etnični in/ali verski pripadnosti.
Registrski popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj	Uradni vir; administrativni popis na podlagi obstoječih administrativnih virov, kot so CRP, statistični register delovno aktivnega prebivalstva; evidenca gospodinjstev in register nepremičnin; Statistični urad Republike Slovenije (SURS) (izvajalec statističnega raziskovanja); podatki se	Kvantitativna raziskava	Prebivalci RS po statistični definiciji prebivalstva , to je osebe, ki imajo v Sloveniji običajno prebivališče.	Demografske, ekonomske in druge značilnosti prebivalstva, gospodinjstev in družin ter prikaz števila stanovanj in njihovih značilnostih na ozemlju Slovenije.	Namen raziskave je pridobivanje in objava podatkov o demografskih, ekonomskih in drugih značilnostih prebivalstva, gospodinjstev in družin ter prikaz števila stanovanj in njihovih značilnostih na ozemlju Slovenije za načrtovanje prihodnjih potreb, odločitev in ugotavljanje trendov na različnih teritorialnih ravneh in v različnih družbenih skupnostih. Raziskava omogoča univerzalni, popolni zajem opazovanih enot. Z registrskim popisom se ne pridobivajo podatki, razčlenjeni po etnični in/ali verski pripadnosti. Zadnji popis prebivalstva, kjer so zbirali podatki o verski, jezikovni in narodni sestavi prebivalstva, je bil v letu 2002. Z vidika podatkov o enakosti so pri registrskem popisu

	zbirajo periodično, trenutno na štiri leta.				relevantni podatki, razčlenjeni po državljanstvu, prvem prebivališču (območje – Slovenija ali tujina - kjer je imela mati osebe ob rojstvu osebe svoje prebivališče), statusu osebe (prebivalci s priseljenkim ozadjem, to je priseljenec in neposredni potomec priseljencev; prebivalci brez priseljenskega ozadja, prebivalci, katerih priseljenko ozadje ni znano).
					Za dostopne podatke glej v podatkovno bazo SiStat .
Aktivno in neaktivno prebivalstvo	Uradni vir; Statistični urad Republike Slovenije (SURS) (izvajalec statističnega raziskovanja); podatki se zbirajo kontinuirano, četrtno.	Kvantitativna vzorčna raziskava gospodinjstev; usklajena na ravni EU (Labour Force Survey)	Prebivalci RS	Stanje in spremembe na slovenskem trgu dela	Raziskava predstavlja najobsežnejšo uradno raziskovanje gospodinjstev v Sloveniji. Pridobljeni podatki prikazujejo stanje in spremembe na slovenskem trgu dela. Ključne objavljene statistike so: stopnja brezposelnosti, stopnja delovne aktivnosti, število brezposelnih oseb, število delovno aktivnih oseb.
					Tako kot pri drugih raziskavah v državi, pridobljeni podatki niso razčlenjeni po etnični in/ali verski

					pripadnosti. Z vidika enakosti so relevantni podatki, razčlenjeni po državljanstvu in državi rojstva. Za dostopne podatke glej v podatkovno bazo SiStat (področje trga dela) in spletno stran Eurostat (področje zaposlovanja).
Življenjski pogoji	Uradni vir; Statistični urad Republike Slovenije (SURS) (izvajalec statističnega raziskovanja); podatki se zbirajo kontinuirano, letno.	Kvantitativna vzročna raziskava zasebnih gospodinjstev, usklajena na ravni EU (European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC))	Prebivalci RS v zasebnih gospodinjstvih	Kakovost življenja različnih družbenoekonomskih kategorij oseb in gospodinjstev v Sloveniji	Namen raziskave je pridobivanje in objava podatkov kakovosti življenja različnih družbenoekonomskih kategorij oseb in gospodinjstev v Sloveniji z vidika porazdelitve razpoložljivega dohodka med gospodinjstvi, relativne revščine in socialne izključenosti s poudarkom na skupinah prebivalstva, ki so glede na vse prebivalstvo v relativno slabšem položaju in ki jih revščina, materialna prikrajšanost in brezposelnost najbolj ogrožajo. Pomembne objavljene statistike so na primer prag tveganja revščine, stopnja tveganja revščine, stopnja tveganja socialne izključenosti, stopnja resne materialne

					prikrajšanosti, stopnja zelo nizke delovne intenzivnosti, stopnja dolgotrajnega tveganja revščine, povprečni razpoložljivi dohodek na člana gospodinjstva, povprečni ekvivalentni razpoložljivi dohodek na člana gospodinjstva, stopnja prenaseljenosti stanovanja, stopnja stanovanjske prikrajšanosti, stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški. Tako kot pri drugih raziskavah v državi, pridobljeni podatki niso razčlenjeni po etnični in/ali verski pripadnosti. Z vidika enakosti so relevantni podatki, razčlenjeni po državljanstvu in državi rojstva. Za dostopne podatke glej v podatkovno bazo SiStat (področje življenjske ravni) in spletno stran Eurostat (področje socialne vključenosti).
--	--	--	--	--	---

Letna poročila Zagovornika načela enakosti	Uradni administrativni vir; Zagovornik načela enakosti (upravljavec in zbiralec podatkov); podatki se zbirajo kontinuirano, objavljajo se enkrat letno.	Kvantitativni, kvalitativni podatki; tudi podatki iz drugih virov, kot so podatki o obravnavanih primerih s strani drugih inšpektoratov, varuha oziroma policije; enkratna vzorčna raziskava percepcij diskriminacije.	Osebe oziroma skupine, izpostavljene diskriminaciji	Diskriminacija v Sloveniji na različnih družbenih področjih glede na različne osebne okoliščine, vključno raso, etnično/narodnostno in/ali versko pripadnost (obravnavani primeri diskriminacije v Sloveniji; posamične raziskave in študije)	Zagovornik načela enakosti je neodvisni državni organ, ki predstavlja nacionalni organ za enakost po protidiskriminacijskih direktivah EU. Med zagovornikove pristojnosti sodijo svetovanje, informiranje, podpora in ugotavljanje diskriminacije, kot tudi spodbujanje varstva pred diskriminacijo na sistemski, to je na širši družbeni ravni. Zagovornik v letnem poročilu predstavlja svoje dejavnosti v predhodnem letu, med drugim kvantitativne podatke o obravnavanih primerih domnevne diskriminacije po posameznih področjih družbenega življenja in glede na posamezne osebne okoliščine, ki so bili podlaga za domnevno diskriminacijo. Prav tako predstavlja ocene diskriminatornosti predpisov in priporočila za sistemske spremembe in izboljšave glede varstva pred diskriminacijo. Zagovornik tudi spremlja siceršnje
--	--	---	--	---	--

					stanje glede diskriminacije v državi in zbira podatke o obravnavanih primerih s strani inšpektoratov, Varuha človekovih pravic in policije. Leta 2017 je zagovornik naročil nacionalno raziskavo o percepcijah in izkušnjah diskriminacije, ki jo je tudi predstavil v relevantnem letnem poročilu. Zagovornikova letna poročila z relevantnimi podatki so dostopna na spletni strani organa.
Letna poročila Varuha človekovih pravic	Uradni administrativni vir; Zagovornik načela enakosti (upravljaivec in zbiralec podatkov); podatki se zbirajo kontinuirano, objavljajo se enkrat letno.	Kvantitativni, kvalitativni podatki (statistični podatki o obravnavanih primerih, opisi posameznih relevantnih primerov, ocena stanja na posameznem področju)	Osebe oziroma osebe, izpostavljene kršitvam človekovih pravic	Stanje človekovih pravic v Sloveniji, vključno glede diskriminacije oziroma enakih možnosti glede na raso, narodnost ali etnično pripadnost, kot izhaja iz obravnavanih primerov	Varuh človekovih pravic je samostojen in neodvisen organ, ki nadzira delovanje oblasti z vidika človekovih pravic, spremlja stanje na tem področju v državi ter obravnava pobude glede domnevnih kršitev človekovih pravic na različnih življenjskih področjih. Varuh v letnem poročilu predstavlja svoje dejavnosti v preteklem letu, statistične podatke o obravnavanih primerih in oceno stanja na

					posameznih področjih, tudi glede diskriminacije oziroma enakih možnosti glede na raso, narodnost ali etnično pripadnost, kot izhaja iz obravnavanih primerov. Varuhova letna poročila so dostopna na spletni strani organa.
Poročila Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji	Uradni administrativni vir; Vlada Republike; pripravo poročila usklajuje Urad za narodnosti; po Zakonu o romski skupnosti vlada enkrat letno pripravi poročilo in ga predloži Državnemu zboru v obravnavo	Kvantitativni, kvalitativni podatki	Romska skupnost	Položaj romske skupnosti na različnih življenjskih področjih (npr. izobraževanje, zaposlovanje, bivanjski pogoji, zdravstveno varstvo, kultura, nediskriminacija)	Na podlagi podatkov pristojnih ministrstev in pristojnih organov vlada poroča Državnemu zboru o položaju romske skupnosti in izvajanju ukrepov za izboljšanje njenega družbenega položaja. Poročilo vključuje podatke in opis izvedenih ukrepov, ki jih predstavijo pristojni državni organi. Poročilo vključuje tudi nekatere statistične podatke in sicer predvsem tiste o izvedenih projektih in vključenosti romskega prebivalstva v posamezne ukrepe. Kot tudi v drugih primerih, podatkov, ki bi lahko kazali na dejanski položaj romske skupnosti (npr. stopnja delovne aktivnosti, stopnja brezposelnosti, dosežena

					izobrazba, šolski uspeh, delež osipnikov itn.), razčlenjenih po etnični pripadnosti, v tem primeru romski skupnosti, poročila ne vsebujejo. Poročila so dostopna na spletni strani Urada za narodnosti.
Slovensko javno mnenje (SJM)	Neuradni vir; akademska raziskava; longitudinalna raziskava; Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij (CJMMK) pri Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. (Raziskava SJM je vpeta v	Kvantitativna vzorčna raziskava	Prebivalci RS	Stališča respondentov do posameznih družbenih vprašanj in njihove vrednotne orientacije	Raziskava SJM je longitudinalna raziskava, ki omogoča tako presečni vpogled v stališča in vrednote respondentov, kot tudi medčasovne in mednarodne primerjave. Z vidika podatkov o enakosti so relevantne na primer meritve družbene distance (»Koga ne bi imeli za soseda?«, stališč respondentov do priseljevanja, do beguncev, mestoma pa raziskave merijo izkušnje diskriminacije oziroma pripadnosti skupinam, izpostavljenih morebitni diskriminaciji (npr. pripadnost etnični in/ali verski manjšini, priseljski populaciji).

	mednarodne raziskovalne tokove in je del pomembnih mednarodnih longitudinalnih raziskav, kot so: Evropska družboslovna raziskava (European Social Survey, ESS), Evropska raziskava vrednot (European Values Study, EVS), Svetovna raziskava vrednot (World Values Survey, WVS) in Mednarodni družboslovni raziskovalni program (International				Podatki so dostopni v Arhivu družboslovnih raziskav (ADP), kot tudi na spletnih straneh ESS, EVS, WVS in ISSP. Za podatke in analize ter dostopna e-gradiva glej tudi spletno stran CJMMK..
--	--	--	--	--	---

	Social Survey Programme, ISSP).				
Spletno oko	Neuradni vir; Center za varnejši internet pri Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani; podatki se sporočajo v letnem poročilu.	Kvantitativni podatki	Družbene skupine, izpostavljene spornem/sovražnem govoru na internetu	Sporni/sovražni govor na internetu	Spletno oko je internetna platforma, ki sprejema prijave domnevnega spornega/sovražnega govora. Po analizi prejetih prijav, se te razvrščajo v posamezne skupine, kot so družbeno nesprejemljiv sovražni govor, žaljiv govor, izjave brez elementov spornega govora, tiste, ki so uvrščene v skupino domnevnega kaznivega sovražnega govora, pa se posredujejo policiji v nadaljnjo obravnavo. Zbrani podatki, ki so relevantni z vidika enakosti, vključujejo podatke o primerih domnevno kaznivega sovražnega glede na žrtev (prebežniki, pripadniki islamske veroizpovedi) oziroma tip (rasizem, ksenofobija, antisemitizem). Za letna poročila glej spletno stran platforme.

Raziskava o manjšinah in diskriminaciji v Evropski uniji (European Union Minorities and Discrimination Survey, EUMIDIS)	Neuradni vir; Agencija Evropske Unije za temeljne pravice (FRA); periodična raziskava; doslej izvedena dvakrat, v letih 2008 in 2015/16; izvaja se na ravni EU	Kvantitativna vzorčna raziskava	Izbrane manjšinske skupnosti v Sloveniji: 2008 – Srbi, Bošnjaki/Muslimani (v smislu etnične pripadnosti) 2015/16 – nedavni priseljenci, to je osebe, ki so se v 10-ih letih pred izvedbo raziskave priselili izven območja EU oziroma EEA/EFTA, med njimi je posebna analiza vključila pripadnike muslimanske verske skupnosti.	Percepcije in izkušnje diskriminacije in kaznivih dejanj iz sovraštva izbranih manjšinskih skupnosti ter njihova ozaveščenost o pravicah	FRA je ustanovljena s strani Sveta EU s ciljem, da ustreznim institucijam, organom, uradom in agencijam Skupnosti ter njenim državam članicam v zvezi z izvajanjem prava Skupnosti na področju temeljnih pravic zagotoviti pomoč in strokovno znanje. Za dosego tega cilja agencija med ostalim zbira, beleži analizira in razširja pomembne, objektivne, zanesljive informacije in podatke. EUMIDIS je največja in edina raziskava na ravni EU, ki je usmerjena na percepcije in izkušnje diskriminacije pripadnic in pripadnikov manjšinskih skupnosti, Za razliko od drugih anketnih raziskav, ki v vzorcu imajo splošno prebivalstvo posameznih držav, je pri tej raziskavi vzorec sestavljen izključno iz manjšinskega prebivalstva. Raziskava med ostalim preverja percepcije o razširjenosti diskriminacije v posamezni državi, izkušnje diskriminacije manjšinskih
--	---	--	--	---	--

					skupnosti na različnih področjih družbenega življenja (zaposlovanje, izobraževanje, dostop do stanovanja, dostop do zdravstvenih storitev, dostop do drugih storitev, kot so storitve restavracij, hotelov oziroma nočnih klubov), izkušnje kaznivih dejanj iz sovraštva, stikov s policijo in ozaveščenost o pravicah v primeru kršitev. Več informacij o raziskavi v letu 2008 oziroma 2015/16 je dostopno na spletni strani agencije, kjer je ravno tako omogočeno spletno raziskovanje podatkov, pridobljenih iz zadnje raziskave.
Posebne ankete Eurobarometer o diskriminaciji	Neuradni vir; ankete naročene s strani Evropske komisije, vendar odražajo poglede avtorjev; izvaja se periodično od	Kvantitativna vzorčna raziskava	Prebivalci RS	Percepcije in izkušnje diskriminacije splošnega prebivalstva v posamezni državi glede na različne osebne okoliščine, vključno rasa,	Ankete Eurobarometer o diskriminaciji merijo percepcije o razširjenosti diskriminacije in izkušnje diskriminacije splošnega prebivalstva v posameznih državah članicah in sicer glede na različne osebne okoliščine. Redni del raziskave predstavlja tudi

	leta 2002, nazadnje v letih 2015 in 2019.			etnična in/ali verska pripadnost, ter ozaveščenost o pravicah	raziskovanje mnenj respondentov o enakih možnostih pri zaposlovanju. Posamezne ankete vključujejo posebne tematske sklope in sta se tako na primer ankete v letu 2012 in 2019 osredotočile tudi na to, kako respondenti percipirajo romsko prebivalstvo in ukrepe, namenjene izboljšanju njihovega družbenega položaja. Zanimiv del ankete predstavlja tudi raziskovanje pripravljenosti respondentov, da privolijo v zbiranje njihovih osebnih podatkov, v kolikor bi to prispevalo k boju proti diskriminaciji. Ankete so dostopne na spletni strani Evropske komisije, namenjene raziskavam javnega mnenja Eurobarometer.
Poročila Evropske komisije proti	Uradni vir; mednarodni organ za spremljanje	Poročila so pripravljena na podlagi sekundarne analize obstoječih	Manjšinske skupine, ki so lahko izpostavljene rasni, etnični in/ali verski	Pregled spoštovanja človekovih pravic v kontekstu (proti)rasizma in	ECRI je neodvisni organ, ustanovljen s strani Sveta Evrope. Komisija v državah članicah spremlja in preverja stanje z vidika rasizma in

rasizmu in nestrpnosti	spoštovanja človekovih pravic; Svet Evrope, Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI); periodična poročila, zadnje v letu 2019 (5. faza spremljanja).	podatkov in obiska komisije posamezni državi in srečanja z vladnimi in nevladnimi akterji	diskriminaciji in kaznivimi dejanji iz sovraštva (na primer Romi, begunci in prosilci za azil, muslimanska skupnost, druge manjšinske skupnosti)	(proti)diskriminacije na rasni, etnični in/ali verski osnovi	nestrpnosti. V svojih periodičnih poročilih predstavlja ugotovitve glede zakonodajne ureditve v posamezni državi, delovanja organov za enakost, stanja glede diskriminacije in kaznivih dejanj iz sovraštva ter tudi siceršnjega položaja ranljivih družbenih na posameznih področjih življenje. Poročila komisije vključujejo tudi priporočila za izboljšave. Poročila o Sloveniji so javno dostopna na spletni strani ECRI .
Poročila Komisarja Sveta Evrope za človekove pravice	Uradni vir, mednarodni organ za spremljanje spoštovanja človekovih pravic; Svet Evrope, Komisar za človekove pravice; periodična poročila, vendar	Poročila so pripravljena na podlagi obiska komisarja posamezni državi in srečanja s predstavniki vladnega in nevladnega sektorja	Ranljive manjšinske skupine; v zadnjem poročilu je komisar posebno pozornost namenil človekovim pravicam priseljencev, prosilcev za azil in beguncev, Romov in izbrisanih	Pregled spoštovanja človekovih pravic, vključno ranljivih manjšinskih skupin	Komisar Sveta Evrope je neodvisni organ, ki spremlja uresničevanje človekovih pravic v državah članicah Sveta Evrope. Na podlagi obiskov posamezni državi pripravi poročilo o položaju ranljivih skupin, izzivih, s katerimi se te soočajo in priporočila za izboljšave. Poročila o Sloveniji, vključno s komunikacijo komisarja z oblastmi,

	relativno redka (zadnje v letu 2017).				so dostopna na spletni strani Komisarja za človekove pravice .
Ugotovitve Odbora ZN za odpravo rasne diskriminacije	Uradni vir; mednarodni organ za spremljanje spoštovanja človekovih pravic; Združeni narodi, Odbor za odpravo rasne diskriminacije; periodične ugotovitve, zadnje objavljene januarja 2016.	Odbor pripravi ugotovitve na podlagi poročila države, ki jo nadzira, in morebitnih senčnih poročil nedržavnih/nevladnih akterjev	Ranljive manjšinske skupine; v zadnjih ugotovitvah je posebna pozornost bila namenjena romski skupnosti, priseljencem, prosilcem za azil in beguncem ter položaju izbrisanih	Pregled uresničevanja določil Konvencije Združenih narodov o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije	Odbora ZN za odpravo rasne diskriminacije je bil ustanovljen na podlagi Konvencije Združenih narodov o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije. Naloga odbora je spremljane uresničevanja določil konvencije v državah podpisnicah na podlagi periodičnih poročil države in morebitnih senčnih in drugih poročil nedržavnih akterjev. Na podlagi analize pridobljenih dokumentov odbor sprejme ugotovitve o uresničevanju konvencije in priporočila za izboljšanje stanja v posamezni podpisnici. Za več informacij glej spletno stran odbora .
Ugotovitve Odbora ZN za odpravo	Uradni vir; mednarodni organ za	Odbor pripravi ugotovitve na podlagi poročila države, ki jo	Ranljive skupine žensk; v zadnjih ugotovitvah je	Pregled uresničevanja določil Konvencije	Odbora ZN za odpravo diskriminacije žensk je bil ustanovljen na podlagi Konvencije Združenih narodov o

diskriminacije žensk	spremljanje spoštovanja človekovih pravic; Združeni narodi, Odbor za odpravo diskriminacije žensk; periodične ugotovitve, zadnje objavljene novembra 2015	nadzira, in morebitnih senčnih poročil nedržavnih/nevladnih akterjev	pozornost bila namenjena romskim ženskam, priseljencem, prosilcem za azil in beguncem ter položaju izbranih	Združenih narodov o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk	odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Naloga odbora je spremljane uresničevanja določil konvencije v državah podpisnicah na podlagi periodičnih poročil države in morebitnih senčnih in drugih poročil nedržavnih akterjev. Na podlagi analize pridobljenih dokumentov odbor sprejme ugotovitve o uresničevanju konvencije in priporočila za izboljšanje stanja v posamezni podpisnici. Za več informacij glej spletno stran odbora .
Ugotovitve Odbora ZN za človekove pravice	Uradni vir; mednarodni organ za spremljanje spoštovanja človekovih pravic; Združeni narodi, Odbor za človekove pravice; periodične	Odbor pripravi ugotovitve na podlagi poročila države, ki jo nadzira, in morebitnih senčnih poročil nedržavnih/nevladnih akterjev	Ranljive manjšinske skupine; v zadnjih ugotovitvah je odbor namenil pozornost Romom, izbranim in osebam, ki so v ranljivem položaju v sklopu migracijskih tokov	Pregled uresničevanja določil Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah	Naloga odbora je spremljane uresničevanja določil pakta v državah podpisnicah na podlagi periodičnih poročil države in morebitnih senčnih in drugih poročil nedržavnih akterjev. Na podlagi analize pridobljenih dokumentov odbor sprejme ugotovitve o uresničevanju pakta in priporočila za

	ugotovitve; zadnje objavljene aprila 2016				izboljšanje stanja v posamezni podpisnici. Za več informacij glej spletno stran odbora .
Ugotovitve Odbora ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice	Uradni vir; mednarodni organ za spremljanje spoštovanja človekovih pravic; Združeni narodi, Odbor ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice; periodične ugotovitve; zadnje objavljene decembra 2014.	Odbor pripravi ugotovitve na podlagi poročila države, ki jo nadzira, in morebitnih senčnih poročil nedržavnih/nevladnih akterjev	Ranljive skupine; v zadnjih ugotovitvah je odbor namenil pozornost tudi Romom, izbranim in migrantskim delavcem	Pregled uresničevanja Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah	Naloga odbora je spremljane uresničevanja določil pakta v državah podpisnicah na podlagi periodičnih poročil države in morebitnih senčnih in drugih poročil nedržavnih akterjev. Na podlagi analize pridobljenih dokumentov odbor sprejme ugotovitve o uresničevanju pakta in priporočila za izboljšanje stanja v posamezni podpisnici. Za več informacij glej spletno stran odbora .
Ugotovitve Odbora ZN za	Uradni vir; mednarodni	Odbor pripravi ugotovitve na podlagi	Ranljive skupine; v zadnjih ugotovitvah	Pregled uresničevanja	Naloga odbora je spremljane uresničevanja določil konvencije v

otrokove pravice	organ za spremljanje spoštovanja človekovih pravic; Združeni narodi, Odbor ZN za otrokove pravice; periodične ugotovitve; zadnje objavljene julija 2013.	poročila države, ki jo nadzira, in morebitnih senčnih poročil nedržavnih/nevladnih akterjev	je odbor namenil pozornost romskim otrokom, pa tudi izbranim otrokom in otrokom brez spremstva	Konvencije o otrokovih pravicah	državah podpisnicah na podlagi periodičnih poročil države in morebitnih senčnih in drugih poročil nedržavnih akterjev. Na podlagi analize pridobljenih dokumentov odbor sprejme ugotovitve o uresničevanju konvencije in priporočila za izboljšanje stanja v posamezni podpisnici. Za več informacij glej spletno stran odbora .
Poročila Evropske mreže pravnih strokovnjakov na področju enakosti spolov in nediskriminacije	Neuradni vir; nacionalni poročevalec_ka, član_ica Evropske mreže pravnih strokovnjakov na področju enakosti spolov in nediskriminacije (European network of legal	Kvalitativni podatki; analiza zakonskih norm, pravne prakse in praktičnega uresničevanja posameznih določb EU protidiskriminacijske zakonodaje	Družbene skupine glede na posamezne osebne okoliščine, kot jih opredeljujejo Direktive o rasni enakosti in Direktiva o enakosti pri zaposlovanju, oziroma relevantna nacionalna zakonodaja, vključno z rasnimi, etničnimi in/ali	Prenos in implementacija Direktive o rasni enakosti in Direktiva o enakosti pri zaposlovanju na nacionalni ravni	Nacionalni poročevalec_ka, ki je član_ica mreže, letno poroča o prenosu in implementaciji dveh protidiskriminacijskih direktiv na nacionalni ravni. Poročilo zajema razvoj na področju zakonodaje, pravne prakse in praktične uresnitve določb protidiskriminacijskih direktiv (na primer morebitno zakonsko opredelitev in pravno prakso glede posameznih konceptov, kot so neposredna in posredna

	experts in gender equality and non-discrimination); poročila so objavljena letno		verskimi manjšinami		diskriminacija, diskriminacija preko povezave, navodila za diskriminacijo, nadlegovanje, posebni ukrepi, sprejemljivost statističnih podatkov ali situacijskega testiranja v sodnih postopkih). Poročila o Sloveniji so dostopna na spletni strani mreže .
Senčna poročila Evropske mreže proti rasizmu	Neuradni vir; nacionalni poročevalci; Evropska mreža za boj proti rasizmu (European Network Against Racism, ENAR); poročila so večinoma izhajala letno, v primeru zadnjega poročila pa dveletno; poročila o	Kvantitativni podatki (obstoječi statistični podatki glede na temo poročila); kvalitativni podatki (na primer relevantni podatki o zakonodaji in politikah v posameznih državah ter o primerih rasne, etnične in/ali diskriminacije na posameznih področjih oziroma rasističnih incidentih	Manjšinske skupine, ki so lahko izpostavljene rasni, etnični in/ali verski diskriminaciji in kaznivimi dejanji iz sovraštva	Stanje glede diskriminacije in/ali kaznivih dejanj zaradi rase, etnične in/ali verske pripadnosti	Evropska mreža za boj proti rasizmu je mreža nevladnih organizacij, ki se bojujejo proti rasizmu in rasni diskriminaciji. Mreža pripravlja redna senčna poročila o manifestacijah rasizma in rasističnih incidentih ter diskriminacije zaradi rase, etnične in/ali verske pripadnosti. Poročila so dostopna na spletni strani ENAR .

	Sloveniji so občasna.	in kriminaliteti iz sovraštva)			
Evropsko poročilo o islamofobiji	Neuradni vir; nacionalni poročevalec_ka; poročilo objavlja Fundacija za politične, ekonomske in družboslovne raziskave (SETA); poročilo izhaja letno.	Kvalitativni podatki; poročanje o islamofobnih incidentih v državi	Muslimanska verska skupnost	Islamofobni incidenti in prakse	Nacionalno poročilo zajema pregled islamofobnih incidentov in praks v preteklem letu. Poročila so dostopna na naslednji spletni strani .

Tabela B: Viri podatkov o enakosti in diskriminaciji v Sloveniji – podatki iz enkratnih raziskav/projektov:

Naslov	Tip vir/ upravljavec podatkov oziroma izvajalec raziskave	Metodologija	Ciljna populacija	Tematski fokus	Opis podatkov
Poročilo posebnega poročevalca ZN za vprašanja manjšin	Uradni vir; Združeni narodi, Posebni poročevalec za vprašanja manjšin; deluje v sklopu posebnih postopkov ZN s pooblastili za poročanje in svetovanje na področju človekovih pravic (2018)	Poročila so pripravljena na podlagi obiska posebnega poročevalca posamezni državi in srečanja s predstavniki vladnega in nevladnega sektorja	Osebe, ki pripadajo etničnim, jezikovnim ali verskim manjšinam	Spremljanje položaja oseb, ki pripadajo etničnim, jezikovnim ali verskim manjšinam	Posebni poročevalec ZN za vprašanja manjšin je po obisku Slovenije v letu 2018 sestavil poročilo, v katerem je med drugim izrazil zaskrbljenost nad pomanjkanjem podatkov, razčlenjenih po osebnih okoliščinah, kot so etnična pripadnost, vera ali jezik, saj so ti nepogrešljivi pri načrtovanju učinkovitejših politik. Opozoril je tudi na neugoden položaj romskega prebivalstva, ki se sooča s diskriminacijo in socialno izključenostjo, neučinkovit boj proti sovražnemu govoru in nedokončano ureditev položaja izbrisanih. Posebni poročevalec je zaključil poročilo s

					priporočili oblastem za izboljšanje stanja na posameznem področju. Slovenski prevod poročila je dostopen v letnem poročilu Zagovornika načela enakosti za leto 2018.
Prikaz izbranih kazalnikov zdravja in zdravstvenega varstva pri Romih v Sloveniji	Uradni vir; Nacionalni inštitut za javno zdravje	Kvantitativna; (analiza podatkov iz podatkovnih baz NIJZ o rodnosti, umrljivosti, bolnišničnih obravnavah in porabi zdravil med Romi v obdobju od leta 2012 do leta 2014); kvalitativna (polstrukturirani intervjuji s pomembnimi deležniki, ki so dejavni na različnih ravneh	Romi	Zdravje Romov	Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ) je v letih 2017 in 2018 izvajal raziskavo »Prikaz koriščenja zdravstvenih storitev Romov v sistemu zdravstvenega varstva Slovenije«. Raziskovalci so želeli prispevati k zmanjševanju neenakosti v zdravju romske populacije v Sloveniji in pridobiti celovit vpogled v zdravstveno stanje in zdravstvene potrebe Romov v Sloveniji. Raziskava je pokazala, da je zdravje romskega prebivalstva precej slabše v primerjavi z zdravjem splošnega prebivalstva, kar je pogojeno s socialno-ekonomskimi dejavniki (na primer neprimerni bivanjski pogoji, večgeneracijska brezposelnost, socialna izključenost). Raziskovalci so preverjali stopnje umrljivosti med romsko in splošno populacijo, stopnje

		zdravstvenega varstva Romov)			bolnišničnih obravnav romskega in splošnega prebivalstva, pa tudi uporabo zdravil in stopnje rodnosti v primerjalni perspektivi. Zakrajšek, V in T Krajnc-Nikolić (2018) Prikaz izbranih kazalnikov zdravja in zdravstvenega varstva pri Romih v Sloveniji«. V Javnozdravstveni pristopi, namenjeni romski etnični skupnosti v Sloveniji. Krajnc-Nikolić, T, ur. Ljubljana, Nacionalni inštitut za javno zdravje
Letna evalvacija uresničevanja Nacionalnega programa ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2017–2021: Končno poročilo o vmesnem	Mirovni inštitut (izvajalec evalvacije); Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti (naročnik); letna evalvacija (v času priprave poročila novih evalvacij ni bilo na voljo, sicer	Kvalitativna (analiza dokumentov in podatkov o izvedenih ukrepih; obstoječega gradiva o položaju romske skupnosti; polstrukturirani intervjuji)	Romi	Uresničevanje Nacionalnega programa ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2017–2021	Nacionalni program ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2017–2021 predstavlja temeljni nacionalni dokument politik, usmerjenih v izboljšanje položaja romskega prebivalstva na različnih področjih družbenega življenja in je drugi tovrstni dokument sprejet v Sloveniji. Prejšnji program ukrepov ni nikoli doživel evalvacije in je evalvacija iz leta 2018 prva evalvacija, ki je bila izpeljana v Sloveniji. Evalvacija je skušala oceniti ne samo izvajanje

vrednotenju (obdobje od sprejema dokumenta dne 25. 5. 2017 do 1. 6. 2018)	pa bi se morale izvajati na letni ravni; zaradi tega je evalvacija uvrščena v to tabelo in v zgornjo, med periodične vire)				ukrepov, temveč tudi ustreznost kazalnikov uspešnosti ukrepov in opremljenost kazalnikov s podatki. Kar zadeva kazalnike, kot so predvideni v programu, je evalvacija ugotovila, da večinoma prevladujejo procesni kazalniki, s katerimi se spremlja na primer število vključenih v posamezen ukrep oziroma aktivnost ali število izvedenih aktivnosti (izobraževanj, delavnic, posvetov), umanjajo pa kazalniki drugega tipa (kazalniki učinkov oziroma izida), ki merijo spremembo dejanskega položaja romskega prebivalstva na posameznih področjih življenja in s tem tudi učinke posameznih ukrepov. Mirovni inštitut (2018) <u>Letna evalvacija uresničevanja Nacionalnega programa ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2017–2021: Končno poročilo o vmesnem vrednotenju (obdobje od sprejema dokumenta dne 25. 5. 2017 do 1. 6. 2018)</u>. Ljubljana, Mirovni inštitut
---	--	--	--	--	--

Percepcija diskriminacije v Sloveniji – raziskava javnega mnenja	Uradni vir, Zagovornik načela enakosti (naročnik)	Kvantitativna vzorčna raziskava	Prebivalci RS	Percepcije in izkušnje diskriminacije glede na različne osebne okoliščine, vključno rase, etnične in/ali verske pripadnosti	Raziskava, ki je bila po naročilu Zagovornika načela enakosti izvedena v letu 2017, predstavlja prvo večjo raziskavo razsežnosti diskriminacije v Sloveniji, ki ni bila izvedena v sklopu raziskav, izpeljanih na ravni Evropske unije. Raziskava je preverjala mnenja prebivalcev Slovenije o razširjenosti diskriminacije na posameznih področjih življenja in glede na posamezne osebne okoliščine. Po mnenju respondentov je v Sloveniji najbolj razširjena diskriminacija zaradi narodnosti, spolne usmerjenosti, veroizpovedi in družbenega položaja, pri čemer so najpogostejše tarče diskriminacije Romi, sledijo istospolno usmerjeni, begunci in pripadniki nižjega družbenega sloja. Raziskava je tudi preverjala izkušnje diskriminacije respondentov, njihovo pripravljenost, da prijavijo neenako obravnavanje, kot tudi ozaveščenost respondentov o obstoju zakonodaje na
--	---	---------------------------------	---------------	---	--

					področju varstva pred diskriminacijo in o organih za enakost. Rezultati raziskave so dostopni v letnem poročilu zagovornika za leto 2017.
Islamofobija in ksenofobija skozi oči zakritih muslimanskih žensk	Neuradni vir; akademska raziskava	Kvalitativni (polstrukturirani intervjuji)	Zakrite muslimanske ženske	Zaznavanje islamofobije in ksenofobije pokritih muslimanskih žensk	Študija je predstavila zaznavanje islamofobije in ksenofobije pokritih muslimanskih žensk, ki živijo v Sloveniji. Intervjuvanke opažajo pojav islamofobije tako posredno (v političnem in medijskem diskurzu, kot tudi na spletu) in neposredno (distanca v medosebni komunikaciji, na ulici, ob obisku trgovskih centrov ali zdravstvenih ustanov, omejitve pri zaposlovanju). Po njihovem mnenju je v zadnjih letih prišlo do porasta islamofobije. Takšen razvoj dogodkov pripisujejo pomanjkljivemu poznavanju islama s strani javnosti, prihodu velikega števila beguncev, ki bežijo iz negotovih razmer v svojih državah, in dogodkom v drugih delih sveta (npr.

					teroristični napadi, ki se jih povezuje z islamom). Pucelj, M (2017) Islamophobia and xenophobia in Slovenia through the eyes of covered Muslim women. <i>Poligrafi</i> 22(85/86): 155-174.
Vzporedno poročilo koalicije NVO-jev o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah v Sloveniji	Neuradni vir; senčno poročilo koalicije NVO-jev o izzivih pri uresničevanju Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah v Sloveniji (2014)	Poročilo je sestavljeno na podlagi analize obstoječih dokumentov in podatkov	Različne ranljive skupine z vidika uresničevanja pravic po Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah v Sloveniji, med njimi Romi, izbrisani in migrantski delavci	Uresničevanje Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah v Sloveniji	V letu 2014 je koalicija NVO-jev pripravila vzporedno poročilo k državnem poročilu o uresničevanju določb Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah v Sloveniji. NVO-ji so v poročilu izpostavili diskriminacijo in socialno izključenost romskega prebivalstva, še posebej glede dostopa do urejenih bivanjskih pogojev, kar ima za posledico neugoden položaj tudi na drugih področjih življenja (na primer dostopa otrok do izobraževanja). NVO-ji so nadalje izpostavili tudi kratenje pravic migrantskih delavcev, neurejenost položaja izbrisanih ter tedanjo pomanjkljivo ureditev na področju varstva pred diskriminacijo.

					Senčno poročilo je dostopno na spletni strani Združenih narodov .
Posebno poročilo o bivanjskih razmerah Romov na območju jugovzhodne Slovenije	Uradni vir; Varuh človekovih pravic (2012)	Poročilo je nastalo na podlagi pobud, ki jih je varuh obravnaval, poizvedb varuha pri državnih in lokalnih organih in pogovorov s predstavniki romske skupnosti, nevladnega sektorja in civilne pobude neromskega prebivalstva	Romi v JV Sloveniji	Bivanjske razmere romskega prebivalstva v JV Sloveniji	Varuh človekovih pravic je v posebnem poročilu ugotovil, da razmere v romskih naseljih ovirajo tako uresničevanje človekovih in posebnih pravic romske skupnosti kot tudi pravice lokalnih neromskih prebivalcev. Po mnenju varuha je več občin, ki so sicer odgovorne za urejanje razmer v teh naseljih, premalo učinkovitih. Razlogi za neuspeh občin v zvezi z urejanjem romskih naselij vključujejo določen odpor večinskega prebivalstva in zapletenost postopkov.. Na splošno je varuh ugotovil, da so razmere v romskih naseljih in njihovih soseskah resne in da bi državni organi morali prevzeti neposredno odgovornost za urejanje razmer v romskih naseljih. Posebno poročilo je dostopno na spletni strani Varuha človekovih pravic.
Poročilo Catarine de	Uradni vir; Združeni narodi,	Poročila so pripravljena na	Prebivalci RS, Romi	Spremljanje stanja glede dostopa do varne	Posebna poročevalka je obiskala Slovenijo v letu 2010 in o tem pripravila

Albuquerque, posebne poročevalke za človekovo pravico dostopa do varne pitne vode in sanitarij: Obisk v Sloveniji	Posebna poročevalka za človekovo pravico dostopa do varne pitne vode in sanitarij; deluje v sklopu posebnih postopkov ZN s pooblastili za poročanje in svetovanje na področju človekovih pravic (2011)	podlagi obiska posebnega poročevalca posamezni državi in srečanja s predstavniki vladnega in nevladnega sektorja		pitne vode in sanitarij v Sloveniji	poročilo, v katerem je predvsem izpostavila ranljivost romskega prebivalstva glede dostopa do varne pitne in sanitarij. Tekom misije v Sloveniji je poročevalka obiskala romska naselja v JV Sloveniji. Poročevala je, da se odrasli srečujejo s težavami pri iskanju dela, kadar ne morejo vzdrževati minimalnih higienskih standardov. medtem ko ženske navajajo, da jih je sram zaradi pogojev, v katerih morajo izvajati menstrualno higieno. Poleg tega se tako še naprej ohranjajo diskriminatorni stereotipi o Romih. Romi so dojeti kot umazani in tudi na javnih mestih niso dobrodošli. Posebna poročevalka je tudi navedla pozitivne primere, ko so lokalne oblasti, navkljub obstoječemu zakonskemu okviru, romski skupnosti zagotovile vodo in sanitarije. Poročilo posebne poročevalke je dostopno na spletni strani Združenih narodov.
---	--	--	--	-------------------------------------	---

Nacionalna evalvacijska študija uspešnosti romskih učencev v osnovni šoli: Končno poročilo	Neuradni vir; raziskava, Pedagoški inštitut (2011)	Kvantitavni (ankete, namenjene posameznim ciljnim javnostim); kvalitativni (fokusne skupine; opazovanje)	Romski učenci	Uspešnost romskih učencev v osnovni šoli	V letih 2009 in 2010 je Pedagoški inštitut izvedel evalvacijo uspešnosti romskih otrok v osnovni šoli. Raziskava je med drugim ugotovila, da odsotnost od pouka in osipništvo raste v višjih razredih, pri čemer je poleg socioekonomskih razmer pomanjkljivo znanje slovenščine eden glavnih razlogov za slabo uspešnost romskih učencev. Raziskava med ravnateljji je pokazala, da več kot 50% romskih učencev, vpisanih v anketirane šole, ni končalo osnovnega šolanja in da je romska kultura le delno ali zelo omejeno vključena v kulturne dejavnosti šol. Anketirani učitelji so navedli, da so romski učenci večinoma vključeni v razrede z vrstniki in da so romski pomočniki redko prisotni v razredih. Raziskava med učitelji je tudi pokazala, da šolam večinoma primanjkuje didaktičnega gradiva v romskem jeziku in da je takšno gradivo tudi precej slabe kakovosti. Ter, da uspešnost romskih učencev med drugim pozitivno korelira z njihovim rednim vključevanjem v pouk z
--	--	--	---------------	--	---

					neromskimi učenci in sodelovanjem z romskimi starši, medtem ko je uspešnost manjša, kadar pouk poteka izven matičnih razredov romskih učencev. Pedagoški inštitut (2011) <i>Nacionalna evalvacijska študija uspešnosti romskih učencev v osnovni šoli: Končno poročilo</i>. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
Vzporedna življenja: Romom v Sloveniji nista zagotovljeni pravici do ustreznega bivališča in vode	Neuradni vir; poročilo nevladne organizacije; Amnesty International (2011)	Kvalitativni (obiski romskih naselij in individualni pogovori s prebivalci)	Romi (občine Novo mesto, Ribnica, Škocjan, Grosuplje, Lendava, Beltinci, Trebnje, Krško, Šentjernej, Semič, Črnomelj, Kočevje)	Bivanjske razmere romskega prebivalstva	Amnesty International je med majem 2009 in januarjem 2011 opravljala raziskavo o bivanjskih razmerah Romov, ki je bila podlaga za pripravo poročila. Ugotovitve poročila kažejo, da večina Romov v Sloveniji živi v ločenih naseljih na podeželju. Prav tako kažejo, da so mnoga romska naselja ustanovljena na neuraden način. Mnoga naselja imajo slab dostop do osnovnih dobrin, vključno z vodo in sanitarijami. Zabeleženi so tudi primeri popolnega pomanjkanja osnovne infrastrukture. Poleg tega poročilo zajema primere diskriminacije Romov. Pripadnikom romskih skupnosti redno

				preprečujejo nakup ali najem stanovanja zunaj njihovih naselij. Poleg tega se romske družine srečujejo z ovirami pri dostopu do neprofitnih stanovanj, vključno s pomanjkanjem ustreznih informacij, predsodkov in različnimi merili za dodelitev neprofitnih najemnih stanovanj. Poročilo je tudi ugotovilo, da slovenske oblasti niso zagotovile učinkovitega spremljanja in institucionalnih mehanizmov za boj proti diskriminaciji ter ustreznih pravnih sredstev za žrtve. Poročilo še ugotavlja, da so bivanjske razmere Romov v Sloveniji neustrezne tako v JV kot tudi v prekmurski regiji, vendar je položaj Romov v JV Sloveniji slabši z vidika skladnosti z gradbenimi predpisi kot tudi glede dostopa do javne infrastrukture. Amnesty International (2011) <u>Vzporedna življenja: Romom v Sloveniji nista zagotovljeni pravici do ustreznega bivališča in vode</u> London: Amnesty International
--	--	--	--	--

Romi in romska naselja: Kratko delovno poročilo o rezultatih raziskave v okviru dela Strokovne skupine za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji	Neuradni vir; Strokovna skupina za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji (imenovana s strani tedanjega ministra za okolje in prostor) (2010)	Kvantitativni (anketa med občinami z romskimi naselji, poslana po elektronski pošti); preliminarni rezultati, ki kažejo na potrebo dodatnega preverjanja stanja v nekaterih občinah)	Romi	Stanje v romskih naseljih v Sloveniji (prometna dostopnost, oskrba z vodo, oskrba z električno energijo, komunalna ureditev romskih naselij v Sloveniji)	Potem ko je eno anketo izpeljala v letu 2007, je Strokovna komisija v letu 2010 znova izvedla anketo med slovenskimi občinami z romskim prebivalstvom z namenom pridobivanja podatkov o infrastrukturni opremljenosti romskih naselij. Med ostalim je ugotovila, da je v Sloveniji po preliminarnih podatkih 128 naselij, od tega 79 v JV Sloveniji, 38 v Prekmurju in 11 drugod po državi. Ugotovila je tudi, da je več naselij JV Sloveniji vezano na javni vodovod v primerjavi s Prekmurjem, je pa v JV regiji precej več naselij brez oskrbe z vodo. Glede dostopa do električne energije pa je na primer ugotovila znatne razlike med regijami: v JV Sloveniji manjšina romskih bivališč poseduje legalni priključek, medtem ko je v Prekmurju legalni priključek dostopen v približno dveh tretjinah hiš. Tudi glede kanalizacije je stanje boljše v Prekmurju, vendar je stanje na tem področju sorazmerno slabo po celi državi. Glede planske urejenosti naselij se je stanje po celi državi izboljšalo v primerjavi z anketo iz leta 2007.
---	--	--	------	--	--

					Podatki iz leta 2007 (novejših podatkov ni) kažejo, da je v JV Sloveniji precej več črnih gradenj, pri čemer je pripravljenost lastnikov za prodajo zemljišč, na katerem stojijo romske gradnje, precej manjša v tem delu države. Zupančič, J (2010) <u>Romi in romska naselja: Kratko delovno poročilo o rezultatih raziskave v okviru dela Strokovne skupine za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji.</u> Za rezultate iz leta 2007 glej Strokovna skupina za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji, Zupančič, J (ur.) (2010) <i>Prostorski problemi romskih naselij v Sloveniji: Elaborat</i> Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor
Državljeni tretjih držav ali tretjerazredni državljani	Neuradni vir; akademska raziskava; Inštitut za	Kvalitativni (polstrukturirani intervjuji, analiza zakonodaje in	Priseljenci, državljani tretjih držav (območje nekdanje	Percepcije državljanov tretjih držav o njihovi integraciji v slovensko družbo na posameznih	V letu 2009 je INV izvajal raziskavo o vključevanju državljanov tretjih držav v slovensko družbo. Raziskava je pokazala, da je v času raziskave

	narodnostna vprašanja INV) (izvajalec)	politik); kvantitativni (demografske in socioekonomske značilnosti državljanov tretjih držav v Sloveniji)	Jugoslavije, Ruska federacija, nekatere azijske in afriške države, Avstralija, Brazilija)	družbenih področjih (zaposlovanje, stanovanjsko področje, zdravstveno področje, izobraževanje, področje administracije)	pridobivanje dovoljenja za delo predstavljalo kompleksen postopek, za katerega so prosilci potrebovali dodatno pomoč bližnjih oseb. Nekateri intervjuvanci so potrdili, da zaradi svoje etnične pripadnosti nimajo posebnih težav v svojem delovnem okolju, nekateri pa se soočajo z nadlegovanjem in diskriminacijo, pri čemer so v posebej zaskrbljujočem položaju afriški priseljenci, ki se zaradi barve kože soočajo z rasističnimi izpadi v delovnem okolju. Raziskava je tudi pokazala, da se je brez znanja slovenščine izredno težko zaposliti. Stanovanjsko področje je na ravni politik ostalo prezrto. Raziskava je pokazala, da pri dostopu do najemniških stanovanj na trgu veliko vlogo igrajo neformalne mreže, da priseljencem primanjkuje informacije o možnostih najema in nakupa, polovica intervjuvancev pa se je pri iskanju prvega stanovanja in nadaljnjih selitvah soočala z diskriminacijo in
--	--	---	---	---	--

				izkoriščevalskimi praksami stanodajalcev. Raziskava je tudi ugotovila, da nepoznavanje jezika predstavlja ključno oviro pri vključevanju priseljenkih otrok v izobraževalni sistem. Kljub zakonskim in drugim ukrepom se zatika njihova implementacija v praksi, saj za to primanjkuje finančnih sredstev, pa tudi nezadostno število učiteljev slovenščine kot drugega jezika, pa tudi učiteljev materinskih jezikov priseljencev. Področje dostopa državljanov tretjih držav do zdravstvene oskrbe je tudi eno izmed področij, prezrtih v javnih politikah. Kljub temu, da tako intervjuvani državljani tretjih držav kot tudi zdravstveno osebje poroča, da večjih težav ni, raziskovalci_ke ugotavljajo, da so zaradi odkritega ali prikritega diskriminatornega odnosa zdravstvenega osebja do pacientov, pogosto pogojenega z jezikovnimi ovirami, dejanski problemi večji, pri čemer prihaja do neenakosti med
--	--	--	--	---

					priseljenci in domicilnim prebivalstvom pri dostopu do zdravstvenih storitev. Medvešek, M in R Bešter, ur. (2010) <i>Državljeni tretjih držav ali tretjerazredni državljani?</i> Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja
Ocena rabe zdravstvenih storitev v populaciji romskih žensk in otrok v Sloveniji – Prispevek k zmanjševanju neenakosti v zdravju	Neuradni vir; raziskava; Zavod za zdravstveno varstvo Murska Sobota (sedanja območna enota Nacionalnega inštituta za javno zdravje)	Kvantitativni (terensko anketiranje); kvalitativni (opazovanje z aktivno udeležbo, terenski dnevnik, fokusne skupine)	Romske ženske (Pomurje, Dolenjska, večja urbana središča)	Dostop do zdravstvenih storitev	Raziskava je obravnavala dostop romskih žensk in otrok do zdravstvenih storitev. Pokazala je nekaj razlik med Pomurjem in drugimi deli države, zajetimi v raziskavo. Pokazala je, da večina romskih žensk ima obvezno zavarovanje (okrog 95%), medtem ko je delež žensk z dodatnim zavarovanjem manjši (v Pomurju 74,2%, na drugih območjih pa 69%), pri čemer so ženske stare med 19-25 let najbolj rizična skupina glede dodatnega zdravstvenega zavarovanja. Med njimi je le 59,7% imelo dodatno zavarovanje. V raziskavi je 4 % žensk poročalo o bolečinah v prsih med telesno dejavnostjo, 70% pa o bolečinah v križu, vratu in sklepih. O depresiji je poročalo 37,7% anketirank iz Pomurja in 55,2% iz

				ostalnih krajev. V tednu pred izvedbo raziskave je jemalo zdravila 73,2% žensk iz Pomurja in 60,3% iz ostalih krajev. V Pomurju je 91% žensk izjavilo, da zdravstvene storitve dobivajo enako kot neromske ženske, vendar se je ta odstotek na drugih območjih zmanjšal na 74,2%. V Pomurju je 38,2% anketirank svoje zdravstveno stanje ocenilo kot dobro ali zelo dobro v primerjavi s 27,5% na drugih območjih. Delež žensk, ki so zdravstveno stanje ocenile kot slabo ali zelo slabo, je bil v Pomurju 25,5%, na drugih območjih pa 27,5%. Delež anketirank, ki so navedle, da jih zdravstveni delavci obravnavajo spoštljivo, je v Pomurju znašal 97,6%, na drugih področjih pa 77,1%. Zavod za zdravstveno varstvo Murska Sobota (leto izida publikacije ni navedeno, projekt izveden v letih 2008 in 2009) <u>Ocena rabe zdravstvenih storitev v populaciji romskih žensk in otrok v Sloveniji – Prispevek k zmanjševanju neenakosti v zdravju.</u>
--	--	--	--	---

					Murska Sobota: Zavod za zdravstveno varstvo Murska Sobota
Spolno in drugo nadlegovanje na delovnem mestu	Raziskava takratnega Urada za enake možnosti (2007)	Kvantitativni (anketa)	Člani_ce posameznih sindikatov, večinoma v javnem sektorju	Spolno in drugo nadlegovanje	Raziskava je pokazala, da je med 1820 anketirank in anketirancev 8,31% moških in 5,14% žensk bilo deležnih nadlegovanja zaradi narodne pripadnosti oziroma rase, nadaljnjih 2,61% moških in 2,65% žensk je bilo deležnih nadlegovanja zaradi verske pripadnosti. Urad za enake možnosti (2007) Spolno in drugo nadlegovanje na delovnem mestu.
Raziskava med delodajalci in politiki o stališčih do diskriminacije	Neuradni vir, raziskava, Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj (izvajalec)	Kvantitativni (anketa)	Delodajalci, politiki	Stališča delodajalcev in politikov do diskriminacije	Raziskava je potekala v letu 2007 tekom Evropskega leta enakih možnosti. Raziskava je pokazala, da obe skupini anketiranih menita, da je v Sloveniji najbolj razširjena diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti, ki ji sledi diskriminacija na podlagi starosti. Tem oblikam potem sledita diskriminacija na podlagi narodnosti in potem vere. Med delodajalci je večina (74%) zatrdila, da

					ne dajejo prednosti pri zaposlovanju glede na narodno ali etnično pripadnost, bi pa tretjina vendarle dala prednost Slovencem. Tri četrt anketirancev ni imelo izkušenj z zaposlovanjem Romov. O trditvi, da so Romi neodgovorni in nezanesljivi, je 34,3% delodajalcev menilo, da v glavnem drži, 11,1%, da popolnoma drži, 46,5% da niti drži niti ne drži, medtem ko je samo 7,1% delodajalcev menilo, da v glavnem ne drži, in 1%, da sploh ne drži. Dobra polovica anketirancev je menila, da se morajo pripadniki drugih veroizpovedi prilagoditi praznikom, ki veljajo v Sloveniji oziroma da na delovnem mestu ni smiselno spodbujati izkazovanja verske opredelitve. Večina delodajalcev je zatrdila, da so vsi delavci v njihovem podjetju enako obravnavani, ne glede na versko prepričanje, ne strinjajo se pa, da bi se verska pripadnost izkazovala v delovnem okolju. Tretjina jih je povedala, da se v njihovi organizaciji prilagajajo glede prehrane oziroma
--	--	--	--	--	---

					rednega letnega dopusta, ki ga delavci drugih veroizpovedi lahko koristijo ob svojih verskih praznikih. Žagar, N (ur.) (2007) <i>Sprejemanje različnosti – korak do pravične družbe.</i> Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj.
Raziskava izobraževalnih in poklicnih interesov Romov	Neuradni vir; raziskava; Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj (izvajalec)	Kvantitativni (anketa)	Romi (Dolenjska, Bela krajina, Kočevje, Posavje, Grosuplje)	Izobraževalni in poklicni interesi Romov	Raziskava iz leta 2006 je pokazala, da krepka večina (85%) intervjuvancev iz raziskovanih območjih (raziskava je zajela skoraj polovico romskega prebivalstva starega med 15 in 45 let) ni zaključila osnovnošolskega izobraževanja. Raziskava je pokazala tudi na nekatere razlike med območji. Tako na primer skoraj tretjina respondentov iz območja Kočevja ni nikoli hodila v šolo, dvakrat več kot na Dolenjskem, medtem ko je 11% respondentov iz Bele Krajine obiskovalo šole s posebnim programom, kar je bistveno več kot na drugih območjih. Raziskava je pokazala, da je v času raziskave bilo zaposlenih 7% respondentov. Kot razlog za

					brezposelnost je 31% navedlo pomanjkanje oziroma nizko stopnjo izobrazbe, 28% pa je navedlo pripadnost romski skupnosti. Babič Ivaniš, N. et. al. (2006). Raziskava izobraževalnih in poklicnih interesov Romov. V <i>Poklicno informiranje in svetovanje za Rome – PISR</i>, Žagar, N in V Klopčič, ur. Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj, 197-242.
Percepcije slovenske integracijske politike	Neuradni vir; akademska raziskava; Inštitut za narodnostna vprašanja (izvajalec)	Kvantitativni (anketa)	Priseljenci iz področja nekdanje Jugoslavije (kot so se opredelili v raziskavi in sicer po etnični strukturi, prilagojeni za raziskavo: Slovenci, Hrvati, Srbi, Bošnjaki/Muslimani, drugi, etnično neopredeljeni, neznani)	Stališča do integracije/vključenosti v slovensko družbo	Raziskava je potekala v letu 2003. Med drugim je pokazala, da približno 60% anketiranih ni nikoli doživelo neenakega obravnavanja njihovih otrok v šoli ali vrtcu, 19% je povedalo, da se jim to je dogodilo redko, 8,2% pa je pogosto doživljalo neenako obravnavo otrok v šoli ali vrtcu zaradi etnične pripadnosti. Pri tem so Bošnjaki/Muslimani in Srbi v večji meri zatrjevali, da se jim je to dogajalo. Z neenakim obravnavanjem s strani sodelavcev ali nadrejenih na delovnem mestu, se je redko soočilo 31%

				anketirancev, pogosto pa se z neenakim obravnavanjem sooča 10%, pri čemer se znova s diskriminacijo najbolj soočajo Bošnjaki/Muslimani in Srbi. Enako velja tudi za iskanje zaposlitve, pri čemer še posebej izstopajo Bošnjaki/Muslimani, saj se jih je z neenakim obravnavanjem pogosto soočalo 31%. Z neenakim obravnavanjem tekom iskanja zaposlitve zaradi etnične pripadnosti se redko sooča 18,6% anketirancev, 12% pa pogosto. Pri reševanju stanovanjskega problema se 14% anketiranih redko sooča s težavami, 9,5% pa pogosto, pri čemer se pogostejše kot ostali s temi težavami soočajo Bošnjaki/Muslimani. Glede na aritmetično sredino odgovorov so se kot najbolj problematična področja izkazala neenako obravnavanje s strani sodelavcev ali nadrejenih na delovnem meso ter pri iskanju zaposlitve. Komac, M in M Medvešek (ur.) (2005) Percepcije slovenske integracijske
--	--	--	--	--

					politike: zaključno poročilo . Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
--	--	--	--	--	---

**DRUGI DEL:
SITUACIJSKO
TESTIRANJE,
KVALITATIVNA IN
KVANTITATIVNA
ANALIZA**

3. ONLINE ANKETA

ZBIRANJE PODATKOV

Anketni vprašalnik je bil zasnovan in objavljen na spletnem portalu 1ka.si, z naslednjim uvodnim nagovorom, v katerem je predstavljen namen raziskave in pojasnjen pojem diskriminacije:

Pozdravljeni, zahvaljujemo se vam, da ste se odločili sodelovati v raziskavi o diskriminaciji, ki jo izvajamo na Mirovnem inštitutu. Namen ankete je pridobiti raziskovalne podatke, ki bodo okrepili razumevanje, kako diskriminacijo posamezniki in posameznice doživljajo v vsakodnevnih življenjskih situacijah.

Diskriminacija pomeni z zakonom prepovedano neenako obravnavanje, ki nima upravičenega razloga: ljudje so obravnavani slabše od drugih zgolj zaradi določene osebne značilnosti (npr. spol, starost, barva kože, etničnost, invalidnost, spolna usmerjenost, versko prepričanje ipd.). Sporno ravnanje jih ovira ali prikrajša za različne pravice ter vsakodnevne priložnosti.

Sodelovanje v raziskavi vam bo vzelo približno 10-15 minut. Vaši odgovori so povsem anonimni, kar pomeni, da jih ne bo mogoče povezati z vašimi osebnimi podatki ali vas iz njih kako drugače prepoznati.

V primeru vprašanj v zvezi z raziskavo nas lahko kontaktirate prek elektronske pošte na naslov veronika.bajt@mirovni-institut.si.

Najlepša hvala za vašo pomoč.

Povezava na spletno anketo je bila objavljena na spletni strani Mirovnega inštituta⁵ ter na uradnem Facebook profilu Mirovnega inštituta, prek katerega je bila promovirana kot oglas s povečanim dosegom.⁶ Dodatno je bila prošnja k izpolnjevanju ankete poslana individualno na e-mail naslove relevantnih deležnikov, institucij ali združenj manjšinskih družbenih skupin (vsaj ducat),

⁵ Gl. <https://www.mirovni-institut.si/anketa-o-izkusnjah-z-diskriminacijo/>.

⁶ Kot takšen oglas je bila objava aktivna 10 dni. V septembru 2021 je nato Facebook dvakrat zavrnil možnost promocije oglasa s povečanim dosegom, ker naj bi vsebina bila v nasprotju s pravilnikom, ki omejuje oglase o družbenih vprašanjih, volitvah ali politiki.

informacija o anketi z nagovorom k izpolnjevanju in širitvi ankete je bila poslana tudi po več različnih internih in targetiranih e-mail listah (npr. NVO sekcija, NVO sekcija za migracije, mailing lista Koalicije proti sovražnemu govoru). Pri iskanju respondentov smo sodelovali z društvi in organizacijami, ki združujejo posamezne etnične, nacionalne ali verske manjšine. Intervjuvane osebe, predvsem predstavnice in predstavnike manjšinskih skupnosti, smo zaprosili za dodatno pomoč pri širjenju glasu o anketi in na ta način dodatnemu zagotavljanju zbiranja čim večjega števila relevantnih odgovorov o izkušnjah z diskriminacijo na podlagi etničnosti, »rase«, nacionalnosti in/ali vere na področju dela in zaposlovanja, socialnega in zdravstvenega varstva, vzgoje in izobraževanja, ter dostopa do dobrin in storitev.

Anketa je bila aktivna od 16. 7. 2021 do 30. 9. 2021. V tem času je sistem spletnega panela 1ka zabeležil 1676 klikov na nagovor, od tega je 824 oseb anketo začelo izpolnjevati. Deset jih je oddalo prazno anketo, ostali pa so jo bodisi izpolnili v celoti (513) ali le delno (305). Ustrezni enot je bilo skupno 818, njihove odgovore smo obravnavali enakovredno, ne glede na to, ali so anketo dokončali ali ne. Vrednosti n nad grafi predstavljajo število veljavnih odgovorov na posamezno vprašanje.

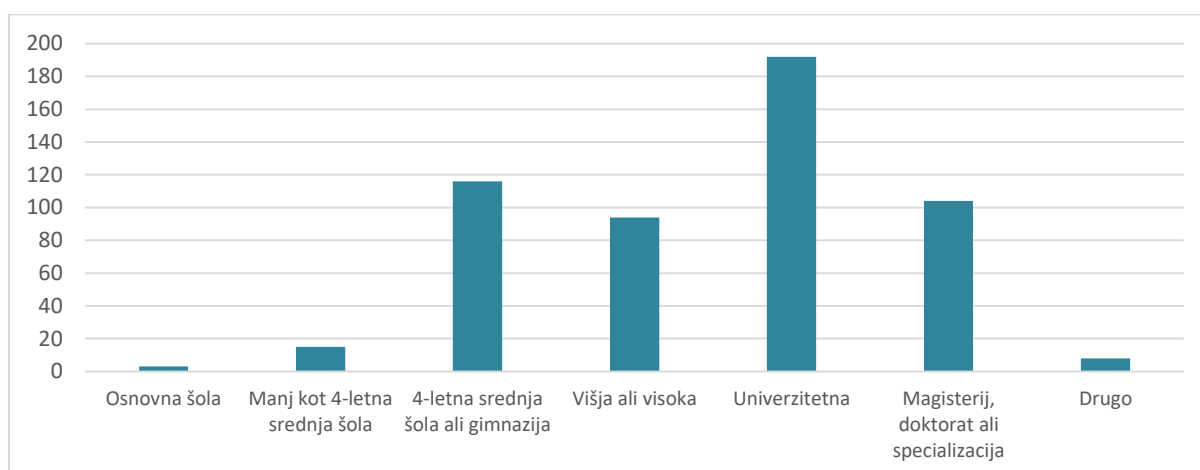
PREDSTAVITEV VZORCA

Vprašanja o demografskih podatkih so bila podana na koncu vprašalnika. Do prvega demografskega vprašanja o starosti je 282 oseb že prekinilo izpolnjevanje ankete, zato njihovih podatkov nimamo, kot tudi ne za tiste, ki na katerega od vprašanj niso odgovorili ali pa so izpolnjevanje prekinili v nadaljnjih korakih.

Osebe, ki so odgovarjale na vprašalnik in ki so podale svoje demografske podatke, so bile v povprečju stare 43,6 let, z najmlajšim respondentom starim 16 in najstarejšim 78 let.

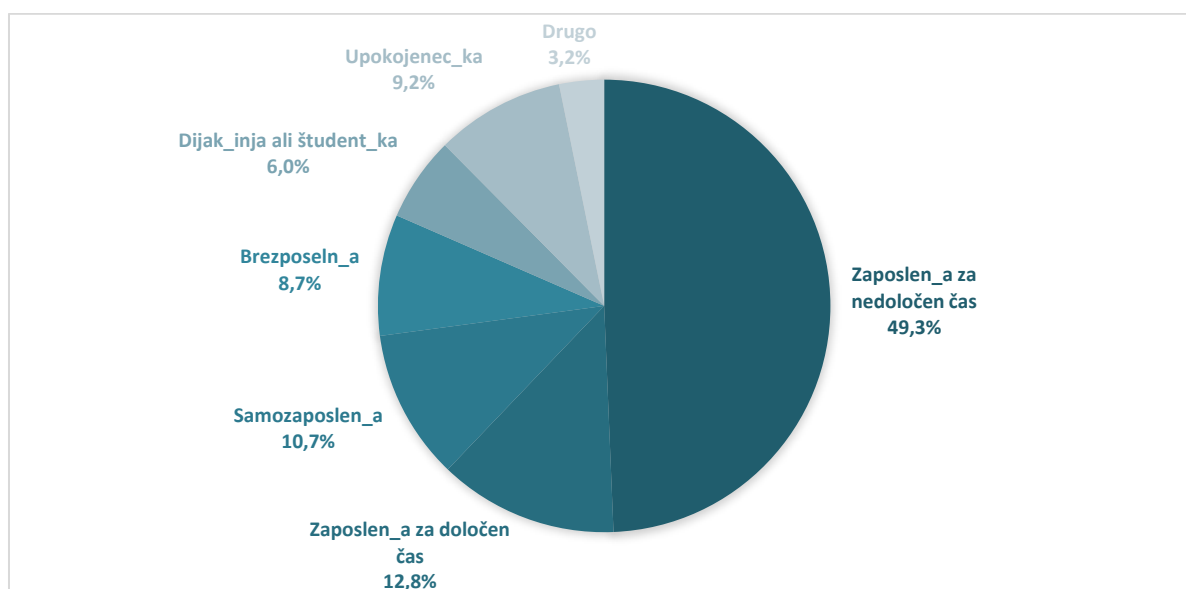
Največ respondentov je odgovorilo, da je najvišja stopnja izobrazbe, ki so jo dosegli, univerzitetna (36,1 %), nato 4-letna srednja šola ali gimnazija (21,8 %), magisterij, doktorat ali specializacija (19,5 %) in višja ali visoka šola (17,7 %). Nižjo izobrazbo je imelo le nekaj posameznikov.

GRAF 1: KATERA JE NAJVIŠJA STOPNJA IZOBRAZBE, KI STE JO DOSEGLI (N = 532)?

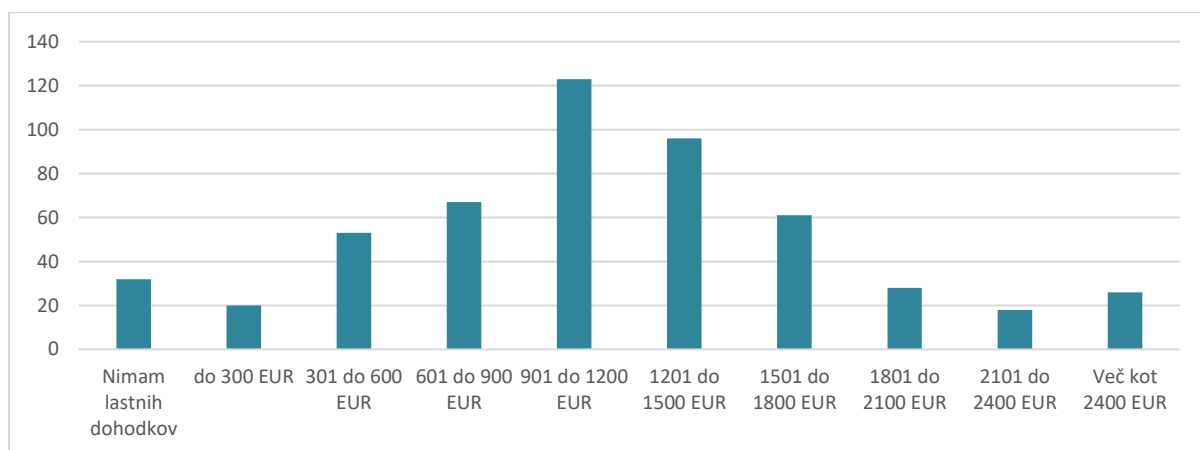
Slaba polovica tistih, ki so odgovarjali na vprašanje o zaposlitvenem statusu, je zaposlena za nedoločen čas (49,3 %). Precej manj je drugih kategorij, od katerih je več zaposlenih za določen čas (12,8 %), samozaposlenih (10,7 %), upokoјencev (9,2 %), brezposelnih (8,7 %) in dijakov ali študentov (6 %).

GRAF 2: KAJ IZMED NAŠTETEGA NAJBOLJE OPISUJE VAŠ ZAPOSLOTVENI STATUS (N = 531)?

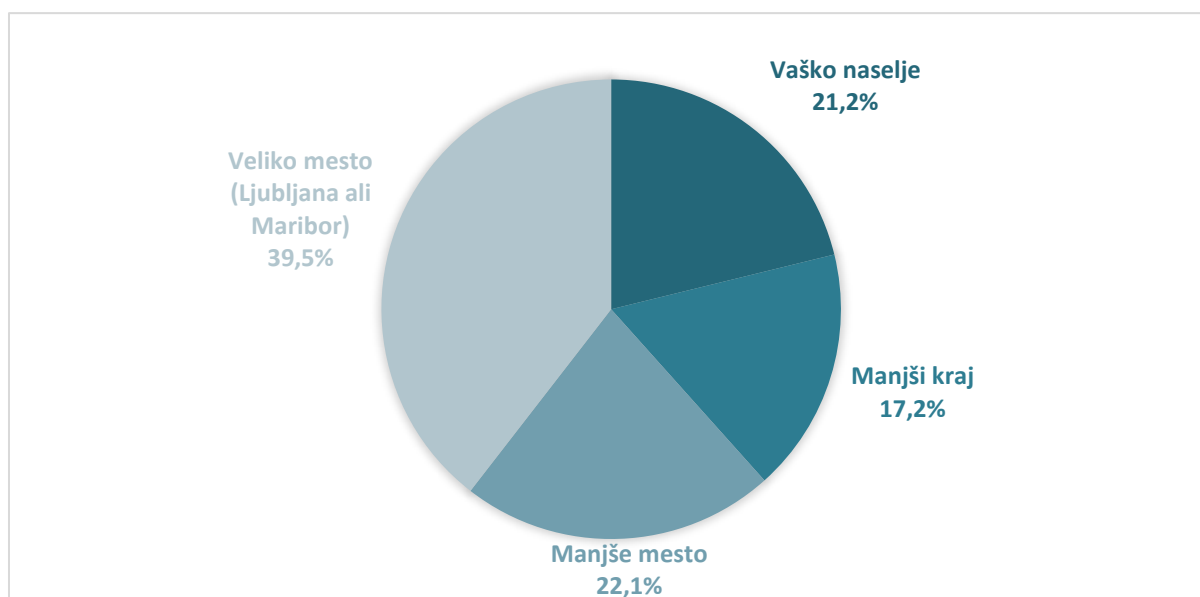
Neto mesečni dohodki respondentov se porazdeljujejo približno normalno, z najbolj zastopano kategorijo od 901 do 1200 eur (23,5 %), frekvence višjih in nižjih zneskov pa postopoma upadajo. Izjemi sta najnižja (»nimam lastnih dohodkov«) in najvišja vrednost (»več kot 2400 eur«), pri katerih število odgovorov nekoliko naraste.

GRAF 3: KOLIKO V POVPREČJU ZNAŠA VAŠ OSEBNI NETO MESEČNI DOHODEK (N = 524)?

Glede na tip naselja, iz katerega oseba prihaja, jih je največ iz velikega mesta, t. j. Ljubljana ali Maribor (39,5 %), manj iz manjšega mesta (22,1 %), vaškega naselja (21,2 %) in manjšega kraja (17,2 %).

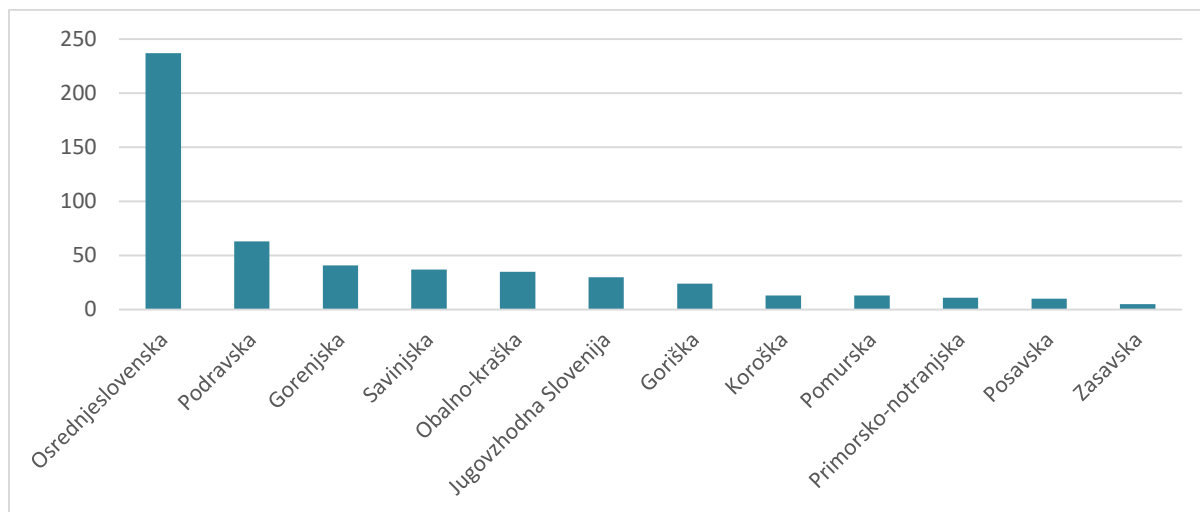
GRAF 4: V KAKŠNEM NASELJU ŽIVITE (N = 529)?

Občutno največ anketirancev živi v Osrednjeslovenski statistični regiji (45,7 %), s precej manjšimi deleži pa si sledijo Podravska (12,1 %), Gorenjska (7,9 %), Savinjska (7,1 %), Obalno-kraška (6,7 %), Jugovzhodna Slovenija (5,8 %), Goriška

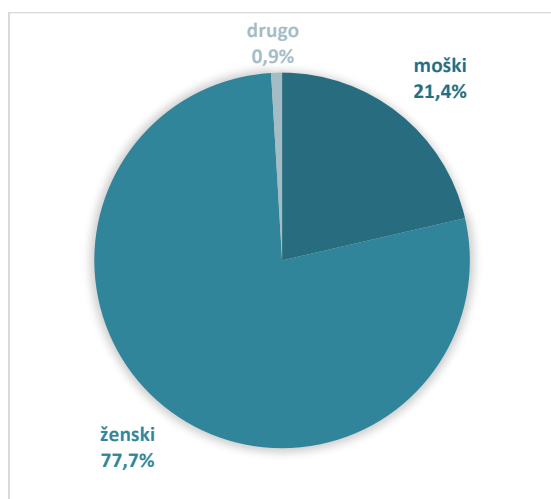
(4,6 %), Koroška in Pomurska (po 2,5 %), Primorsko-notranjska (2,1 %), Posavska (1,9 %) in Zasavska (1 %).

GRAF 5: V KATERI STATISTIČNI REGIJI ŽIVITE (N = 519)?

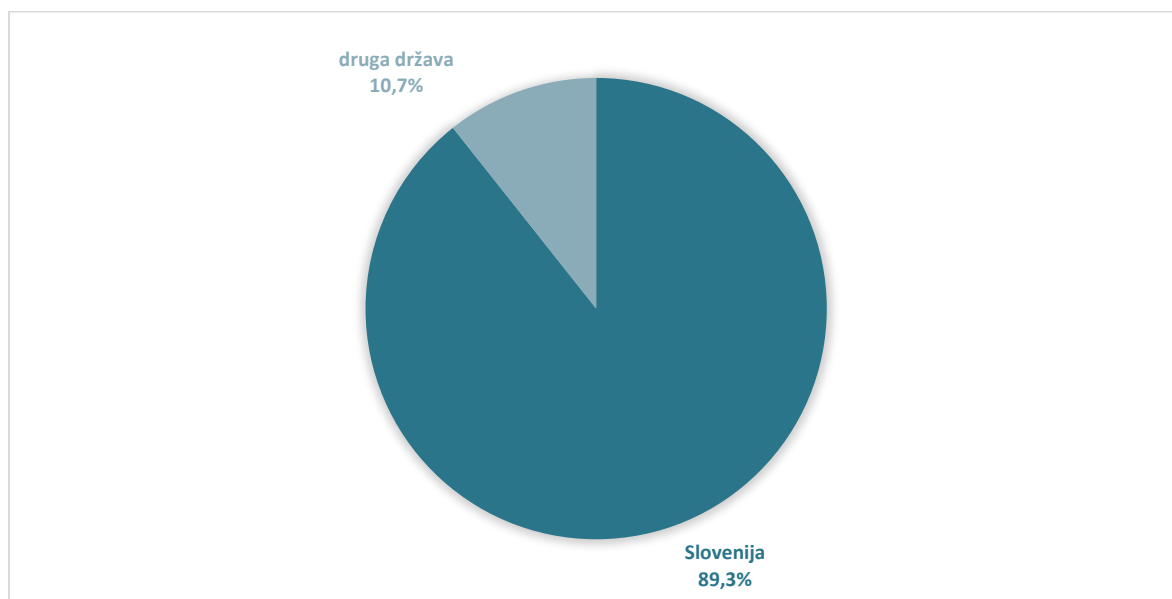
Od tistih, ki so odgovorili na vprašanje o spolu, je večina žensk (kar 77,7 %), precej manj moških (21,4 %), in pet oseb, ki so izbrale možnost »drugo« (0,9 %) – specifično po ena nebinarna oseba, trans ženska, trans-spolna oseba in en neveljaven in manjkajoči odgovor.

GRAF 6: KATEREGA SPOLA STE (N = 533)?

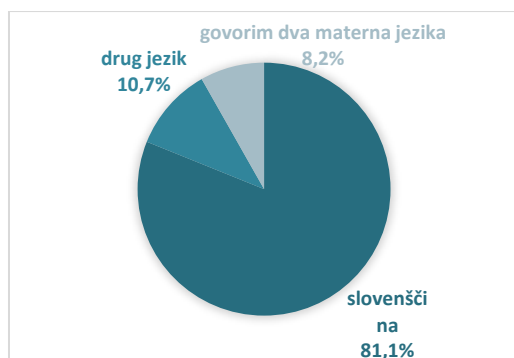

89,3 % sodelujočih je rojenih v Sloveniji, 10,7 % pa drugje (gl. Graf 7) – predvsem v državah nekdanje Jugoslavije (Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Srbija, Črna gora, Makedonija). Druge države, ki so jih navedli anketiranci kot države svojega rojstva, so še Barbados, Francija, Irak, Italija, Kongo, Liberija, Nemčija, Nigerija, Poljska, Rusija, Ukrajina in Velika Britanija. Enakemu odstotku (10,7 %) vprašanih je materni jezik drug kot slovenščina, 8,2 % jih govori dva materna jezika (gl. Graf 8).

GRAF 7: ALI STE BILI ROJENI V SLOVENIJI ALI V KATERI DRUGI DRŽAVI (N = 525)?

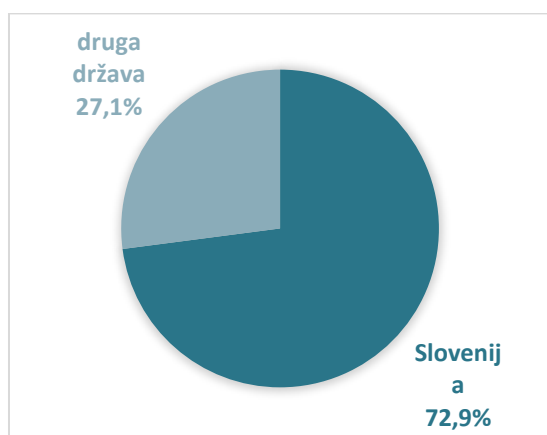

GRAF 8: KATERI JE VAŠ MATERNI JEZIK?
(N = 524)?

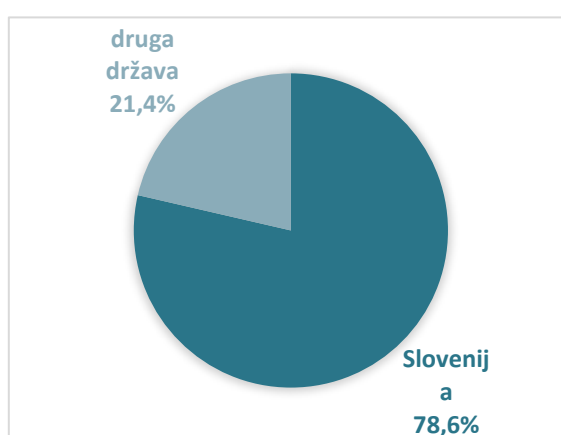

Nekoliko večji je delež tistih, katerih starši so rojeni v drugih državah, in sicer 27,1 % za očeta ter 21,4 % za mati (gl. Graf 9 in 10). Tisti, ki so odgovorili, za katero državo gre, so tudi pri tem vprašanju večinoma navedli države nekdanje Jugoslavije in nekatere druge (poleg zgoraj navedenih še Ameriko, Kosovo in Avstrijo).

GRAF 9: V KATERI DRŽAVI JE BIL ROJEN VAŠ OČE (N = 521)?

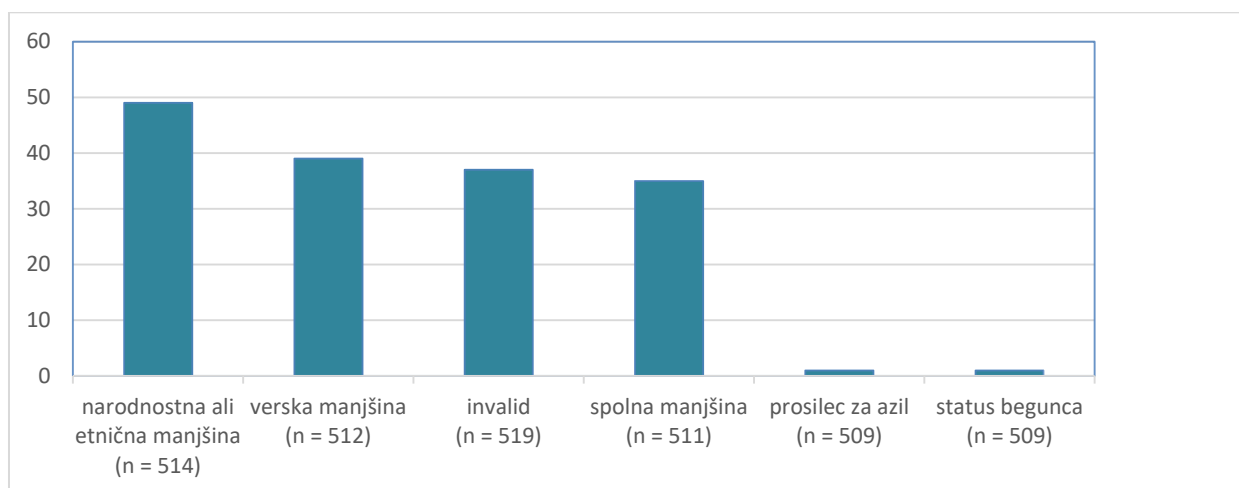

GRAF 10: V KATERI DRŽAVI JE BILA ROJENA VAŠA MATI (N = 519)?

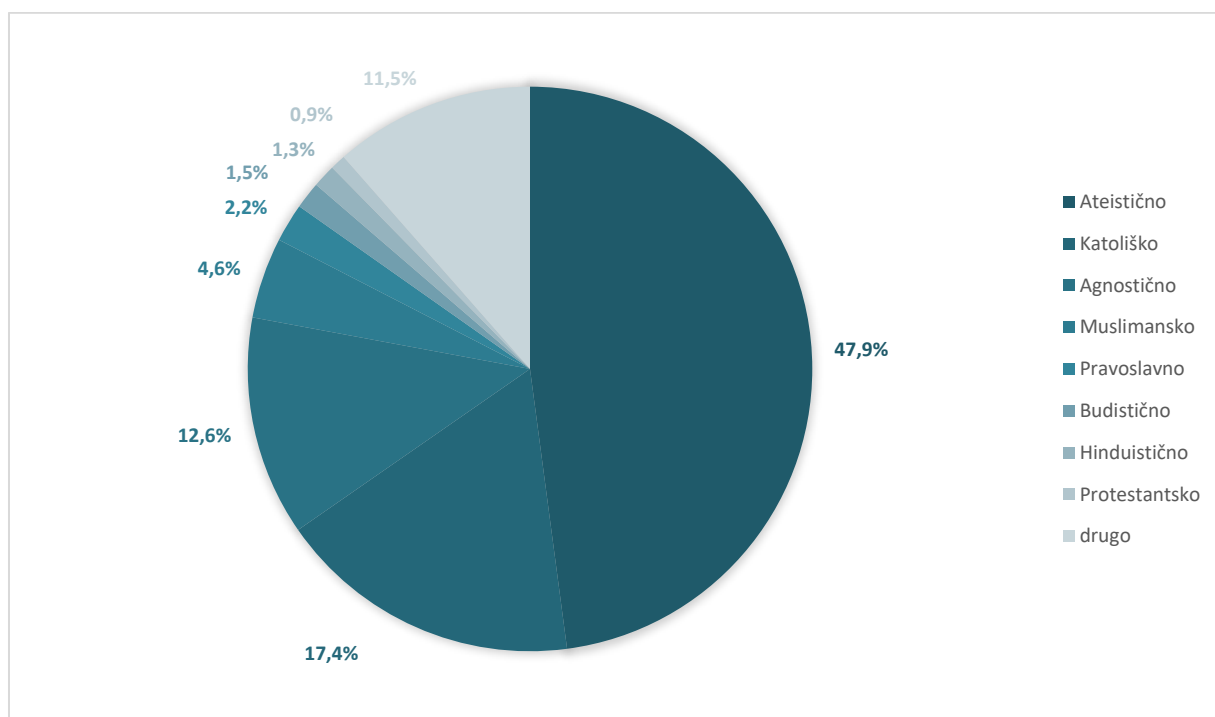
Na vprašanje o tem, ali pripadajo kateri od potencialno deprivilegiranih družbenih skupin (možno jih je bilo označiti več), je odgovarjalo 818 oseb. Od teh je največ tistih, ki se kategorizirajo kot pripadniki narodnostne ali etnične manjšine (9,5 %), nekoliko manj pripadnikov verske manjšine (7,6 %), invalidov (7,1 %) in spolne manjšine (6,8 %). Eden je v Sloveniji zaprosil za azil, eden pa ima status begunca oz. osebe s subsidiarno zaščito (gl. Graf 11).

GRAF 11: ALI ZA VAS VELJA KAJ OD NASLEDNJEGA:

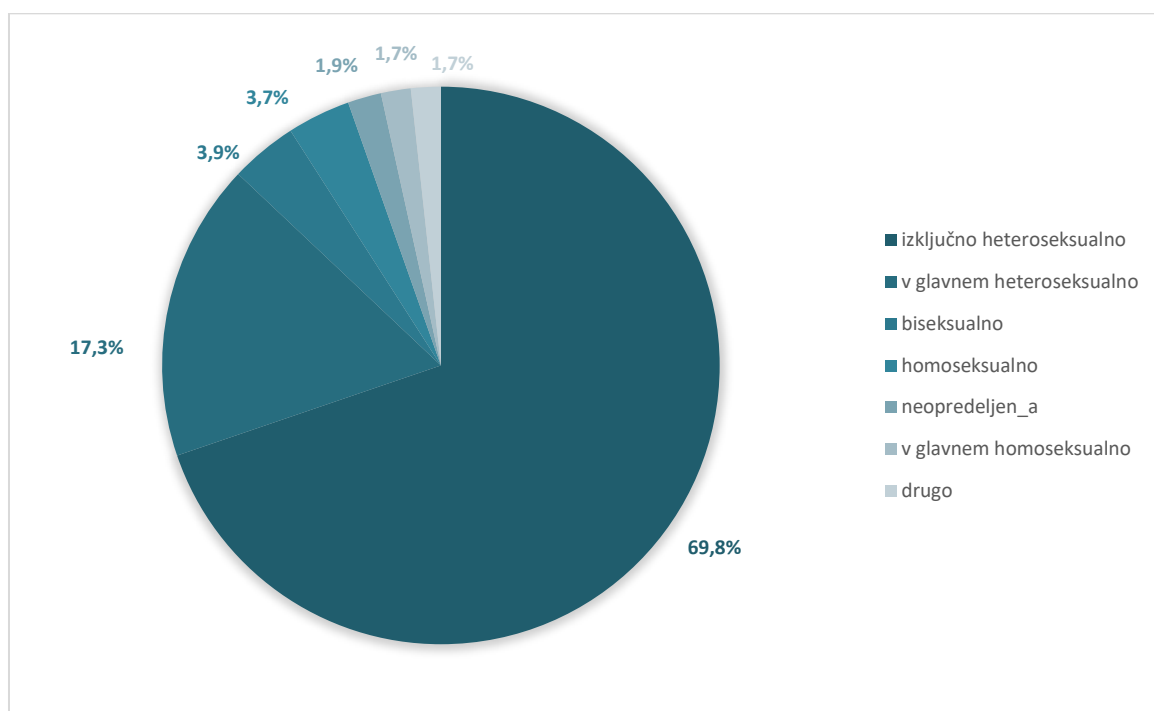
Konkretnije smo osebe vprašali po njihovem verskem ali svetovno-nazorskem prepričanju. Skoraj polovica (47,9 %) je navedla, da so ateisti. Precej manj je bilo drugih prepričanj, in sicer katoliško (17,4 %), agnostično (12,6 %), muslimansko (4,6 %), pravoslavno (2,2 %), budistično (1,5 %), hinduistično (1,3 %) in protestantsko (0,9 %). 11,5 % jih je odgovorilo, da gre za nekaj drugega.

GRAF 12: KAKŠNO JE VAŠE VERSKO ALI SVETOVNO NAZORSKO PREPRIČANJE (N = 453)?

Svojo spolno usmerjenost je večina opredelila kot izključno heteroseksualno (69,8 %) ali v glavnem heteroseksualno (17,3 %), manj pa kot biseksualno (3,9 %), izključno homoseksualno (3,7 %), kot neopredeljen_a (1,9 %) in v glavnem homoseksualno ter »drugo« (po 1,7 %).

GRAF 13: KAKO BI OPREDELILI VAŠO SPOLNO USMERJENOST (N = 463)?

IZKUŠNJE Z DISKRIMINACIJO

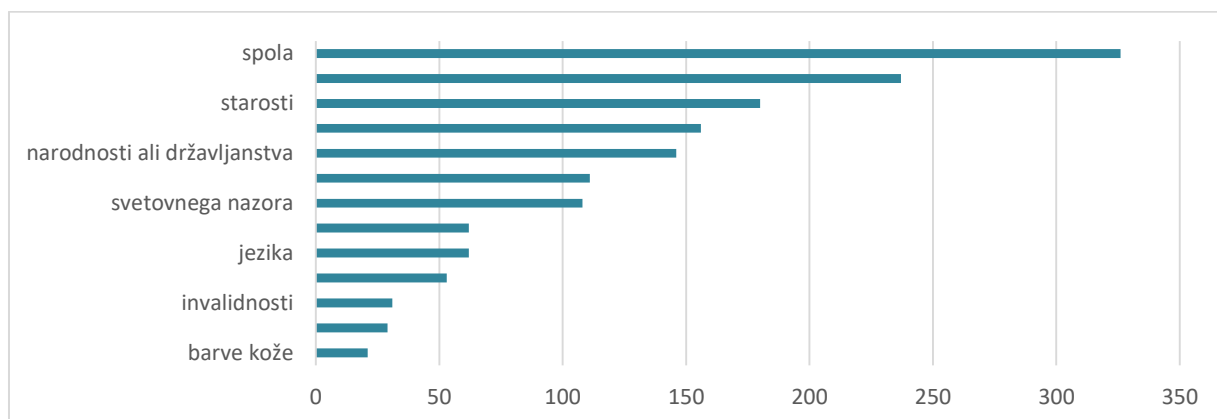
Prvo vprašanje o izkušnjah z diskriminacijo je spraševalo o takšnih izkušnjah kadarkoli, brez specificiranega časovnega obdobja. Ob tem je bilo podano pojasnilo, da je diskriminacija: »*slabša obravnava ali postavljanje oseb v slabši položaj zaradi njihovih osebnih značilnosti kot so spol, starost, nacionalna pripadnost, zdravstveno stanje, invalidnost itd.*«. V nadaljevanju so bile še dodatno navedene okoliščine diskriminacije, po katerih bi jo lahko identificirali:

Pomislite na situacije, ko zaradi katere izmed teh lastnosti niste bili obravnavani enako kot drugi in ste bili zaradi tega v slabšem položaju, na primer pri iskanju dela ali stanovanja, na uradih ali v drugih institucijah, pri zdravniku, v trgovini ali kje drugje.

Velik del anketirancev, kar 84,2 % od vseh vprašanih, je vsaj za eno od možnih lastnosti označil, da so bili v Sloveniji kadarkoli diskriminirani. Iz spodnjega grafa je razvidno, da je bila najpogostejša okoliščina diskriminacije spol (39,9 % vseh vprašanih), nekoliko manj jih je odgovorilo z »drugo« (29 %), nato pa si sledijo starost (22 %), premoženjsko stanje (19,1 %), **narodnost ali državljanstvo (17,8 %)**, izobrazba (13,6 %), svetovni nazor (13,2 %), **jezik** in spolna usmerjenost (po **7,6 %**), **vera (6,5 %)**, invalidnost (3,8 %), spolna identiteta ali spolni izraz (3,5 %) in **barva kože (2,6 %)**. Anketiranci so lahko izbrali več odgovorov hkrati.

15,3 % vprašanih oseb je odgovorilo, da v Sloveniji niso bili še nikoli diskriminirani. Štirje na to vprašanje niso odgovorili.

GRAF 14: ALI STE BILI V SLOVENIJI KADARKOLI DISKRIMINIRANI ZARADI KATERE OD SPODAJ NAVEDENIH LASTNOSTI (N = 814)?

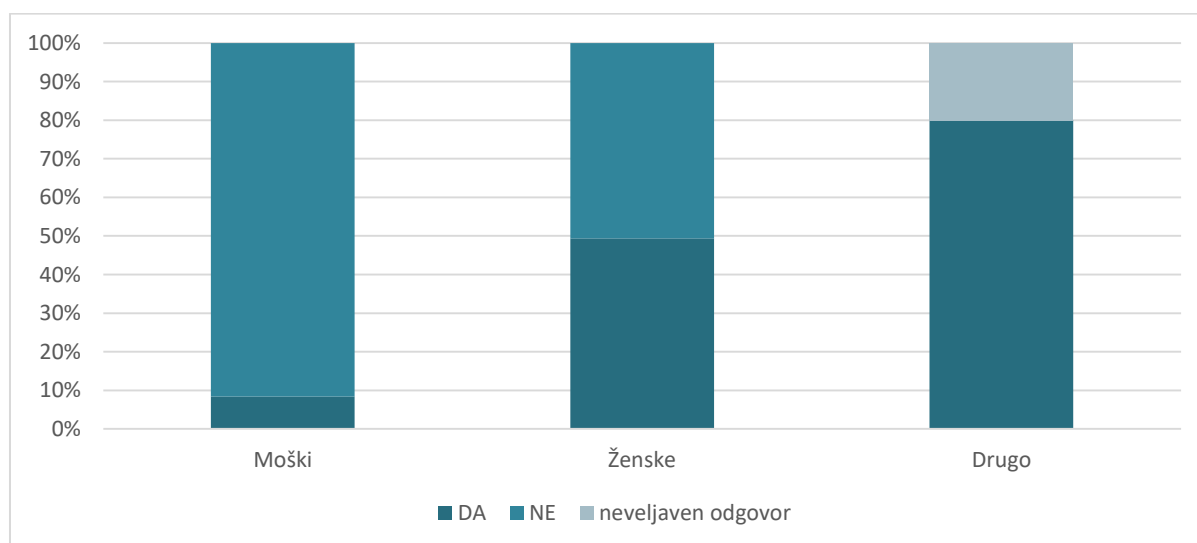

Ker vse osebe v vzorcu nimajo vseh osebnih okoliščin, ki bi jih potencialno izpostavljaše diskriminaciji na podlagi vseh naštetih kategorij, nas zanimajo predvsem izkušnje tistih, ki takšne okoliščine imajo. V nadaljevanju zato zgornje odgovore analiziramo v odnosu s pripadajočo osebno okoliščino, ki jo je oseba izrazila v odgovorih na demografska vprašanja. Pri tem obravnavamo samo tiste osebe, ki so na ta vprašanja dejansko odgovorile in niso že pred tem prekinile z izpolnjevanjem ankete.

a) Spol

Primerjava spola osebe in njenega odgovora, ali je že doživela diskriminacijo na podlagi spola (primerjava deležev s Hi-kvadrat testom), pokaže, da so razlike v odgovorih glede na opredeljen spol statistično značilne ($p = 0,000$). Štiri osebe, ki so opredelile svoj spol kot »drugo« (razen neveljavnega odgovora), so že doživele takšno diskriminacijo. Tudi med moškimi in ženskami so razlike očitne, in sicer ženske občutno pogosteje doživljajo diskriminacijo na podlagi spola. Med njimi je 49,4 % takšnih, ki so to že doživele, v primerjavi z moškimi, med katerimi je o tej izkušnji poročalo le 8,4 %.

GRAF 15: ALI STE BILI V SLOVENIJI KADARKOLI DISKRIMINIRANI ZARADI SPOLA (N = 426)?

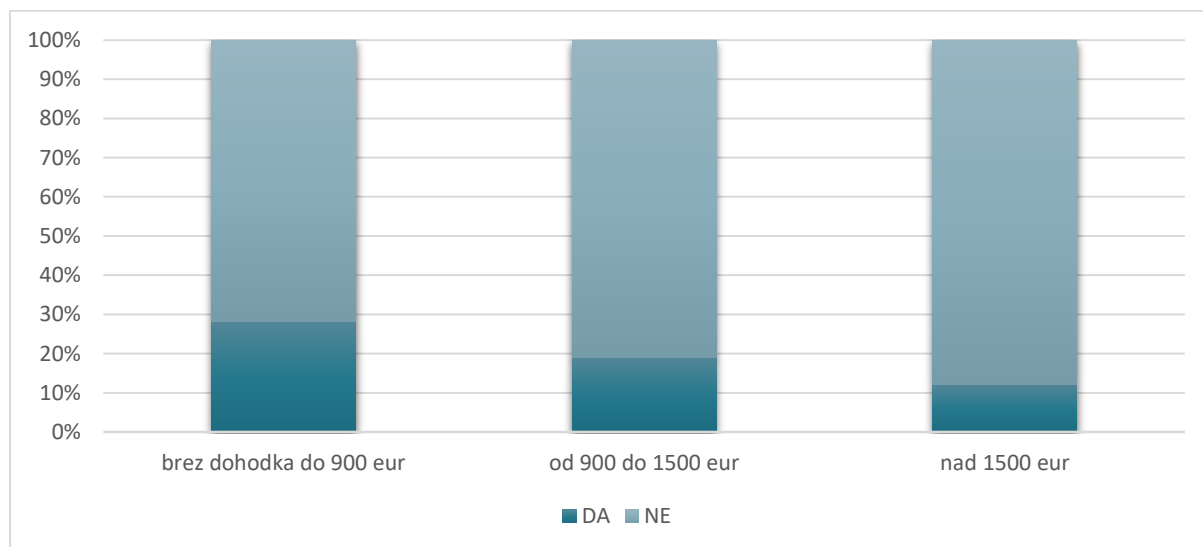
b) Starost

Starosti anketirancev smo razporedili v čim bolj enakomerno velike starostne skupine: od 16 do 30, od 31 do 40, od 41 do 50 in nad 50. Statistična analiza pokaže, da razlike med razredi niso zelo očitne (Hi-kvadrat test, $p = 0,079$). Največji delež tistih, ki so bili že diskriminirani na podlagi starosti, so najmlajši – stari od 16 do 30 let, med katerimi jih je 35,8 % označilo ta odgovor. Sledi druga skupina od 31 do 40 let (26,9 %), nato najstarejša (23,6 %), najmanjši delež diskriminiranih pa je bil med starimi od 40 do 50 let.

c) Premoženjsko stanje

Povprečne osebne mesečne dohodke smo razdelili v tri skupine, ki na nek način določajo premoženjsko stanje osebe: od brez dohodka do 900 eur, od 900 do 1500 eur in nad 1500 eur. S statistično pomembnimi razlikami (Hi-kvadrat test, $p = 0,007$) so osebe z najmanj dohodka najpogosteje tudi diskriminirane na podlagi premoženjskega stanja (28,3 %). Tisti s srednjim dohodom so bili podvrženi takšni diskriminaciji v precej manjšem deležu (19 %), še manj pa osebe iz najvišje dohodkovne skupine (12,1 %).

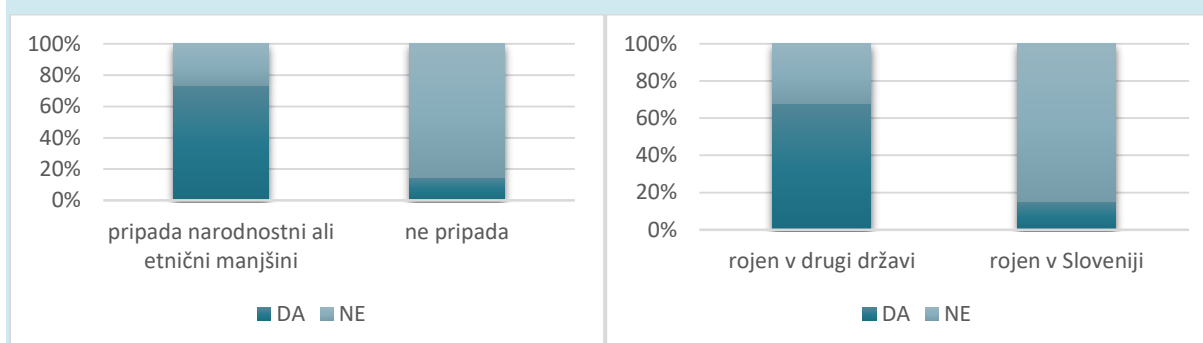
GRAF 16: ALI STE BILI V SLOVENIJI KADARKOLI DISKRIMINIRANI ZARADI PREMOŽENJSKEGA STANJA (N = 419)?

d) Narodnost ali državljanstvo

Osebe, ki so izrazile, da pripadajo narodnostni ali etnični manjšini, so občutno pogostejše (Hi-kvadrat test, $p = 0,000$) doživele diskriminacijo na podlagi narodnosti ali državljanstva, in sicer v 73,2 %. Med tistimi, ki ne pripadajo narodnostni ali etnični manjšini, jih je bilo diskriminiranih manj (14,9 %). Podobno razmerje se pokaže v primerjavi deležev oseb glede na državo rojstva ($p = 0,000$). Od tistih, ki so bili rojeni v drugi državi, kot Sloveniji, jih je več označilo, da so že doživeli diskriminacijo na podlagi narodnosti ali državljanstva (68,1 %), kot tistih, ki so rojeni v Sloveniji (15,1 % je bil diskriminiran).

GRAF 17: ALI STE BILI V SLOVENIJI KADARKOLI DISKRIMINIRANI ZARADI NARODNOSTI ALI DRŽAVLJANSTVA (N = 410, N = 419)?

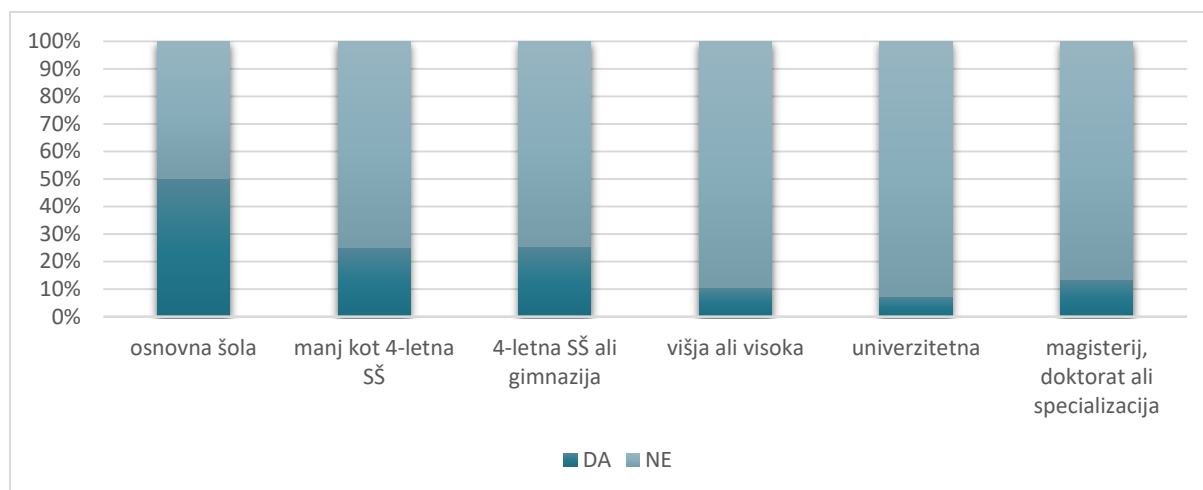
Moški so bili nekoliko pogostejše ($p = 0,032$) diskriminirani na podlagi narodnosti ali državljanstva (28,9 % moških) kot ženske (18,3 % žensk). Pomembne razlike obstajajo tudi glede na velikost naselja, v katerem oseba živi ($p = 0,014$), in sicer je bil med tistimi, ki živijo v manjšem mestu, največji delež diskriminiranih na podlagi narodnosti ali državljanstva (29 %), manj med osebami, ki živijo v velikem mestu (22,5 %), v manjšem kraju (18,7 %), najmanj pa med tistimi, ki živijo v vaškem naselju (10,2 % teh je bilo diskriminiranih).

Glede na starost ($p = 0,318$) in premoženje ($p = 0,472$) ni pomembnih razlik v izkušnjah s to obliko diskriminacije.

e) Izobrazba

Osebe, ki imajo doseženo nižjo stopnjo izobrazbe, so bile v večjih deležih tudi diskriminirane na podlagi izobrazbe – osnovna šola s 50 % (vendar sta vključeni zgolj dve osebi s to izobrazbo, zato ta podatek ni posplošljiv) in srednje šole (s 25 % oz. 25,5 %). Najmanj so bili diskriminirani tisti z univerzitetno izobrazbo (7,4 %) ter dokončano višjo ali visoko šolo (10,5 %), pri magisteriju, doktoratu ali specializaciji pa je delež diskriminiranih ponovno nekoliko višji (13,5 %). Razlike so statistično značilne ($p = 0,002$).

GRAF 18: ALI STE BILI V SLOVENIJI KADARKOLI DISKRIMINIRANI ZARADI IZOBRAZBE (N = 425)?

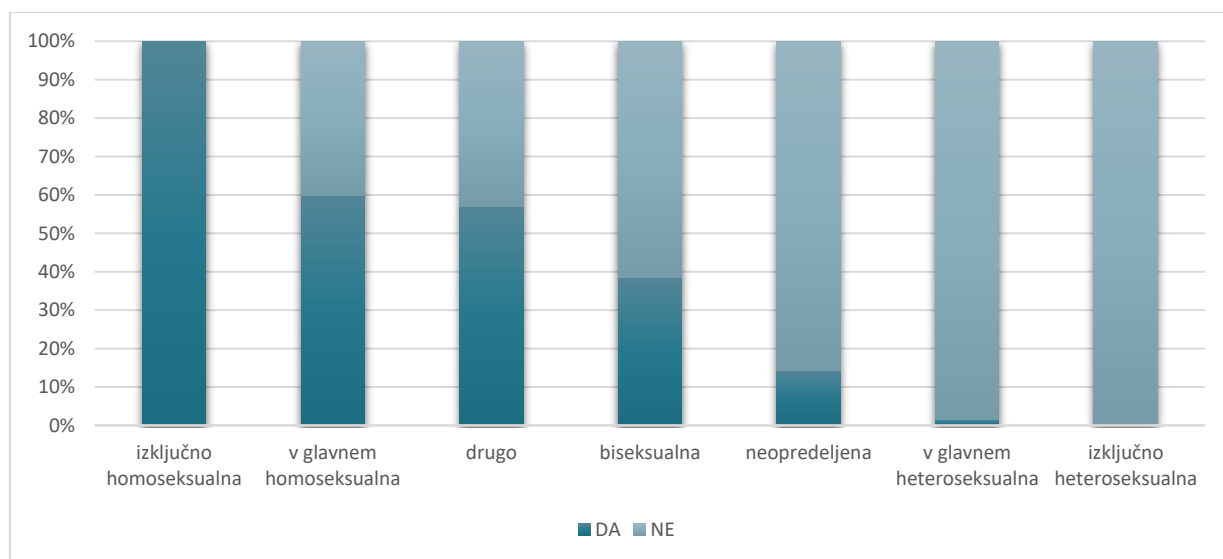
f) Svetovni nazor

Med osebami, ki so doživele diskriminacijo na podlagi svetovnega nazora, so bili v glavnem to ateisti. Med njimi je sicer slaba petina takšnih, ki so o takšni diskriminaciji poročali (18 %), le nekoliko manjši delež med osebami, ki so označile »drugo« (17,9 %), med tem ko je bilo med osebami z agnostičnim nazorom diskriminiranih 10,4 %.

g) Spolna usmerjenost

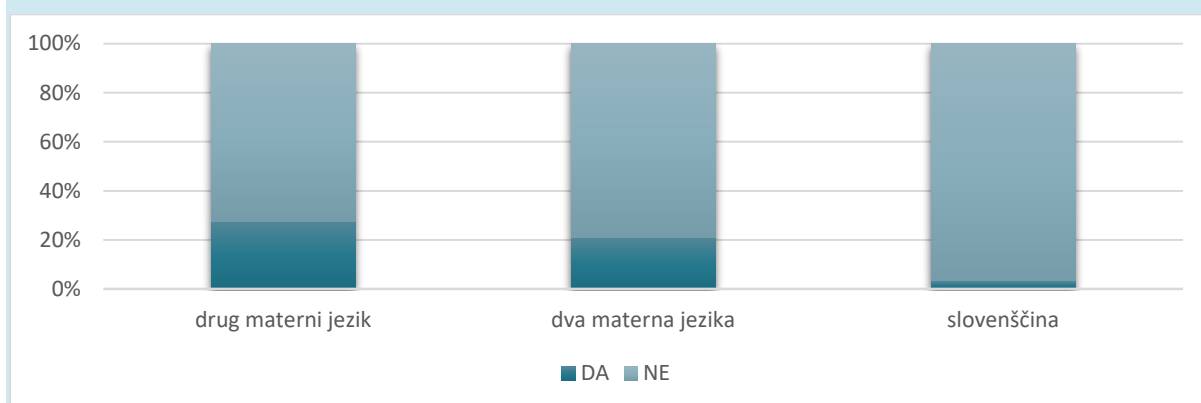
Razlike v izkušnji diskriminacije zaradi spolne usmerjenosti med različnimi spolnimi usmeritvami so statistično značilne (Hi-kvadrat, $p < 0,001$). Vse osebe, ki se opredeljujejo kot izključno homoseksualne, so bile zaradi tega že diskriminirane (100 %), prav tako tudi velik del »v glavnem homoseksualnih« oseb (60 %, $n = 5$). Podoben odstotek diskriminiranih je tudi med tistimi, ki so označile »drugo« spolno usmerjenost (57,1 %, $n = 5$), in sicer je večina teh panseksualnih. Nekoliko manj pogosto so bile diskriminirane biseksualne osebe (38,5 %) in neopredeljene (14,3 %), občutno manj pa v glavnem heteroseksualne (1,6 %) in izključno heteroseksualne (0,4 %).

GRAF 19: ALI STE BILI V SLOVENIJI KADARKOLI DISKRIMINIRANI ZARADI SPOLNE USMERJENOSTI (N = 370)?

h) Jezik

Med osebami, ki govorijo drug materni jezik, kot slovenščino, jih je 27,7 % doživelo diskriminacijo na podlagi jezika. Dve tretjini pa sta kljub tujemu materinemu jeziku označili, da na podlagi tega nista bili diskriminirani. Delež je bil le nekoliko manjši med tistimi, ki govorijo dva materni jezika (21,1 %), in pričakovano precej manjši ($p < 0,001$) med slovensko govorečimi (3,3 %).

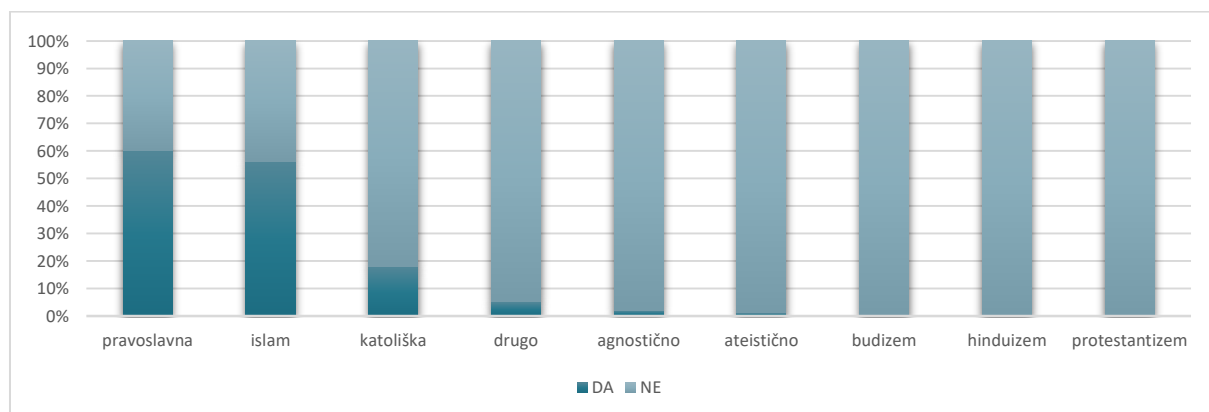
GRAF 20: ALI STE BILI V SLOVENIJI KADARKOLI DISKRIMINIRANI ZARADI JEZIKA (N = 419)?

Za analizo vpliva drugih osebnostnih lastnosti je kategorija diskriminiranih na podlagi jezika premajhna in lahko daje popačene rezultate, zato teh analiz nismo izvedli. Podobno velja za spodnje kategorije, pri katerih so zaradi majhnega števila relevantnih odgovorov nadaljnje podrobnejše analize omejene.

i) Vera

Osebe, ki so se prepoznale kot pripadniki verske manjšine, so v 40,7 % izrazile, da so na podlagi tega že bile diskriminirane (n = 16).

Največji delež diskriminacije na podlagi vere so doživeli pravoslavci (60 %, n = 10), sledijo jim muslimani (56,3 %, n = 16), katoliki (17,9 %, n = 56) in osebe z drugačnimi prepričanji (5,1 %, n = 39). Tudi en agnostik (2,1 %, n = 48) in dva ateista (1,2 %, n = 172) so odgovorili, da so bili žrtve diskriminacije na podlagi vere. Vsi (sicer redki) budisti (n = 5), hinduisti (n = 4) ter protestanti (n = 3) so odgovorili, da na podlagi tega niso bili nikoli diskriminirani.

GRAF 21: ALI STE BILI V SLOVENIJI KADARKOLI DISKRIMINIRANI ZARADI VERE (N = 353)?

j) Invalidnost

60,6 % oseb, ki so se opredelile kot invalidi ($n = 33$), je bilo zaradi tega v preteklosti že diskriminiranih. Ostali (39,4 %) so izrazili, da kljub invalidnosti tega niso doživeli.

k) Spolna identiteta ali spolni izraz

Na podlagi spolne identitete ali spolnega izraza so bile večinoma diskriminirane osebe, ki pripadajo spolni manjšini ($n = 29$). Kljub temu je med temi več tistih, ki na podlagi tega niso bili diskriminirani (72,4 %), kot tistih, ki so bili (27,6 %).

l) Barva kože

Vprašalnik (zaradi etičnih razlogov) ni neposredno spraševal po »rasi« oziroma barvi kože, zato ni bilo mogoče določiti, kolikšen delež oseb, ki imajo barvo kože drugačno, kot večinska družbena skupina, je bil na podlagi tega diskriminiran.

Izmed 41 oseb, ki pripadajo narodnostni ali etnični manjšini in so odgovarjale na to vprašanje, jih je 12,2 % odgovorilo, da so bili že diskriminirani na podlagi barve kože (v primerjavi z 1,6 % tistih, ki ne pripadajo narodnostni ali etnični manjšini).

Več oseb, ki so bile diskriminirane na podlagi barve kože, je bilo rojenih v Sloveniji (7 oz. 63,6 %), kot v drugi državi (4 oz. 36,4 %). Izmed tistih, ki so bili rojeni v drugi državi, velika večina ni bila diskriminirana na podlagi barve kože (91,5 %).

Med osebami, ki so bile diskriminirane na podlagi barve kože, jih je več izrazilo, da sta bila oče (7 oseb oz. 63,6 %) ali mati (6 oseb oz. 60 %) rojena v drugi državi kot v Sloveniji.

m) Drugo

Poleg spola je bila kategorija »drugo« najpogosteje izbrana okoliščina diskriminacije, ki jo je oseba kadarkoli doživela v Sloveniji. Ta odgovor je izbralo 237 ljudi, kar je 29 % vseh anketirancev, in večina (razen 10 oseb) je v odprtem odgovoru tudi dopisala, katera je bila ta okoliščina.

Po ročnem kodiranju odprtih odgovorov se izkaže, da je 59,5 % od teh navedlo diskriminacijo na podlagi ukrepov za preprečevanje širjenja covid-19, predvsem pogoja PCT (preboleli, cepljeni, testirani), 14,5 % pa bolj splošno okoliščino zdravstvenega stanja. Možno bi bilo, da so nekateri tudi znotraj tega imeli v mislih dogajanje v zvezi s covidom-19. Nekateri so sicer specificirali svoje konkretne zdravstvene težave ali bolezni, ki niso povezane s trenutno pandemijo, a je bilo teh manj.

Ostalih 26 % tistih, ki so odgovarjali na odprto vprašanje, je navedlo druge okoliščine, na primer politična usmerjenost, (ne)starševstvo, način razmišljanja ali aktivizem, zunanji videz, telesna teža ipd.

Na podlagi tega lahko tvorimo novo kategorijo okoliščin, zaradi katerih so bile osebe v preteklosti v Sloveniji že diskriminirane – od vseh anketirancev jih je (vsaj) 16,5 % izrazilo, da se jim to dogaja zaradi ukrepov za preprečevanje širjenja covid-19.

Diskriminacija na več nivojih

Za diskriminacijo na podlagi narodnosti ali državljanstva, barve kože, jezika in vere smo preverili še, ali gre pri tem za večplastno diskriminacijo, pri kateri je oseba žrtev raznolikih oblik takšnega vedenja.

Osebe, ki doživljajo diskriminacijo na podlagi barve kože, jezika in vere, pogosteje kot ne doživljajo tudi diskriminacijo na podlagi narodnosti ali državljanstva – 61,9 % tistih, ki jo doživljajo zaradi barve kože, 69,4 % diskriminiranih zaradi jezika in 60,4 % zaradi vere je diskriminiranih tudi na podlagi narodnosti ali državljanstva.

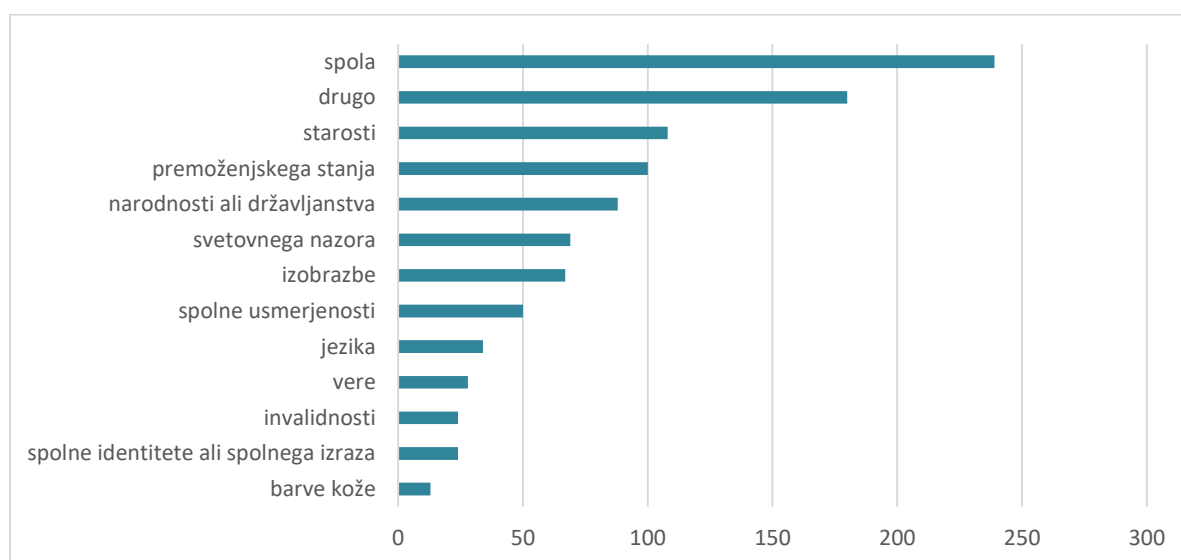
Diskriminacija na podlagi jezika, na podlagi barve kože in na podlagi vere pa se med seboj ne povezujejo na način, da bi pogostejše izkušnje ene pomenile tudi pogostejše izkušnje z drugo.

Izkušnje z diskriminacijo v zadnjih petih letih in področja diskriminacije

Med tistimi, ki so pri prvem vprašanju o splošnih izkušnjah z diskriminacijo označili, da so to že doživeli in ki so nadaljevali z izpolnjevanjem ankete, jih je bilo 79,6 % diskriminiranih (tudi) v zadnjih petih letih, kar znaša 65,8 % vseh anketirancev.

Glede na frekvenco pritrdilnih odgovorov za posamezno obliko diskriminacije se kaže podoben vrstni red kot za izkušnje »kadar koli«, le da je bilo na podlagi izobrazbe v zadnjih petih letih diskriminiranih nekoliko manj oseb kot na podlagi svetovnega nazora, a je ta razlika zelo majhna. Ostale oblike si sledijo enako, kot pri prejšnjem vprašanju za »kadar koli«, in sicer: zaradi spola (29,2 % vseh anketirancev), drugega (22 %), starosti (13,2 %), premoženjskega stanja (12,2 %), **narodnosti ali državljanstva (10,8 %)**, svetovnega nazora (8,4 %), izobrazbe (8,2 %), spolne usmerjenosti (6,1 %), **jezika (4,2 %)**, **vere (3,4 %)**, invalidnosti (2,9 %), spolne identitete ali spolnega izraza (2,9 %) in **barve kože (1,6 %)**. Anketiranci_ke so tudi pri tem vprašanju lahko izbrali_e več odgovorov hkrati. Tri_je so označile_i, da niso bile_i diskriminirane_i zaradi ničesar od navedenega.

GRAF 22: ZARADI KATERIH VAŠIH LASTNOSTI STE BILI V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI V ZADNJIH PETIH LETIH (N = 516)?

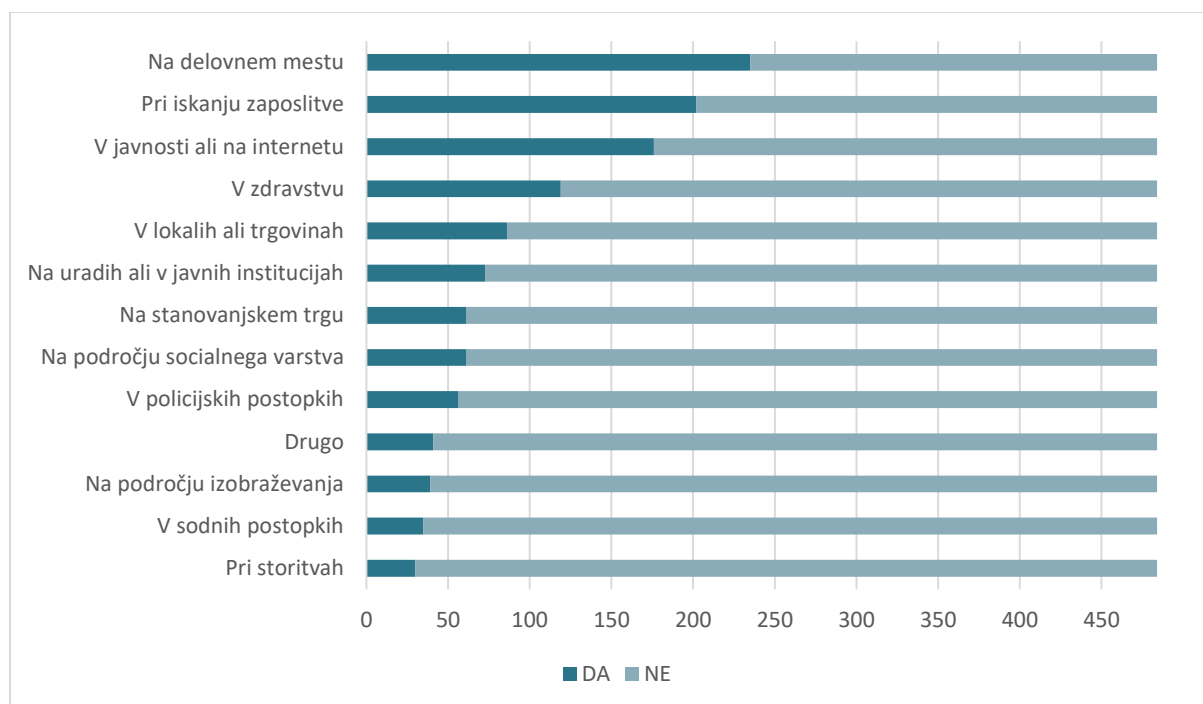
Za vsako lastnost, ki jo je posameznik_ca v anketi označil_a kot razlog ali podlago za diskriminacijo, ki jo je doživel_a v zadnjih petih letih, je prejel_a nadaljnja vprašanja o tem, na katerih področjih je bil_a diskriminiran_a zaradi te lastnosti.

Osebam, ki določene lastnosti niso izbrale, se vprašanje o tej lastnosti ni odprlo. Možni odgovori s primeri so bili naslednji:

- *Pri iskanju zaposlitve (npr. zaradi ____ vas redko ali sploh ne vabijo na razgovore za delovno mesto; na razgovoru za delovno mesto so vam zastavljali neprimerna vprašanja ali dajali komentarje glede ____, zaradi ____ niste bili izbrani za delovno mesto)*
- *Na delovnem mestu (npr. sodelavci_ke ali nadrejeni so dajali žaljive komentarje; za enako delo ste bili slabše plačani ali niste napredovali, niso vam odobrili dopusta)*
- *V lokalih ali trgovinah (npr. niso vas pustili v diskoteko; v trgovini vas niso obravnavali enako kot druge stranke)*
- *Pri storitvah (npr. niso vam hoteli odpreti bančnega računa)*
- *Na uradih ali v javnih institucijah (npr. na Upravni enoti vas niso obravnavali enako kot druge)*
- *Na področju socialnega varstva (npr. Center za socialno delo vas je zaradi te lastnosti obravnaval drugače)*
- *V policijskih postopkih (npr. policija vas zaradi ____ pogosteje legitimira kot druge)*
- *V sodnih postopkih (npr. prisodili so vam slabšo odškodnino)*
- *V zdravstvu (npr. zdravstveno osebje se ni dovolj potrudilo za vas ali je zavrnilo zdravstveno obravnavo; deležni ste bili neprimernih vprašanj ali komentarjev)*
- *Na področju izobraževanja (npr. se niste mogli vpisati na želeno šolo)*
- *V javnosti ali na internetu (npr. nekdo vas je žalil, omalovaževal ali vas fizično napadel zaradi te lastnosti)*
- *Na stanovanjskem trgu (npr. niso vam hoteli oddati ali prodati stanovanja zaradi te lastnosti)*
- *Na enem ali več drugih področjih (prosimo, navedite):*

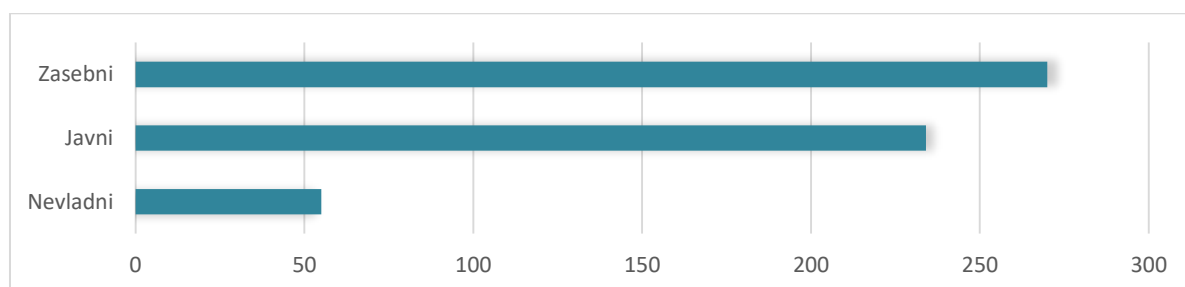
Ne glede na kategorije diskriminacije so osebe, ki so bile v zadnjih petih letih diskriminirane (zaradi katere koli lastnosti), **najpogosteje** navedle, da se je to dogajalo **na delovnem mestu** – ta odgovor je bil izbran v **48,6 %** (od vseh, ki so bili diskriminirani v zadnjih petih letih zaradi vsaj ene od lastnosti), **ali pri iskanju zaposlitve** s **41,7 %**. Le nekaj odstotkov manj jih je doživelo diskriminacijo **v javnosti ali na internetu (36,4 %)**, za to kategorijo pa delež nekoliko upade. Sledijo **zdravstvo (24,6 %)**, lokali ali trgovine (17,8 %), uradi ali javne institucije (15,1 %), stanovanjski trg in socialno varstvo (po 12,6 %), policijski postopki (11,6 %), druga področja (8,5 %), ter nazadnje izobraževanje (8,1 %), sodni postopki (7,2 %) in storitve (6,2 %). Za različna področja je oseba lahko odgovarjala večkrat (če je označila, da je bila diskriminirana zaradi več lastnosti – za vsako lastnost posebej).

GRAF 23: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI? (SKUPAJ PO KATEGORIJAH DISKRIMINACIJE, N = 484)

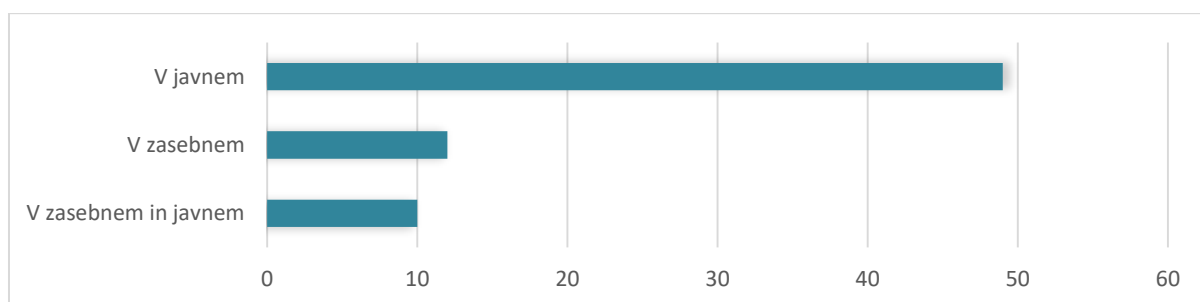
Če je oseba izbrala eno od možnosti »*pri iskanju zaposlitve*«, »*na delovnem mestu*« ali »*v zdravstvu*«, se ji je izpisalo še podvprašanje, v katerih sektorjih je bila diskriminirana – v zasebnem, javnem ali nevladnem. Izbrala je lahko več odgovorov. Številčno so anketiranci_ke najpogosteje izbrali_e zasebni sektor za diskriminacijo pri iskanju zaposlitve in/ali na delovnem mestu (skupne frekvence), le nekoliko manj pa javni sektor. Nevladni je bil izbran občutno manjkrat.

GRAF 24: V KATERIH SEKTORJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI PRI ISKANJU ZAPOSLOTITVE IN/ALI NA DELOVNEM MESTU? (SKUPAJ)

Pri diskriminaciji v zdravstvu pa so tisti_e, ki so jo že doživeli_e, najpogosteje odgovorili_e, da se je to zgodilo v javnem zdravstvu, občutno manj v zasebnem ali v obeh primerih. Pričakovati je sicer več izkušenj v javnem zdravstvu, saj se zasebne zdravstvene storitve v Sloveniji uporablja manj pogosto. Edina izjema je diskriminacija na podlagi premoženjskega stanja, o kateri več oseb poroča iz zasebnega zdravstva kot iz javnega.

GRAF 25: ALI SE VAM JE DISKRIMINACIJA NA PODROČJU ZDRAVSTVA V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI ZGODILA V ZASEBNEM ALI V JAVNEM ZDRAVSTVU?

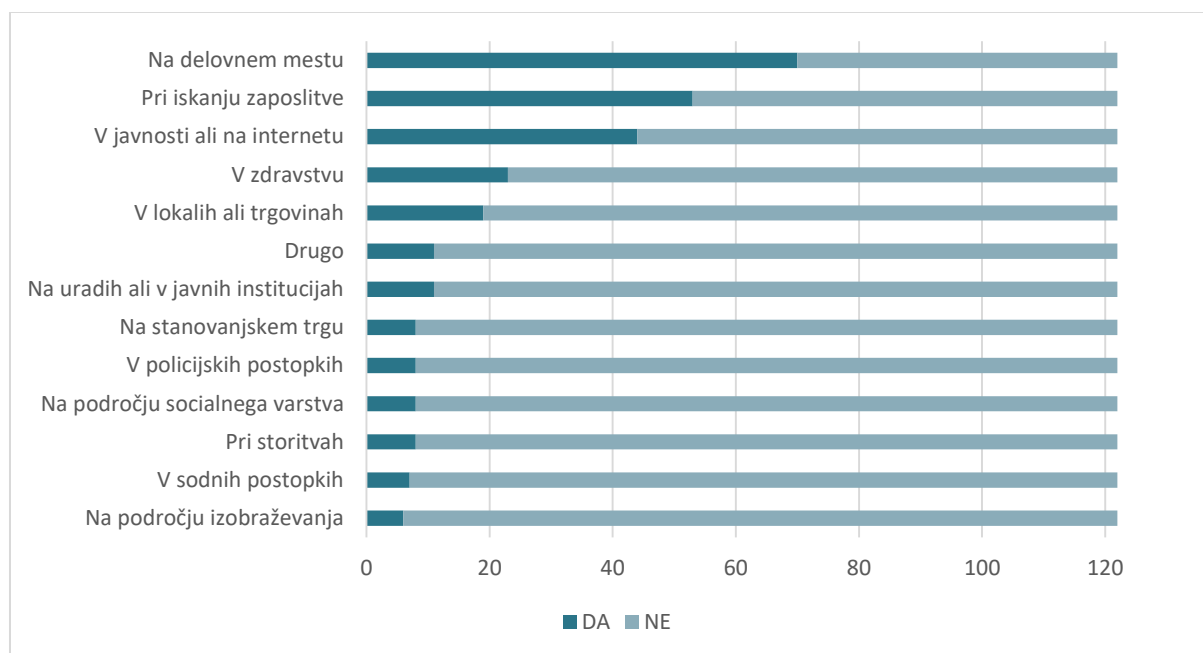

Vprašanja o področjih diskriminacije so bila postavljena za vsako lastnost posebej, zato odgovore v nadaljevanju predstavljamo še ločeno, glede na to, zaradi katere osebne okoliščine so bile osebe diskriminirane.

a) Spol

Največ anketiranih oseb, ki so bile diskriminirane na podlagi spola, je to doživelo na delovnem mestu (57,4 %), nato pri iskanju zaposlitve (43,4 %) in v javnosti ali na internetu (36,1 %). Najmanj diskriminacije zaradi spola so osebe občutile na področju izobraževanja (4,9 %).

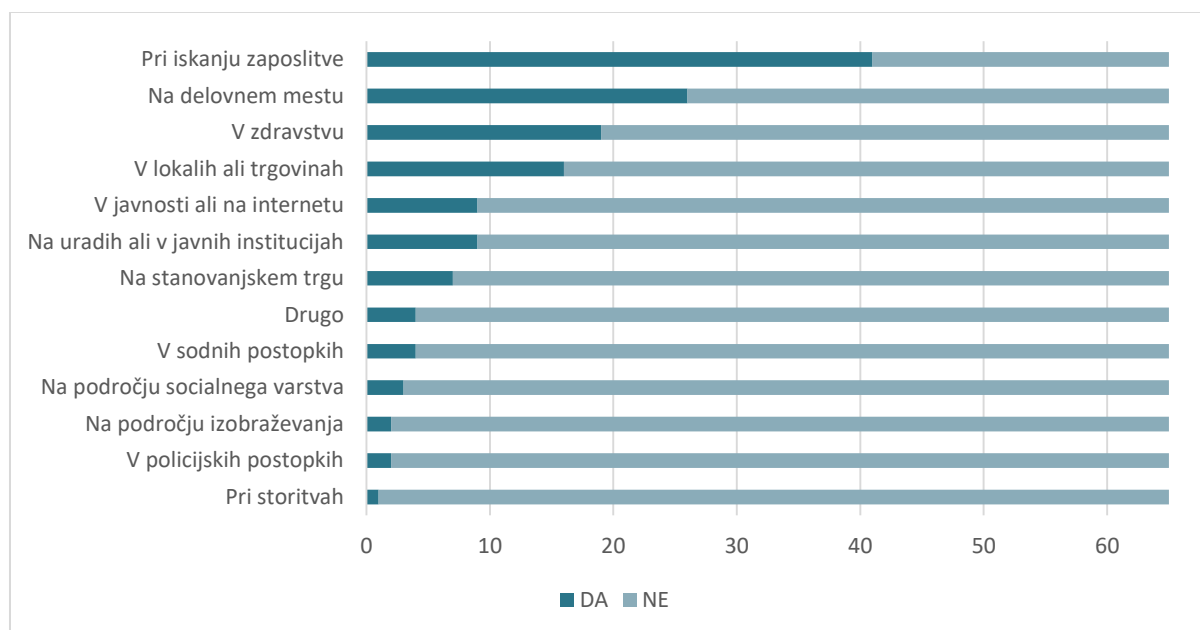
GRAF 26: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI ZARADI SPOLA (N = 122)?

b) Starost

Zaradi starosti so bili anketiranci_ke najpogosteje diskriminirani_e pri iskanju zaposlitve (63,1 %). Deleži tistih, ki so to doživeli_e drugje, občutno upadejo – na delovnem mestu (40 %), v zdravstvu (29,2 %) in v lokalih ali trgovinah (24,6 %), drugje pa znašajo pod 15 %. Najmanj negativnih izkušenj zaradi njihove starosti so anketiranci_ke imeli_e pri storitvah (1,5 %).

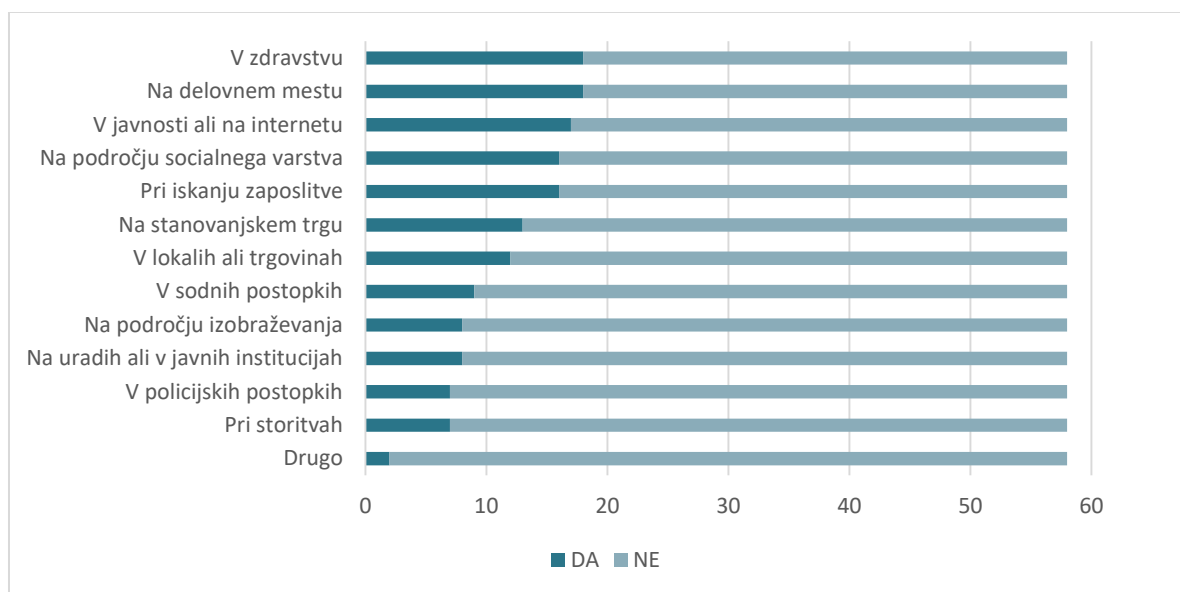
GRAF 27: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI ZARADI STAROSTI (N = 65)?

c) Premoženjsko stanje

Diskriminacija na podlagi premoženjskega stanja je med področji bolj enakomerno porazdeljena. V enakem deležu so bile osebe diskriminirane v zdravstvu in na delovnem mestu (31 %), le nekoliko manj v javnosti ali na internetu (29,3 %). Občutno manj od drugih kategorij so izbrale le možnost »drugo« (3,4 %).

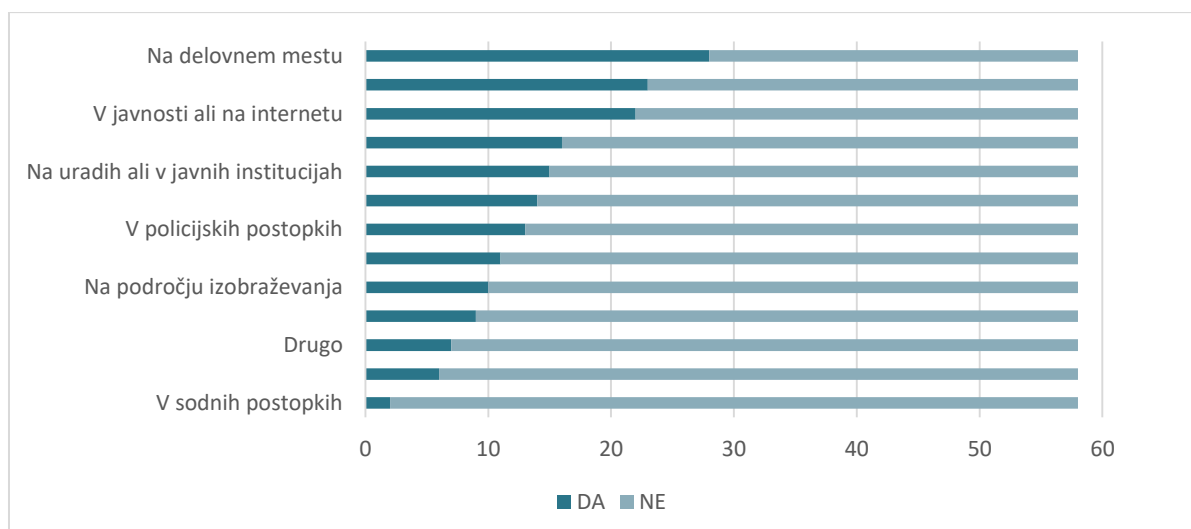
GRAF 28: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI ZARADI PREMOŽENJSKEGA STANJA (N = 58)?

d) Narodnost ali državljanstvo

Osebe, ki so bile v zadnjih petih letih diskriminirane zaradi narodnosti ali državljanstva, so bile najpogostejše na delovnem mestu (48,3 %), nekaj manj pa pri iskanju zaposlitve (39,7 %) in v javnosti ali na internetu (37,9 %). Zgolj dve osebi sta navedli, da sta bili zaradi te lastnosti diskriminirani v sodnih postopkih.

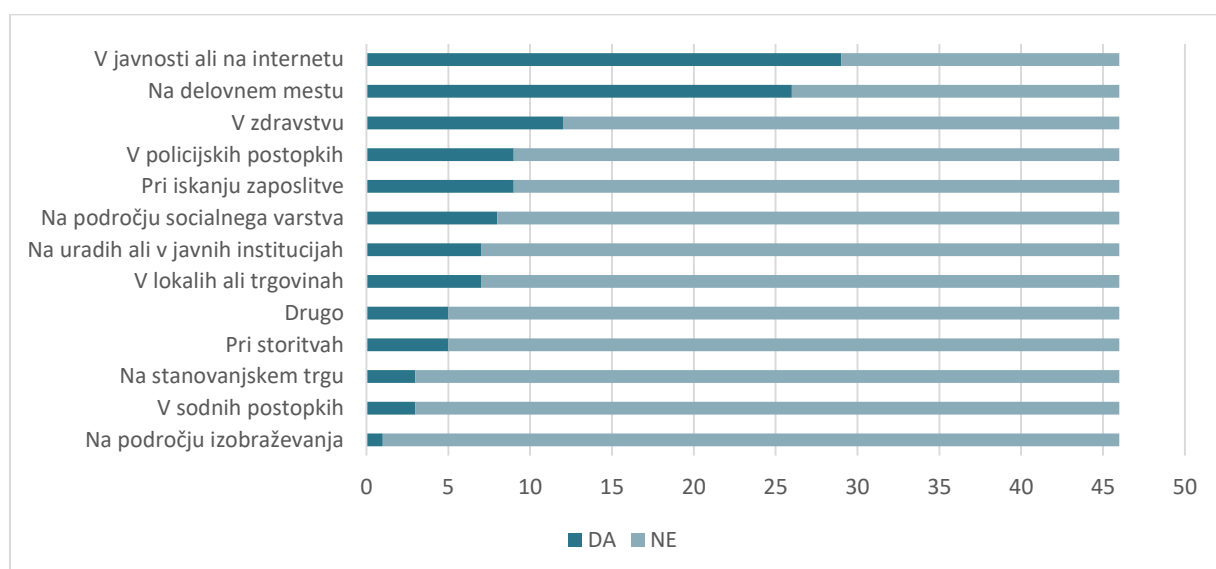
GRAF 29: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI ZARADI NARODNOSTI ALI DRŽAVLJANSTVA (N = 58)?

e) Svetovni nazor

Dve področji še posebej izstopata pri diskriminaciji na podlagi svetovnega nazora oseb, in sicer javnost ali internet, kjer je doživelo takšne negativne dogodke 63 % tistih, ki so bili diskriminirani na podlagi svetovnega nazora v zadnjih petih letih, ter na delovnem mestu, kjer jih je to doživelo le nekaj manj (56,6 %). Le ena oseba je označila, da se ji je to zgodilo na področju izobraževanja (2,2 %), in po tri osebe v sodnih postopkih in na stanovanjskem trgu (6,5 %).

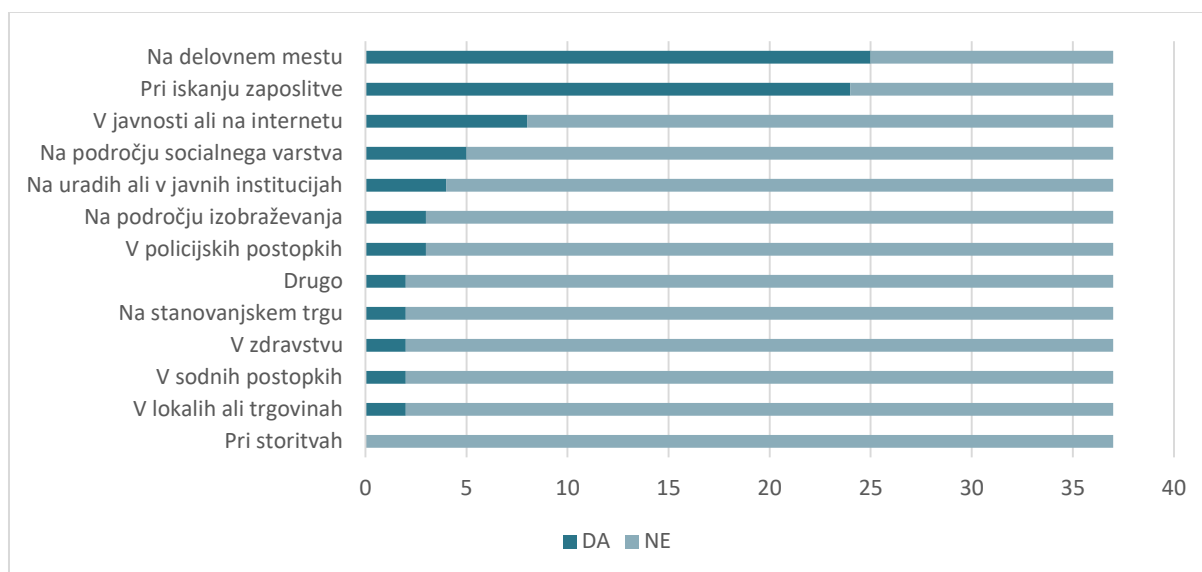
GRAF 30: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI ZARADI SVETOVNEGA NAZORA (N = 46)?

f) Izobrazba

Diskriminacija zaradi izobrazbe se je v zadnjih petih letih večinoma dogajala na delovnih mestih ljudi (67,6 %) in pri njihovem iskanju zaposlitve (64,9 %). Pri tem so nekateri respondenti v odprtih odgovorih opozorili, da ne gre le za diskriminacijo zaradi nizke izobrazbe, temveč tudi zaradi visoke, saj v nekaterih službah namenoma zaposlujejo manj izobražene delavce. Pri storitvah ni bil zaradi izobrazbe diskriminiran nihče, na drugih področjih pa deleži le postopoma naraščajo.

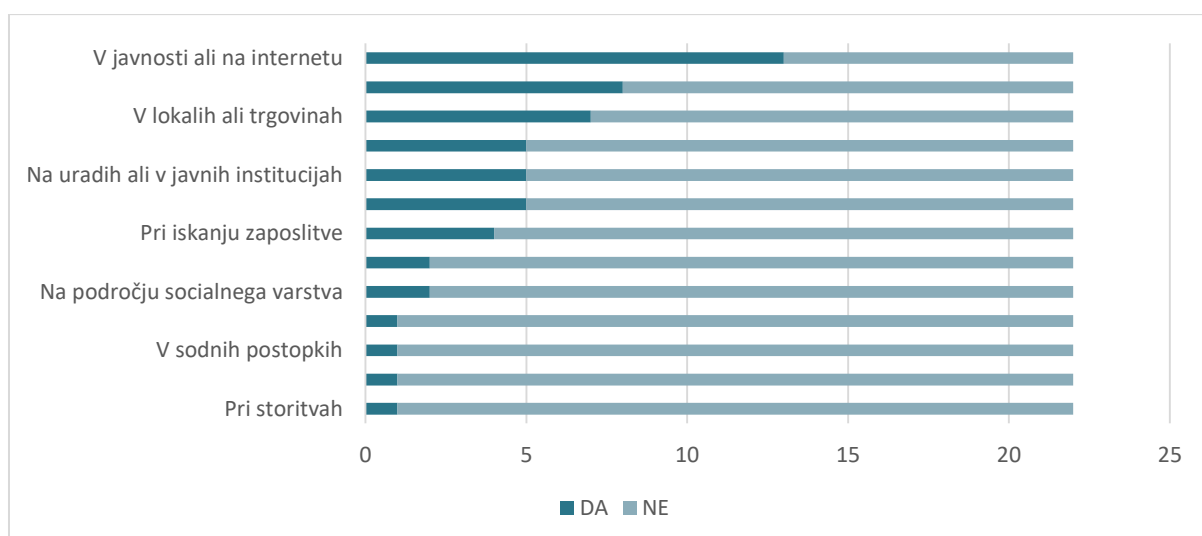
GRAF 31: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI ZARADI IZOBRAZBE (N = 37)?

g) Spolna usmerjenost

Zaradi spolne usmerjenosti so bile osebe najpogosteje tarče žalitev ali napadov v javnosti ali na internetu (59,1 %), manj pa v zdravstvu (40 %), v lokalih ali trgovinah (35 %) in v drugih kategorijah. Zgolj po ena oseba je označila, da je to doživela pri storitvah, v policijskih postopkih, sodnih postopkih in na področju izobraževanja.

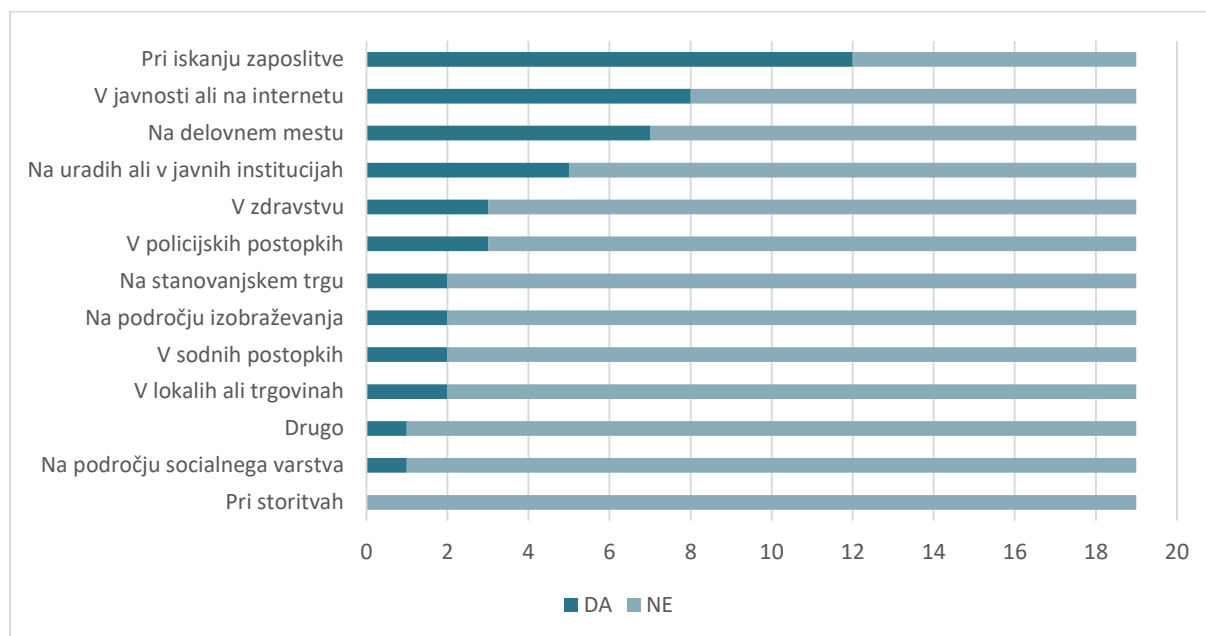
GRAF 32: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI ZARADI SPOLNE USMERJENOSTI (N = 22)?

h) Jezik

Jezik je bil najpogostejše razlog za diskriminacijo pri iskanju zaposlitve (63,2 %), v javnosti ali na internetu (42,1 %) in na delovnem mestu (36,8 %). Pri storitvah nobena oseba ni imela takšnih izkušenj.

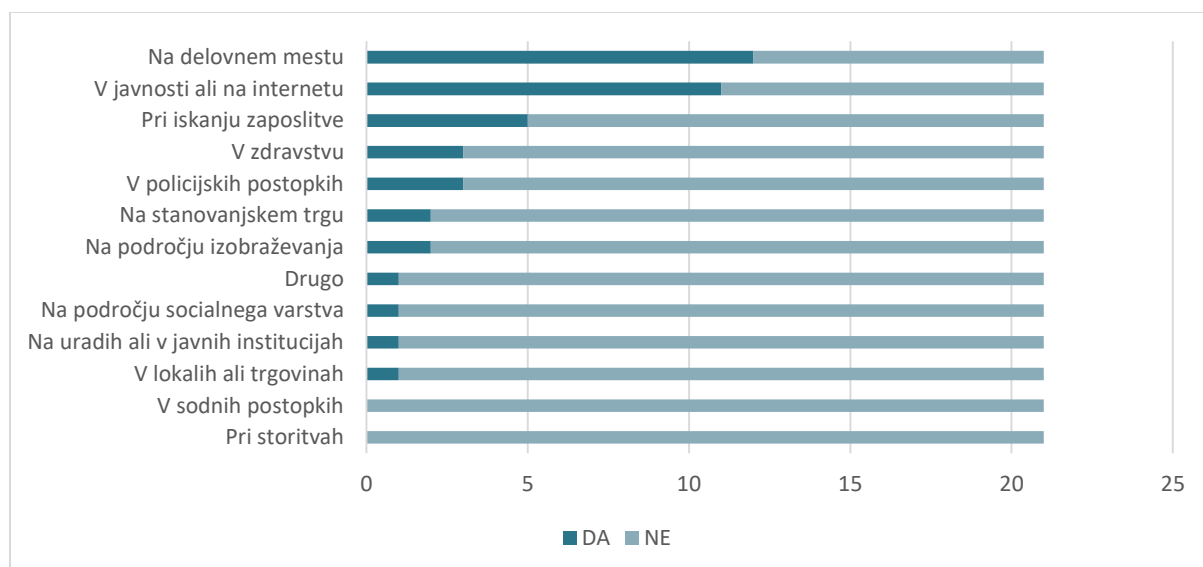
GRAF 33: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI ZARADI JEZIKA (N = 19)?

i) Vera

Zaradi vere so bili ljudje diskriminirani predvsem na delovnem mestu (57,1 %) in v javnosti ali na internetu (52,4 %), občutno manj pa drugje. Zaradi vere tudi nobena oseba ni bila diskriminirana pri storitvah, niti v sodnih postopkih.

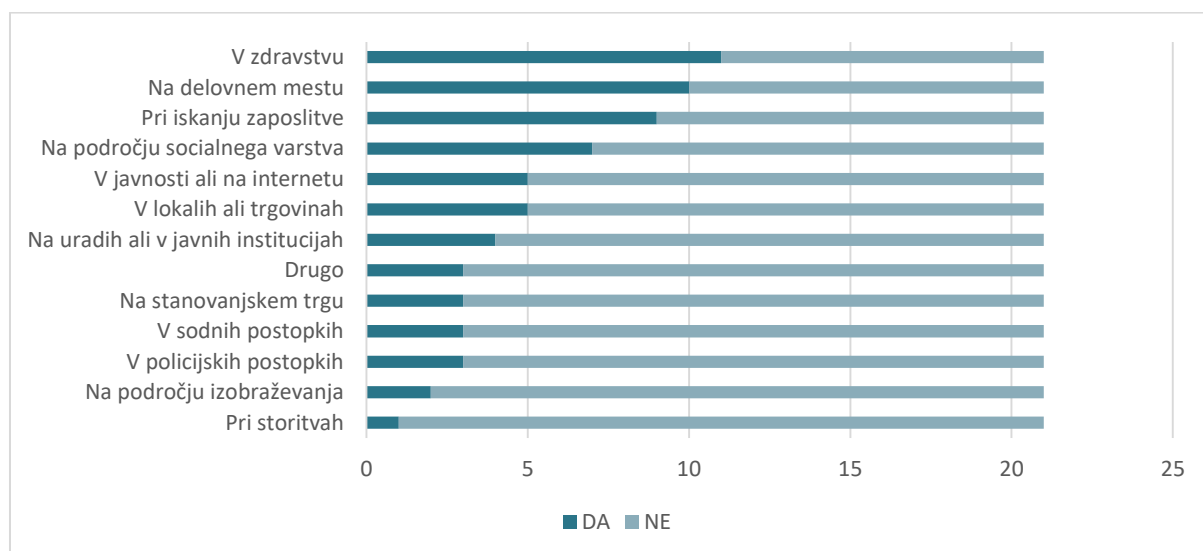
GRAF 34: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI ZARADI VERE (N = 21)?

j) Invalidnost

Zaradi invalidnosti se diskriminacija najpogosteje dogaja v zdravstvu (52,4 %), na delovnem mestu (47,6 %) in pri iskanju zaposlitve (42,9 %), pa tudi na področju socialnega varstva (33,3 %).

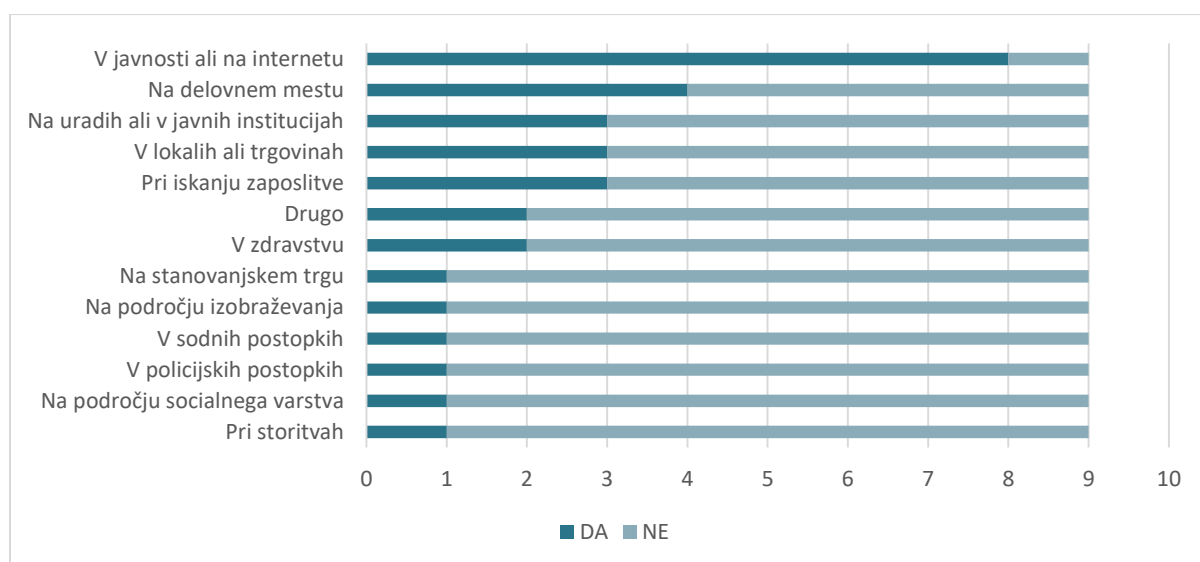
GRAF 35: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI ZARADI INVALIDNOSTI (N = 21)?

k) Spolna identiteta ali spolni izraz

Občutno izstopajoče področje, na katerem je procentualno največ oseb doživelo diskriminacijo zaradi spolne identitete ali spolnega izraza, je javnost ali internet (88,9 %). Le ena oseba, ki je že bila diskriminirana zaradi te okoliščine, je izrazila, da v javnosti ali na internetu tega ni občutila. Nekaj jih je označilo še diskriminacijo na delovnem mestu (44,4 %), manj pa na drugih področjih.

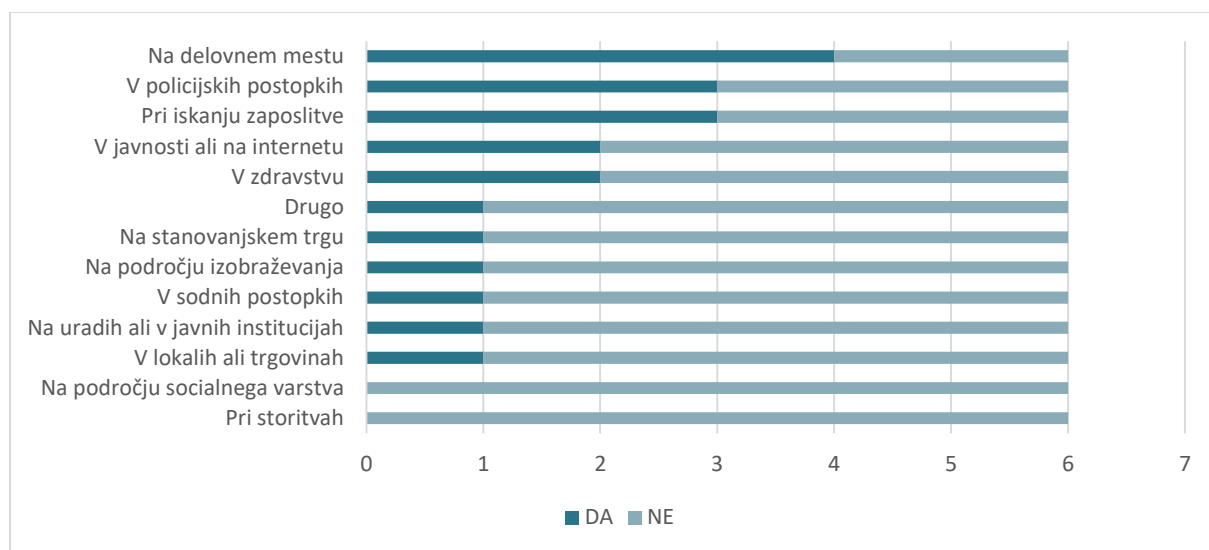
GRAF 36: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI ZARADI SPOLNE IDENTITETE ALI SPOLNEGA IZRAZA (N = 9)?

l) Barva kože

Število oseb, ki so odgovarjale na vprašanje o področjih diskriminacije na podlagi barve kože, je bilo sicer majhno, a vseeno relevantno. Opazimo, da so bile le-te najpogostejše diskriminirane na delovnem mestu (66,7 %), polovica pa pri iskanju zaposlitve in v policijskih postopkih. Pri tem slednja kategorija še posebej izstopa, saj se pri prejšnjih lastnostih ne pojavlja tako visoko. Nobena od anketiranih oseb zaradi barve kože v zadnjih petih letih ni doživela diskriminacije pri storitvah in na področju socialnega varstva.

GRAF 37: NA KATERIH PODROČJIH STE BILI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI DISKRIMINIRANI ZARADI BARVE KOŽE (N = 6)?

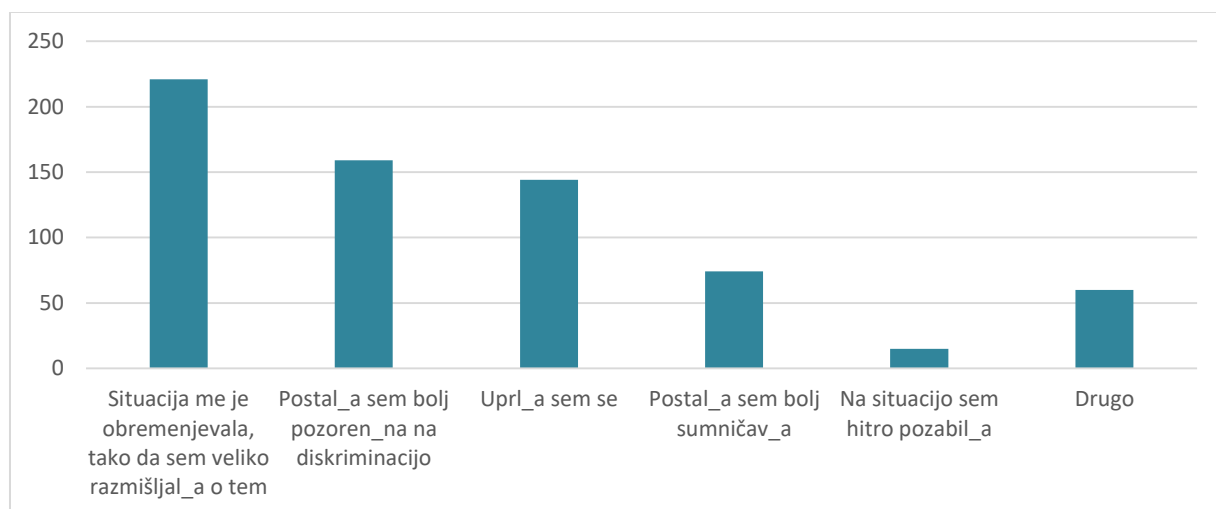

V nadaljevanju so bila postavljena še nekatera dodatna specifična vprašanja, ki so se nanašala na izkušnje z diskriminacijo v zadnjih petih letih.

Na vprašanje, kako se je oseba počutila ob zadnjem primeru, ko je bila diskriminirana, je bil največkrat izbran odgovor »Situacija me je obremenjevala, tako da sem veliko razmišljal_a o tem«, s čimer je soglašalo 66,4 % tistih, ki so na to vprašanje odgovarjali. Nekoliko manj pogosto so ljudje po tej izkušnji postali bolj pozorni na diskriminacijo (47,7 %) ali se ji uprli (43,2 %). Manj jih je postalo sumničavih (22,2 %), najmanj pa jih je na situacijo hitro pozabilo (le 4,5 %). Anketiranci_ke so lahko odgovorili_e z več odgovori.

18 % oseb, ki je na to vprašanje odgovarjalo, je označilo tudi kategorijo »drugo« in na odprto vprašanje so nekateri od teh podrobneje opisali, kako so se počutili. Predvsem so navajali jezo, žalost, depresijo, umik, občutek sramu, občutek manjvrednosti in podobno. Nekaj odprtih odgovorov se nanaša tudi na občutke nemoči, jeze in željo po uporabi ukrepov za preprečevanje širjenja covid-19.

GRAF 38: PROSIMO, POMISLITE NA ZADNJI PRIMER, KO STE BILI DISKRIMINIRANI. KAKO STE SE OB TEM POČUTILI? (N = 333)

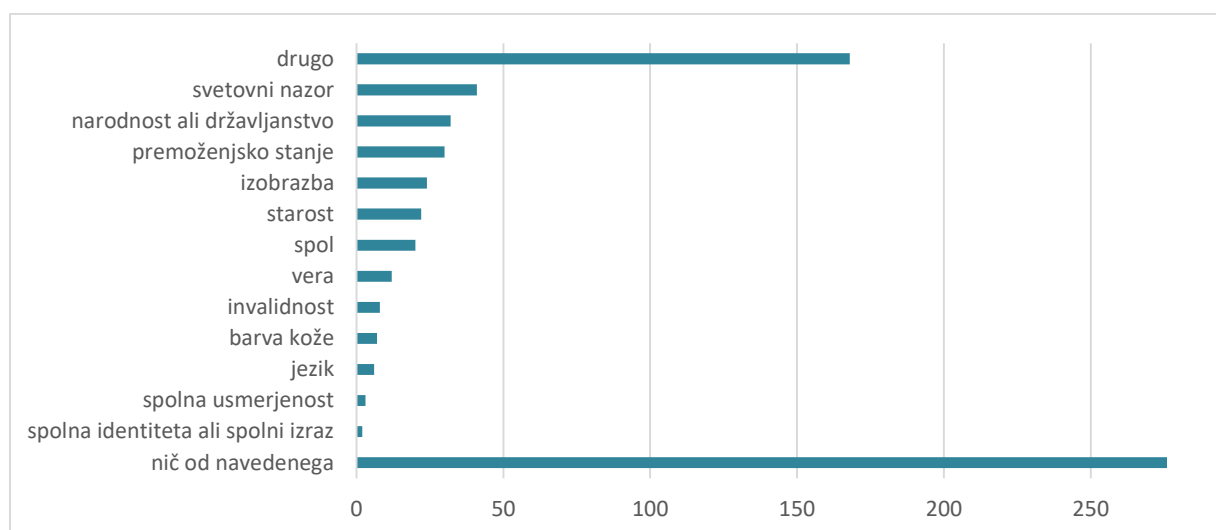
Da je bil nekdo od njihovih bližnjih (družina ali prijatelj) v zadnjih petih letih tarča diskriminacije zaradi narodnosti, državljanstva, jezika, barve kože ali vere, je odgovorilo 35,2 % vprašanih (n = 579). To je precej manj kot delež oseb, ki so bile same diskriminirane v zadnjih petih letih (65,8 %). Te so torej lastno diskriminacijo zaznale pogostejše – bodisi so bile resnično večkrat diskriminirane, ali pa za diskriminacijo bližnjih ne vedo.

Nekateri_e anketiranci_ke (49,5 % oseb, ki so na vprašanje odgovarjale) so poročali_e tudi o tem, da so bili_e zaradi svojih osebnih okoliščin diskriminirani_e ob ukrepih za preprečevanje širjenja epidemije covid-19 v Sloveniji, na primer pri prehajanju meje, cepljenju, s prenehanjem delovnega razmerja, žaljivimi komentarji ali fizičnimi napadi. Občutno največji delež vprašanih (62 % tistih, ki so bili_e ob ukrepih diskriminirani_e na podlagi vsaj ene od okoliščin) je označil, da so bili_e pri teh ukrepih diskriminirani_e na podlagi drugih okoliščin, ki so jih specifikirali_e z odprtim odgovorom. Skoraj vsi_e so pojasnili_e, da je šlo za diskriminacijo zaradi neizpolnjevanja pogoja PCT na raznolikih družbenih področjih, (ne)nošenja mask ali uvedbe drugih ukrepov za preprečevanje širjenja covid-19, kot so bili omejitve gibanja (prehod državnih meja in prehod med občinami, t. i. policijska ura), nadzor, razmere na delovnih mestih in v šolah ipd.

Precej manj jih je bilo ob izvajanju ukrepov diskriminiranih na podlagi svetovnega nazora⁷ (15,1 % tistih, ki so bili_e diskriminirani_e ob ukrepih), nato narodnosti ali državljanstva (11,8 %), premoženjskega stanja (11,1 %), izobrazbe (8,9 %), starosti (8,1 %), spola (7,4 %), vere (4,4 %), invalidnosti (3 %), barve kože (2,6 %), jezika (2,2 %), spolne usmerjenosti (1,1 %) ter najmanj na podlagi spolne identitete ali spolnega izraza (0,7 %).

50,5 % vseh, ki so na to vprašanje odgovarjali_e, jih je izrazilo, da ob ukrepih za preprečevanje širjenja epidemije niso bili_e diskriminirani_e na podlagi nobene od navedenih lastnosti.

GRAF 39: ALI MENITE, DA STE BILI ZARADI KATERE OD VAŠIH OSEBNIH LASTNOSTI DISKRIMINIRANI OB UKREPIH ZA PREPREČEVANJE ŠIRJENJA EPIDEMIJE COVIDA-19 V SLOVENIJI? (N = 547)

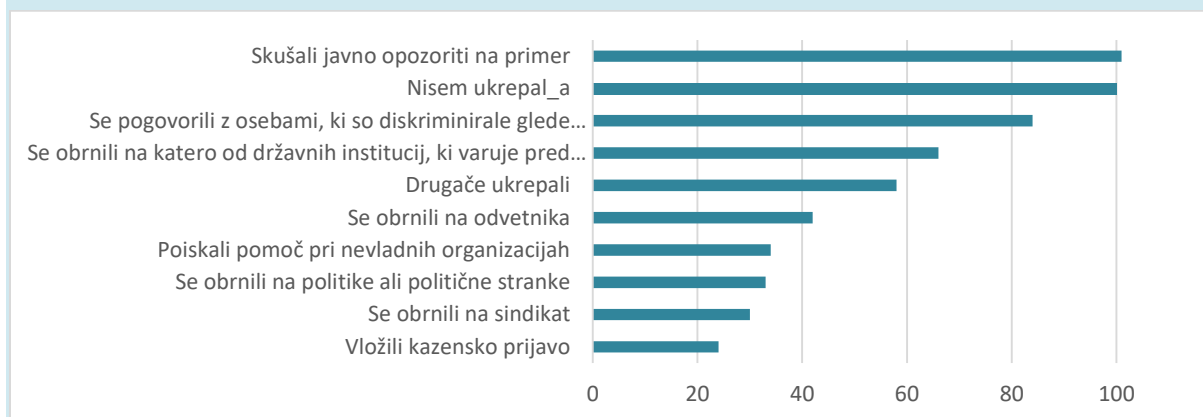

Tisti_e, ki so v zadnjih petih letih v Sloveniji bili_e diskriminirani_e zaradi katere koli osebnosti, so se na to odzvali_e na različne načine. Odgovarjali_e so lahko z več odgovori hkrati. Največ (32,3 %) jih je skušalo javno opozoriti na primer, le ena oseba manj pa se je odločila, da ne bo ukrepala (31,9 %). Dobra četrtina (26,8 %) se je skušala pogovoriti z osebo ali osebami, ki so jih diskriminirale, glede njihovih dejanj, nekaj manj (21,1 %) se jih je obrnilo na katero od državnih institucij, ki varuje pred diskriminacijo, na primer policija, Varuh človekovih pravic, Zagovornik načela enakosti, Zastopnik pacientovih pravic idr. 18,5 % jih je ukrepalo drugače, 13,4 % se jih je obrnilo na odvetnika, 10,9 % jih je poiskalo pomoč pri

⁷ Kar bi sicer nekateri lahko razumeli tudi v smislu nazora glede ukrepov, pogoja PCT, predvsem cepljenja.

nevladnih organizacijah, 10,5 % pa pri politikih ali političnih strankah. Najmanj oseb se je obrnilo na sindikat (9,6 %) ali vložilo kazensko prijavo (7,7 %).

GRAF 40: STE OB DISKRIMINACIJI V ZADNJIH PETIH LETIH V SLOVENIJI UKREPALI NA KATEREGA IZMED NASLEDNJIH NAČINOV? (N = 313)

Če je oseba odgovorila, da je ukrepala na katerega od naštetih načinov ali drugače, nas je zanimalo še, ali se je v katerem izmed primerov, ko je zaradi diskriminacije v Sloveniji ukrepala v zadnjih petih letih, situacija razrešila v njeno korist (n = 177). Le za 18,6 % tistih oseb, ki so na to vprašanje odgovarjale, se je situacija razrešila v njihovo korist, med tem ko se za 81,4 % ni.

DISKRIMINACIJA NA PODLAGI NARODNOSTI ALI DRŽAVLJANSTVA, BARVE KOŽE, JEZIKA IN VERE PO PODROČJIH ŽIVLJENJA

Odgovore na vprašanje o izkušnjah z diskriminacijo po področjih življenja, na katerih so bile osebe diskriminirane, smo v nadaljevanju bolj podrobno analizirali le za osebe, ki so poročale o diskriminaciji na podlagi narodnosti ali državljanstva, barve kože, jezika in/ali vere (n = 109⁸). Najbolj relevantna področja življenja smo združili v naslednje kategorije: delo in zaposlovanje, socialno varstvo, zdravstveno varstvo, vzgoja in izobraževanje, dostop do dobrin in storitev ter storitve države oziroma upravni postopki. Znotraj teh, poleg odgovorov na vprašanje »Na katerih področjih ste bili v zadnjih petih letih v Sloveniji diskriminirani zaradi ____?«,

⁸ Od teh je 37 prekinilo izpolnjevanje vprašalnika že pri prvem vprašanju o področjih življenja, v različnih deležih pa na nekatera vprašanja niso odgovorili. Zaradi zelo raznolikega števila neveljavnih in manjkajočih odgovorov na različna vprašanja znotraj ene kategorije v nadaljevanju odgovore o področjih življenja predstavljamo v frekvencah, ne z odstotki.

predstavljamo tudi odgovore na specifična dodatna vprašanja, na katera so odgovarjali_e tudi tisti_e, ki niso doživeli_e diskriminacije.

Delo in zaposlovanje

Razumeli smo, da je bila oseba diskriminirana na področju dela in zaposlovanja, če je pritrdilno odgovorila, da je bila diskriminirana (zaradi narodnosti ali državljanstva, barve kože, jezika ali vere) pri iskanju zaposlitve in/ali na delovnem mestu (na vsaj enega od teh dveh odgovorov).

Med tistimi, ki so bili diskriminirani zaradi teh okoliščin, jih je bilo 48 diskriminiranih na področju dela in zaposlovanja.

Vprašanja v nadaljevanju tega podpoglavja se nanašajo tudi na nekatera druga področja diskriminacije in na opažanje viktimizacije drugih oseb v okviru delovne organizacije anketiranca. Na ta vprašanja so odgovarjali tudi tisti, ki niso doživeli diskriminacije zaradi analiziranih okoliščin.

Za večino oseb, ki so zaposlene, njihovi sodelavci_ke vedo, kakšna je njihova spolna usmerjenost – večina ali vsi vedo (81,8 %) ter nekateri vedo (9,4 %). Le 8,8 % jih je odgovorilo, da med sodelavci nihče ne ve, kakšna je njihova spolna usmerjenost. Na to vprašanje je odgovarjalo 319 oseb. Med tistimi, za katere sodelavci_ke ne vedo, so bile večinoma heteroseksualno usmerjene osebe, ena biseksualna in ena, ki se opredeljuje pod drugo.

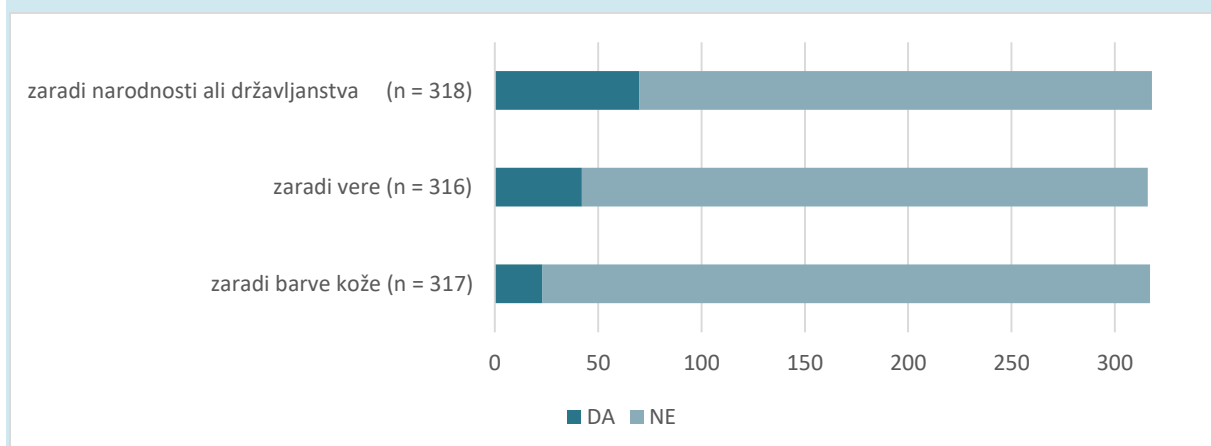
Nekoliko slabše so sodelavci_ke anketirancev_k seznanjeni z njihovim verskim ali svetovno-nazorskim prepričanjem ($n = 317$) – 10,1 % jih je odgovorilo, da nihče od sodelavcev tega ne ve, 34,4 % pa, da vedo le nekateri. Ostali_e so odgovorili_e, da ve večina ali vsi (55,5 %).

Da večina ali vsi sodelavci_ke vedo, kakšna je njihova narodnostna pripadnost, je označilo 85,3 % anketirancev_k. Pri 10 % vedo le nekateri, pri 4,7 % pa ne ve nihče. Tisti_e, ki so odgovorili_e s slednjim, večinoma ne pripadajo narodnostni ali etnični manjšini. Za pripadnike_ce takšne manjšine sodelavci_ke skoraj v vseh primerih (96,2 %) vedo za to. Na to vprašanje je odgovarjalo 320 oseb.

Največ anketirancev_k, ki se ni opredelilo s katoliško, temveč nekatero drugo vero, v službi večinoma lahko vzame dopust ob verskih praznikih, če to želijo (47,2 %), nekaj manj pa to lahko stori vedno (27,8 %). Da dopusta nikoli ne morejo vzeti, je odgovorilo 13,9 %, ostali pa ga večinoma ne morejo vzeti (11,1 %). Na to vprašanje je odgovarjalo 36 oseb. Razlike med različnimi verskimi prepričanji za to vprašanje niso statistično značilne ($p = ,084$), prav tako je vzorec oseb, ki so odgovarjale na ta vprašanja, majhen in slabo raznolik, zato so vsakršne primerjave med skupinami zelo omejene. Od štirih budistov, ki so odgovarjali na to vprašanje, so trije odgovorili, da vedno ali večinoma lahko, eden pa, da večinoma ne more vzeti dopusta ob verskih praznikih. Dva hinduista sta odgovorila, da bolj lahko, eden pa, da nikoli ne more. Od devetih muslimanov jih je 7 dejalo, da vedno ali večinoma lahko vzamejo dopust, eden pa, da ga ne more nikoli. Enako število pravoslavcev je odgovarjalo na to vprašanje, od teh jih je 8 izbralo, da vedno ali večinoma lahko vzamejo dopust, eden pa, da ga ne more nikoli. Edini protestant je odgovoril, da dopusta ob verskih praznikih večinoma ne more vzeti.

Zaposlene osebe so odgovarjale še na vprašanje, ali poznajo kakšen primer, ko je v njihovi delovni organizaciji prišlo do diskriminacije zaposlenih zaradi vere, narodnosti, državljanstva ali barve kože. Večinoma takšnih primerov anketiranci niso poznali (73,6 %). Tisti, ki so zaznali vsaj eno od teh oblik diskriminacije, pa so najpogosteje poročali o diskriminaciji zaradi narodnosti ali državljanstva (22 %), manj zaradi vere (13,3 %) in barve kože (7,3 %).

GRAF 41: ALI POZNATE KAKŠEN PRIMER, KO JE V VAŠI DELOVNI ORGANIZACIJI PRIŠLO DO DISKRIMINACIJE ZAPOSLENIH ZARADI KATERE IZMED NASLEDNJIH LASTNOSTI?

Socialno varstvo

Da so bile (zaradi narodnosti ali državljanstva, barve kože, jezika ali vere) diskriminirane na področju socialnega varstva (npr. na centru za socialno delo), je odgovorilo 10 oseb.

Zdravstveno varstvo

Na področju zdravstvenega varstva je bilo diskriminiranih 20 tistih oseb, ki so doživele diskriminacijo na podlagi obravnavanih okoliščin.

Vzgoja in izobraževanje

Na področju izobraževanja je bilo zaradi obravnavanih okoliščin diskriminiranih 12 respondentov_k.

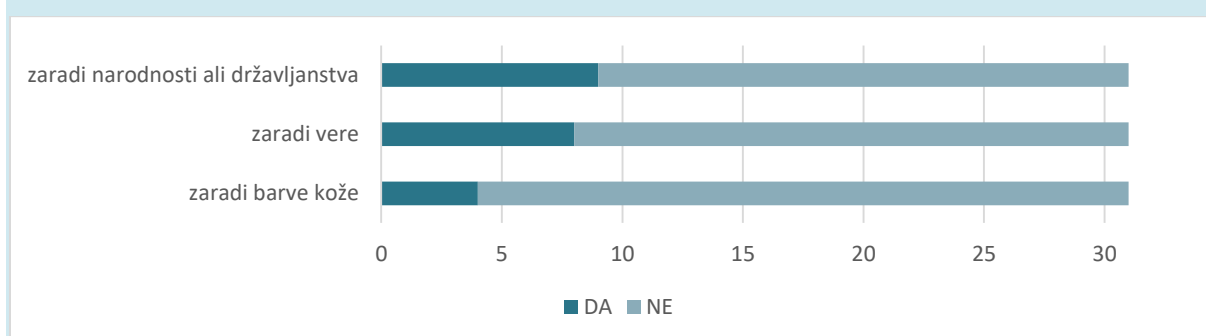
Podobna vprašanja kot za zaposlene so bila zastavljena tudi študentom_kam in dijakom_injam (na sicer majhnem vzorcu, $n = 32$). Tudi zanje v glavnem večina sošolcev_k ve, kakšna je njihova spolna usmerjenost (za 64,5 %), ali vedo nekateri_e (29 %). Le dve osebi sta izrazili, da za to ne ve nihče – ena »v glavnem heteroseksualne« in ena »v glavnem homoseksualne« spolne usmerjenosti. Na to vprašanje je odgovarjalo 31 oseb, ena pa ni želela podati odgovora.

Manj njihovih sošolcev ve, kakšno je njihovo versko ali svetovno nazorsko prepričanje ($n = 32$). Da ve večina ali vsi je odgovorilo 43,8 % študentov_k oz. dijakov_inj, da vedo nekateri 40,6 %, najmanj pa, da ne ve nihče (15,6 %). Razlik med verskimi ali svetovno-nazorskimi prepričanji zaradi majhnega in ne-raznolikega vzorca ni bilo mogoče identificirati.

Največ jih je tudi odgovorilo, da večina ali vsi sošolci_ke vedo, kakšna je njihova narodnostna pripadnost (65,6 %). Za 21,9 % študentov_k ali dijakov_inj le nekateri vedo, za 12,5 % pa ne ve nihče. Nobena od teh oseb ne pripada narodnostni ali etnični manjšini. Vsi_e, ki pripadajo takšni manjšini, so odgovorili_e, da njihovi sošolci_ke vedo za to. Tudi na to vprašanje je odgovarjalo 32 oseb.

Le nekoliko bolj pogosto kot v delovnih organizacijah so študentje ali dijaki v izobraževalnih institucijah bili priča primeru diskriminacije zaradi narodnosti ali državljanstva, vere ali barve kože. Tudi v teh primerih se je to najpogosteje dogajalo zaradi narodnosti ali državljanstva, kar je opazilo 29 % študentov ali dijakov, nato zaradi vere (25,8 %) in najmanj zaradi barve kože (12,9 %). Da temu niso bili priča, je odgovorilo 62,5 % šolajočih se.

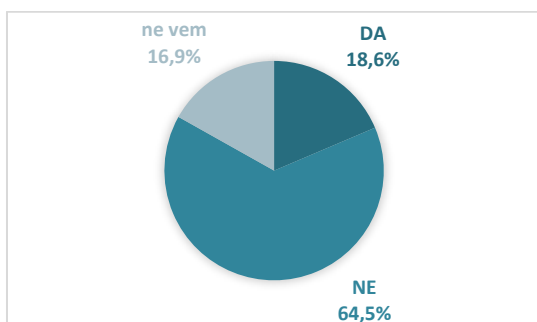
GRAF 42: ALI POZNATE KAKŠEN PRIMER, KO JE V INSTITUCIJI, KJER SE IZOBRAŽUJETE, PRIŠLO DO DISKRIMINACIJE ZARADI KATERE IZMED NASLEDNJIH LASTNOSTI? (N = 31)

Diskriminacija otrok

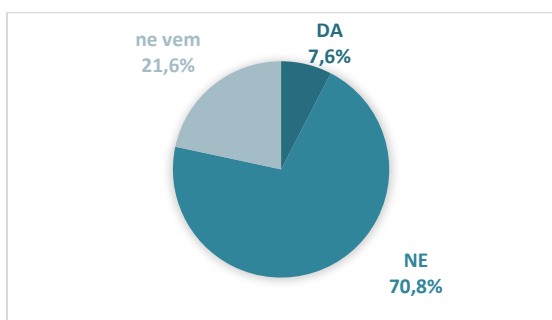
Na nadaljnja vprašanja o diskriminaciji njihovih otrok so odgovarjale le tiste osebe, ki so označile, da imajo mladoletne otroke (33,6 % vprašanih). Od teh jih 18,6 % pomni, da so njihovega mladoletnega otroka žalili zaradi jezika, narodnosti, državljanstva, verske pripadnosti ali barve kože. Večina drugih je odgovorila, da se to še ni zgodilo (64,5 %), ostali pa ne vedo (16,9 %) (gl. Graf 43).

GRAF 43: ALI SE JE KATEREMU OD VAŠIH MLADOLETNIH OTROK KDAJ ZGODILO, DA BI GA ŽALILI ZARADI JEZIKA, NARODNOSTI, DRŽAVLJANSTVA, VERSKE PRIPADNOSTI ALI BARVE KOŽE? (N = 172)

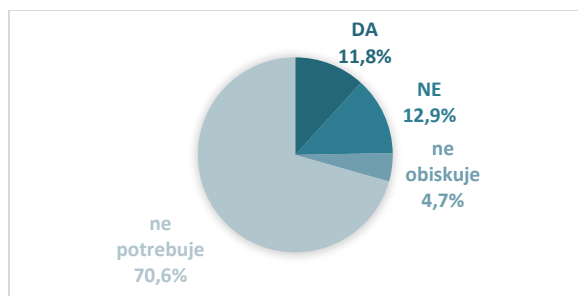
Da so njihovega otroka učitelji ali učiteljice slabše obravnavali zaradi jezika, narodnosti, državljanstva ali verske pripadnosti, je odgovorilo 7,6 % anketirancev z otroki. To se ni zgodilo 70,8 % staršem, med tem ko jih 21,6 % ne ve, ali se je zgodilo ali ne (gl. Graf 44).

GRAF 44: ALI SE JE KATEREMU OD VAŠIH MLADOLETNIH OTROK KDAJ ZGODILO, DA BI GA UČITELJI ALI UČITELJICE SLABŠE OBRAVNAVALI ZARADI JEZIKA, NARODNOSTI, DRŽAVLJANSTVA ALI VERSKE PRIPADNOSTI? (N = 171)

Večina otrok anketiranih staršev sicer ne potrebuje prehrane, prilagojene verskemu prepričanju (70,6 %) ali ne obiskuje vrtca ali šole (4,7 %). Tisti, ki pa ga in bi potrebovali tako prilagojeno prehrano, pa imajo v podobnem razmerju to zagotovljeno (11,8 %) in nimajo zagotovljeno (12,9 %) (gl. Graf 45).

GRAF 45: ALI JE PREHRANA V VRTCU ALI OSNOVNI ŠOLI, KI JO OBISKUJE VAŠ OTROK, PRILAGOJENA VAŠEMU VERSKEMU PREPRIČANJU? (N = 170)

Dostop do dobrin in storitev

V to kategorijo smo združili osebe, ki so poročale o diskriminaciji (zaradi narodnosti ali državljanstva, barve kože, jezika ali vere) na vsaj enem od naslednjih področij: v lokalih ali trgovinah, pri storitvah in na stanovanjskem trgu. Takšnih je bilo 27 diskriminiranih oseb.

V navezavi na rezultate situacijskega testiranja in podatke, ki smo jih dobili z ekspertnimi intervjuji – kar natančneje predstavljamo v nadaljevanju poročila – smo želeli dodatno preveriti še, ali signifikanten del diskriminacije na področju dobrin in storitev predstavlja diskriminacija na stanovanjskem trgu. Brez tega je bilo v lokalih ali trgovinah in/ali pri storitvah diskriminiranih 17 oseb, ločeno na stanovanjskem trgu pa 15 (anketiranci_ke so lahko izbrali_e več odgovorov hkrati). Ta torej ne predstavlja posebno velikega deleža diskriminacije glede na področje, ni pa zanemarljivo.

Storitve države oziroma upravni ipd. uradni postopki

Da so bile diskriminirane na uradih ali v javnih institucijah, v policijskih postopkih ali v sodnih postopkih (zaradi narodnosti ali državljanstva, barve kože, jezika ali vere) je odgovorilo 26 oseb z izkušnjo takšne diskriminacije.

ZAKLJUČEK

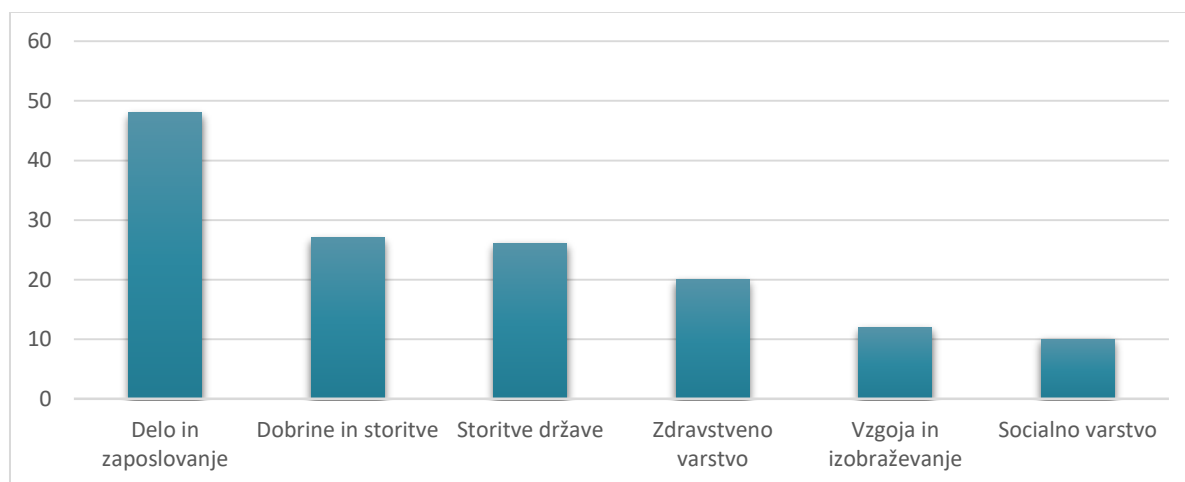
Analiza kvantitativnih podatkov na podlagi anketnega vprašalnika pokaže, da neke vrste diskriminacije v Sloveniji doživlja velik del prebivalstva – 84 % anketirancev je že bilo diskriminiranih na podlagi vsaj ene osebne okoliščine. Najpogosteje gre za diskriminacijo na podlagi spola, ki so jo občutno več deležne ženske kot moški, osebe nebinarnega ali drugega spola pa so bile praktično že vse diskriminirane. Naslednja kategorija glede na pogostost z odgovorom »drugo« predvsem zajema poročanje anketirancev_k o diskriminaciji zaradi vladnih ukrepov za preprečevanje širjenja covida-19, primarno zaradi zaostrovanja pogoja PCT.

Podrobnejši pregled diskriminacije na podlagi etničnosti, 'rase', nacionalnosti in/ali vere razkrije, da je takšnega vedenja deležen velik delež oseb z osebnimi okoliščinami, zaradi katerih potencialno pripadajo manjšinski družbeni skupini. Zaradi narodnosti in državljanstva so bile v Sloveniji diskriminirane slabe tri četrtine tistih, ki pripadajo narodnostni ali etnični manjšini in le nekoliko manjši delež oseb, rojenih v drugi državi. Tudi pripadniki_ce pravoslavne ali islamske veroizpovedi v več kot 55 % poročajo o doživljanju diskriminacije na podlagi vere. Pri tem se pokaže, da gre pri diskriminaciji na podlagi barve kože, jezika in na podlagi vere pogosto za močno povezanost z diskriminacijo na podlagi narodnosti in državljanstva, kar pomeni, da oseba doživlja vsaj dve vrsti diskriminacije hkrati.

Ne glede na okoliščino diskriminacije so najpogostejša področja življenja, kjer osebe to doživljajo, delovno mesto, iskanje zaposlitve ter v javnosti ali na internetu. Nekoliko manj pogosto so diskriminirane osebe poročale o diskriminaciji v zdravstvu, v lokalih ali trgovinah, na uradih ali v javnih institucijah ter na stanovanjskem trgu.

Podobno tudi v okviru diskriminacije na podlagi etničnosti, 'rase', nacionalnosti in/ali vere močno izstopa področje dela in zaposlovanja, kjer je bilo diskriminiranih daleč največ oseb. Najmanj pa se to kaže na področju socialnega varstva in vzgoje in izobraževanja, le nekoliko več v zdravstvu. Spodnji graf prikazuje frekvence odgovorov na vseh področjih za diskriminacijo na podlagi narodnosti ali državljanstva, barve kože, jezika ali vere.

GRAF 46: DISKRIMINACIJA ZARADI NARODNOSTI ALI DRŽAVLJANSTVA, BARVE KOŽE, JEZIKA ALI VERE PO PODROČJIH ŽIVLJENJA

4. SITUACIJSKO TESTIRANJE

Diskriminacija je po navadi skrita, a hkrati razširjena, saj ima globoke družbene, gospodarske, politične, zgodovinske in kulturne vzroke, ki se med seboj prepletajo. Dokazovanje diskriminacije je velik izziv, saj v mnogih primerih ni jasnih in nedvoumnih dokazov. Poleg tega politiki in javni uslužbenci, delodajalci in njihovi sindikati, raziskovalci in novinarji še vedno pogosto predpostavljajo, da so diskriminatorne prakse stvar preteklosti. Zaradi tega je še toliko težje pričakovati, da bodo posamezniki_ce prepoznali_e in sprejeli dejstvo, da lahko tako sami_e kot tudi njihovi_e sodelavci_ke kršijo načelo enakega obravnavanja. Zaradi širokega zanikanja diskriminacije je torej dokazovanje diskriminacije praviloma težko. Metoda situacijskega testiranja se zato po navadi uporablja kot eksperimentalna metoda, ki omogoča raziskovalcem_kam ugotavljanje diskriminacije na kraju samem. S to metodo lahko razkrivamo prakse, pri katerih se oseba, ki ima določeno značilnost, obravnava manj ugodno kot druga oseba v primerljivi situaciji, ki nima te lastnosti (gl. npr. Rorive 2009: 42). Eden izmed uspešnih primerov situacijskega testiranja je, na primer, da se uporabi pare oseb za testiranje vstopa v nočne klube. Par sestavlja oseba, ki je »priseljenka« in oseba, ki je »domačinka«. Edine pomembne razlike med njima se nanašajo na etnične/rasne označevalce, kot sta barva kože ali tekstura las. Tovrstni preizkusi so potekali v številnih jurisdikcijah po vsej Evropi in na ta način sodišču zagotovili zadosten vpogled v situacijo, da bi lahko ugotovili, ali je prišlo do diskriminacije (Rorive 2009: 7).

Metoda situacijskega testiranja je primerna za enostavne in takojšnje izmenjave, zato se ji je treba izogniti pri prijavi, ki so predmet zapletenega postopka izbire (prijava za socialna stanovanja, ki lahko traja več let, izbira kandidata_ke za zaposlitev šele na koncu celotnega postopka, več razgovorov in preizkusov, itd.). Situacijsko testiranje je običajno treba uporabiti šele potem, ko posameznik_ca že prijavi diskriminacijo, in v idealnem primeru bi ga bilo treba izvesti kmalu po tem, ko je do diskriminacije prišlo. O vsakršnem proaktivnem testiranju je treba zelo previdno razmisliti, saj se z njim lahko prilije olje na ogenj nasprotnikov, ki opozarjajo na delovanje v duhu Velikega brata, kar metodo diskreditira. Vsekakor je to odvisno od vsakokratnih okoliščin. Če je v enem sektorju veliko pritožb, se določene nevladne organizacije lahko odločijo sprožiti kampanjo za preizkušanje

razmer z namenom ozaveščanja javnosti in sprožitve pravnih ukrepov v primerih odkritih diskriminatornih praks.

Izvedba situacijskega testiranja je bila ključna in vsekakor osrednja naloga projekta, saj – poleg ankete in intervjujev – prinaša sveže relevantne podatke za analizo področja diskriminacije na obravnavanih področjih. Poleg tega je v Sloveniji praksa na tem področju raziskovanja diskriminacije izjemno pičla (za redko izjemo gl. Blažič 2016). Izvedli smo situacijsko testiranje, s katerim smo preverjali obstoj diskriminacije za osebe z osebno okoliščino etničnosti, »rase«, nacionalnosti in/ali vere na področju dela in zaposlovanja, socialnega in zdravstvenega varstva, vzgoje in izobraževanja, ter dostopa do dobrin in storitev. Gre za pilotno raziskavo, ki ne omogoča statistično signifikantnih podatkov, a poskrbeli smo, da je bilo za vsako testiranje zagotovljenih dovolj ponovljenih poskusov, ki omogočajo tudi vsaj delno potrditveno sklepanje na širši ravni.⁹

OPIS METODE

Izvedba diskriminacijskega testa ali situacijskega testiranja je sestavljena iz predložitve dveh primerljivih profilov za isto zahtevo s spreminjanjem samo ene značilnosti oziroma osebne okoliščine (npr. etnična, nacionalna ali verska pripadnost), ki ju potencialno lahko izpostavi diskriminaciji.

Prvi test vedno opravi testna oseba (ki je pripadnica potencialno diskriminirane skupine), drugi test pa izvede referenčna oseba (ki se od testne ne razlikuje v ničemer drugem kot v potencialno diskriminirani osebni okoliščini).

Oba profila morata izpolnjevati vse zahteve kraja in situacije (npr. kaj se išče s strani ponudnika službe, stanovanja, itn.). Če test razkrije diferenciran odziv med referenčnim profilom in preizkuševalnim oziroma testnim profilom, lahko domnevamo, da je to povezano z upoštevanjem - zavednega ali ne - merila diskriminacije.

⁹ Gl. Metodološki priročnik (Bajt 2020) in Situacijsko testiranje - Protokol (Bajt 2021a) za natančnejši opis metode in poteka situacijskega testiranja.

Pred odhodom na teren je bilo torej ključno, da smo najprej zelo natančno določili metodologijo, ki se je uporabljala pri situacijskem testiranju (za več, gl. Bajt 2020 in Bajt 2021a). Samo tako se lahko nevtralizira spremenljivke, ki bi sicer lahko ponaredile analizo ali diskreditirale samo testiranje.

Bistveni elementi pri organizaciji situacijskega testiranja so:

1. Zagotavljanje popolne primerljivosti

Če želimo dobiti prepričljive rezultate, preizkušanje razmer zahteva čim večjo stopnjo podobnosti med skupino, ki je verjetno žrtev diskriminacije, in kontrolno skupino. Kontrolna skupina mora biti enaka preučevani skupini v vsem, razen v značilnosti, ki naj bi bila preverjana, testirana. To pomeni, da mora oseba, ki je odgovorna za testiranje, sestaviti seznam vseh različnih elementov, ki bi lahko vplivali na odločitev osebe, katere ravnanje se testira. Na primer, pari preizkuševalcev, ki sodelujejo pri testiranju etnične diskriminacije na vhodu v nočni klub, bi morali imeti točno ustrezno vrsto oblačil in pričeske, kar bi moralo biti podobno v vsakem primeru; biti morajo seveda tudi v istem starostnem razponu in istega spola (zato, ker npr. ženske običajno lažje kot moški vstopajo v nočne klube); ne smejo biti pod vplivom alkohola ali drog; do vratarja ali varnostnika se morajo obnašati na vljuden in razumen način; v lokal morajo poskusiti vstopiti isti večer in približno ob istem času; nobenega od njih ne smejo že od prej poznati, itd.

2. Zagotavljanje pravičnosti in verodostojnosti

Da bi se izognili pristranskosti pri situacijskem testiranju, med sodelujočimi ne sme biti nobenih čustvenih povezav. To pomeni, na primer, da noben preizkuševalec ne sme biti sorodnik žrtve diskriminacije. Preizkuševalec tudi ne sme imeti nobenih predsodkov do osebe, ki se preskuša, testira. Poleg tega bi morali preizkuševalci skrbno nadzorovati svoje vedenje, da se lahko izognejo kakršni koli provokaciji.

3. Zagotavljanje reprezentativnosti

V idealnem primeru bi moralo situacijsko testiranje temeljiti na reprezentativnem vzorcu in na vsaj več kot zgolj enem paru preizkuševalcev. V nasprotnem primeru moramo rezultate potrditi z drugimi dokaznimi sredstvi (na primer osebno pričevanje), da se preusmeri breme dokaza. Prav zato metodo situacijskega testiranja v danem projektu uporabljamo komplementarno z ekspertnimi intervjuji in spletno anketo.

4. Zagotavljanje natančnega načrtovanja in dokumentiranja

Natančno načrtovanje situacijskega testiranja je izrednega pomena, saj omogoča primerljivost, poštenost in reprezentativnost. V idealnem primeru bi moralo načrtovanje slediti petim korakom postopka:

- 1) Jasno mora biti kot odgovorna določena ena oseba. Ta oseba bi morala imeti nekaj strokovnega znanja na področju diskriminacije in se zavedati zadevnih pravnih vprašanj. Organizator preizkusa ne sme imeti navzkrižja interesov glede žrtve diskriminacije ali domnevnega storilca. Prav tako bi se morali zavedati dejstva, da bi testiranje lahko vodilo do sodnega postopka, ki traja več let in mora zato biti pripravljen nastopiti kot priča na sodišču. Zato je pomembno, da je organizator testa verodostojna oseba oziroma da gre za takšno institucijo. Za preizkušanje na terenu ni treba, da je vodja preizkusa prisoten na prizorišču, predvsem zaradi tveganja, da ga / jo bodo prepoznali. *Ta korak smo v celoti izpolnili.*
- 2) Organizator testiranja mora sestaviti protokol, ki opisuje namen testiranja in postopek, ki ga je treba upoštevati. Protokol mora vključevati različne elemente, ki jih je treba upoštevati, da se zagotovi popolna primerljivost, in bi jih bilo treba zasnovati tako, da je zagotovljena reprezentativnost. Zvočni in video posnetki imajo dokazano zelo koristno vlogo za podporo testiranju. Njihovo uporabo je treba natančno določiti v protokolu. Ker se sodni sprejem takšnih posnetkov razlikuje od države do države, se je treba o protokolu vnaprej pogovoriti z lokalnimi pravnimi strokovnjaki. V našem projektu ne video ne avdio posnetkov v situacijskem testiranju

nismo uporabljali, smo pa vse vestno in sproti zabeležili v tabelo in terenski dnevnik. *Drugi točki smo torej vseeno v celoti zadostili.*

- 3) Oseba, ki je odgovorna za testiranje, naj se prepriča, da preizkuševalci niso povezani z žrtvijo ali osumljencem diskriminacije, ter da se dobro zavedajo, kako naj se obnašajo med testiranjem, da bi se izognili kakršni koli provokaciji. Preizkuševalci ne bi smeli biti mladoletni, razen če je to res nujno. Tako kot vodja testiranja, se morajo tudi preizkuševalci zavedati dejstva, da bi lahko testiranje vodilo v sodne postopke, ki lahko trajajo več let in da bodo morda morali nastopati kot priče na sodišču. *Ta del v našem projektu ni bil relevanten.* Poleg tega bi morali biti pripravljeni na diskriminacijo in biti sposobni reagirati nevtrarno.¹⁰ Preizkuševalci morajo dobiti kopijo protokola situacijskega testiranja in jasne smernice za izvedbo testiranja. *Ta korak smo v celoti izpolnili.*
- 4) Kmalu po izvedbi testiranja (vendar seveda ne na vidnem mestu) mora vsak preizkuševalec izpolniti in podpisati obrazec, ki povzema testiranje. V našem primeru smo že sproti oziroma takoj po izvedenem testu izpolnili tabelo, hkrati je ves čas bila v teku komunikacija z odgovorno osebo oziroma vodjo testiranja. *Ta korak smo v celoti izpolnili.*
- 5) Odgovorna oseba za testiranje mora napisati splošno poročilo o rezultatih situacijskega testiranja. Ta oseba naj hrani različne dokumente (protokol, posamezna poročila preizkuševalcev in splošno poročilo) in jih da na voljo sodišču, če bo sprožen postopek na podlagi situacijskega testiranja. V našem projektu ne pričakujemo tega zadnjega koraka, saj je bil namen pilotnega situacijskega testiranja le zbiranje oziroma preverjanje podatkov o diskriminaciji. Smo pa *v celoti sledili vsem korakom izvedbe in tu naštetim priporočilom.*

Usklajena verzija protokola situacijskega testiranja je bila izdelana po razpravi znotraj projektne ekipe. Terenske dnevnike in tabele hrani vodja projekta, tako kot

¹⁰ Kljub večmesečnim pripravam na izvedbo situacijskega testiranja diskriminacije in več sestankom ekipe, ki je testiranje izvajala, še pred začetkom terenskega dela, se je vseeno zgodilo, da smo imeli vsi vpleteni kar nekaj težav z izvajanjem metode, ki so bile etične narave. Še posebej pa je bilo naporno izvajanje za testno osebo, ki je oseba z obravnavanimi osebnimi okoliščinami. Po izvedenih 100 telefonskih testih je zato v skladu z notranjo evalvacijo nismo želeli obremeniti še za dodatno izvajanje testov, in smo metodo zato v skladu s potrebami delno prilagodili.

tudi vse transkripcije intervjujev zaradi pogoja zagotavljanja varovanja osebnih podatkov oziroma obljubljenе anonimnosti vsem sodelujočim, vključno s projektno ekipo, ki je izvajala posamezne dele situacijskega testiranja.¹¹

Opredelitev fokusa

Fokus projekta je diskriminacija na podlagi etničnosti, nacionalnosti, »rase« in vere. Ker je v situacijskem testiranju težko preverjati diskriminacijo na podlagi vere, ki je zelo intimna izbira vsakega posameznika in posameznice, smo se osredotočali na narodnost, državljanstvo in barvo kože, vera oziroma religija pa je prisotna posredno (npr. v pogostem predvidevanju, da so državljani_ke BiH ali določenih afriških ali azijskih držav islamske veroizpovedi - čeravno to morda ne sovпада z dejanskim stanjem, saj gre za globoko ukoreninjene stereotipe in predsodke). Tudi "rasa" oziroma barva kože je bila v glavnini primerov zgolj predpostavljena v navezavi na državo rojstva oziroma državljanstvo določene osebe v situacijskem testiranju, saj se testiranje zaradi situacije epidemije covid-19 ni izvajalo v živo.

Ko smo testirali posamezna področja, namenoma nismo testirali na tistih primerih, kjer se išče več tujcev, migrantov (npr. določeni sektorji, kar se tiče trga dela; oddajanje sob samo migrantskim delavcem), saj bi se v raziskavi lahko pokazala izkrivljena slika. Z drugimi besedami; določeni delodajalci dajejo prednost pri zaposlovanju tujim delavcem_kam, ki jim zaradi večje ranljivosti omogočajo tudi maksimizacijo profita na račun več izkoriščanja.

Izvajanje situacijskega testiranja v spletnem okolju

Zaradi epidemije covid-19 se situacijsko testiranje ni izvajalo v živo, kar je zahtevalo dodatne premisleke in naknadne prilagoditve v izvedbi terenskega dela. Te prilagoditve so pomenile predvsem osredotočanje na telefonsko testiranje in testiranje preko elektronske pošte, saj izvedba testiranja v živo zaradi ukrepov omejevanja epidemije ni bila mogoča.

¹¹ Vključno z zunanjim_o sodelavcem_ko v okviru projekta NIEM: National Integration Evaluation Mechanism. Measuring and Improving Integration of Beneficiaries of International Protection, EU AMIF 2015-2022.

Osredotočanje na spletno komunikacijo preko elektronske pošte je poudarilo pomen uporabe lastnih in geografskih imen, ki se jih lahko interpretira kot izražajoč določeno etnično/nacionalno/rasno/versko pripadnost. Poudarjena je bila uporaba digitalnih spletnih platform in družbenih medijev (npr. iskanje stanovanja preko Facebook skupin, ki se posvečajo temu) ter osredotočanje na telefonsko komunikacijo, kjer se izmenično uporablja klic slovensko govoreče osebe in osebe, ki govori slovensko z opaznim tujim naglasom oziroma jezika ne zna, se uporablja slovensko zveneče in tuje zveneča imena, itd.

V kontekstu, ko fizičnega stika ni bilo, smo izoblikovali naslednje predpostavke potencialnega sprožilca diskriminacije:

1. **IME:** V skladu s fokusom projekta, je bila izoblikovana predpostavka, da se rasna, etnična in nacionalna ter verska diskriminacija dogaja že na podlagi imena in priimka (npr. predvidevanje, da ima oseba povezavo z Balkanom, če je priimek na -ić, ter če je ime “muslimansko-zveneče”, “arabsko”, “bližnjevzhodno”, “albansko” ipd.). Ker smo testirali po telefonu ali po elektronski pošti, sta bila ime in priimek ključna.
2. **JEZIK:** Poleg imena in priimka predpostavljamo tudi pomembno vlogo pri presoji in aktivaciji neenake obravnave, kadar gre za določen naglas v pogovoru (ko oseba govori slovensko in se sliši, da ji slovenščina ni materni jezik, ali morda sploh ne govori slovensko, ampak angleško). Ko smo testirali z uporabo elektronske pošte, so naglas nadomestile napake v slovnici in nepravilna raba besed (ali npr. uporaba angleščine).
3. **DRŽAVA ROJSTVA:** V skladu s fokusom projekta, je bila izoblikovana predpostavka, da se rasna, etnična in nacionalna ter verska diskriminacija dogaja tudi že na podlagi države rojstva oziroma prebivališča osebe. Podobno kot ime in priimek, se je v komunikaciji, ki je bila del situacijskega testiranja, običajno pojavila tudi informacija o “izvorni državi” oziroma kraju rojstva ali državi stalnega bivališča oziroma državljanstvu (pogosto zastavljeno vprašanje “od kje pa ste? ”). Če se npr. nekdo predstavi kot “Afričan_ka” (npr. “sem iz Konga”), se običajno predvideva temnejša barva kože, tako kot npr. v primeru “Evropejca_ke” (“sem iz Slovenije”), ki je stereotipno “belopolt_a”. Ta dimenzija (tj. država) je v skladu z našimi predvidevanji potencialno vzbudila neenako obravnavo določenih oseb glede na njihovo domnevno etničnost, “raso”, nacionalnost ali vero.

ZBIRANJE PODATKOV

Metoda situacijskega testiranja se, kot že izpostavljeno, običajno uporablja kot eksperimentalna metoda, ki omogoča raziskovalkam_cem ugotavljanje diskriminacije na kraju samem. Zaradi objektivnih okoliščin (epidemija koronavirusne bolezni covid-19), je bilo testiranje izvedeno samo telefonsko in preko elektronske pošte.

Testiranje po e-pošti

Za izvedbo testiranja po elektronski pošti smo predhodno ustvarili e-mail račune in pripravili testne in referenčne profile, CV-je ipd. Kot del priprave na izvedbo testiranja smo najprej poiskali in preiskali obstoječe oglase (za dostop do trga dela) oziroma preiskali relevantne spletne strani (za sezname prostih osebnih zdravnikov ali sezname izobraževalnih ustanov) in tako pripravili seznam vseh relevantnih kontaktov za testiranje.

Najprej smo vedno poslali prošnjo osebe, ki je domnevno izpostavljena diskriminaciji (tj. testni profil), nato pa nekaj kasneje še sporočilo za referenčni profil. Če je delodajalec, zaposlitvena agencija, ponudnik storitve, zdravstveni dom, izobraževalna ustanova itd. na primer odgovoril samo na primerjalni/referenčni profil, je test pokazal na domnevo diskriminacije.

Potek testiranja po elektronski pošti:

1. *E-mail prvi pošlje tester.*
2. *Shranimo posnetek zaslona maila in odgovora.*
3. *Čez nekaj ur ali naslednji dan (odvisno od področja) pošlje še kontrolna/referenčna oseba na isti naslov enako sporočilo, z le določeno modifikacijo, ki naj bi nakazala obravnavano osebno okoliščino.*
4. *Shranimo posnetek zaslona maila in odgovora.*
5. *Zbiranje odgovorov za testerje - v tabeli zabeleženo.*
6. *Zbiranje odgovorov za kontrolne - v tabeli zabeleženo.*

Pomembno skrb smo posvetili shranjevanju posnetkov zaslona oglasa, zabeležili smo vsak korak pošiljanja oziroma shranili kopijo korespondence in vseh interakcij.

E-mail je bil kratek, držali smo se predpisanega scenarija pri obeh profilih.

Testni profil:

Za potrebe testiranja dostopa do dela in dostopa do zdravnika smo ustvarili 2 oz. 4 izmišljene »tipske« profile, in sicer Šejla/Izet Bajrami, ki sta se predstavljala kot da sta osnovno, srednjo in (po potrebi) višjo in visoko izobrazbo končala v Sarajevu ter se pred kratkim preselila v Slovenijo. Imena in priimek smo izbrali tako, da že na prvi pogled zvenita drugače od domnevno »slovenskih« imen ter da dajeta vtis bosanskega oziroma bošnjaškega kulturnega prostora, kar vključuje tudi pridih islama, a obenem zvenita nekoliko romsko, lahko tudi albansko ali makedonsko. Z imenom samim smo želeli takoj vzpostaviti neko očitno razliko v religijskem, kulturnem in prostorskem pomenu; tj. nekaj, kar bi lahko vodilo v neenako obravnavo glede na zamišljeno etničnost, nacionalnost, barvo kože in vero. V primeru testiranja dostopa do trga dela smo uporabljali moško ali žensko različico, odvisno od oglasa in konkretnih zahtev, medtem ko smo za testiranje dostopa do zdravnika uporabili le žensko različico.

Referenčni profil:

Za slovenska imena v referenčnem profilu smo izbrali pogosti imeni: Lea/Marko Novak. Spol je bil uporabljen enako kot v primeru testnega profila.

Identiteti sta bili na ta način ločeni po imenu, e-mailu (dva različna, predhodno za namen projekta ustvarjena, g-mail računa z nedefiniranimi imeni), ter rahlo z načinom govora, kjer je testna oseba prezentirala nekoliko slabšo slovenščino, vendar spet ne preveč, saj je v oglasih za delo pogoj velikokrat ravno znanje slovenščine, zato metodološko nismo smeli tvegati, da bi bila zgolj zato oseba zavrnjena.

Testiranje po telefonu

Za izvedbo testiranja po telefonu smo predhodno kupili SIM kartice in časovno uskladili dvojico oseb za testni in referenčni profil, ki sta izvajali testiranje. Pri tem nam je v vlogi testerja pomagala oseba, ki je medkulturni_a mediator_ka.¹² Kot del priprave na izvedbo testiranja smo najprej poiskali obstoječe oglase in naredili seznam.

Potek telefonskega testiranja:

- 1. Poiščeš oglas, narediš posnetek zaslona oglasa, ime in telefon/kontakt izpišeš v tabelo.*
- 2. Prvi pokliče tester – takoj po opravljenem klicu vpis rezultata in komentarjev v tabelo.*
- 3. Čez pol ure, uro pokliče kontrolni/referenčni – takoj po opravljenem klicu vpis rezultata in komentarjev v tabelo.*
- 4. Zapomni si in takoj zapiši čim več podrobnosti pogovora in še posebej kakšne nestrpne opazke ter razlog/e za zavrnitev.*

Besedilo za telefonski klic:

*»Dober dan, ----IME ---- tukaj. Z mojim možem / ženo iščeva /Iščem stanovanje in sva/sem videla vaš oglas za najem. Je stanovanje še prosto? Kolikšni so stroški?
Je opremljeno? Plačilo – število najemnin vnaprej?
Sem zainteresiran/a za dolgotrajen najem.
Ali bi se ga dalo priti pogledat? Kdaj pa?
Super, se bom posvetoval_a še z ženo/možem, pa vas pokličem do večera, da potrdim. / Najlepša hvala, se bova še danes odločila in vam sporočila! / Bom preveril urnik pa se vam še javim.«*

Kako odgovoriti na možna vprašanja s strani stanodajalca (spremljati, ali jih je več za testerja!):

- Ali ste zaposleni? DA*
- Kje pa delate? ODGOVOR MORA BITI PRIMERLJIV ZA OBA PROFILA*

¹² Oseba je plačilo za opravljeno delo prejela v okviru projekta NIEM.

- *Ali kadite? NE*
- *Ali imate domačo žival? NE*
- *Sem samski oziroma sem v vezi, brez otrok.*

Pogovor je bil kratek, držali smo se predpisanega scenarija. Pomembno skrb smo posvetili zapisovanju vseh koristnih informacij in podrobnosti pogovora. Pustili smo, da je sogovornik_ca govoril_a, ne da bi ga_jo prekinili. Takoj po končanem pogovoru smo izpolnili tabelo in zapisali vse informacije. Na koncu smo vedno preklicali vse dogovorjene ogleda.

Izbrana področja testiranja

1) Delo in zaposlovanje. Testiral se je **dostop do trga dela:**

- Najprej smo spremljali oglase za prosta delovna mesta na Zavodu RS za zaposlovanje (<https://www.ess.gov.si/>). Ob tem smo gledali najbolj iskana delovna mesta, ne nišnih pozicij. V vzorec smo vključili tudi visoko kvalificirana delovna mesta (pomen razredne diferenciacije pri pojavu diskriminacije). Oglase za delo smo izbirali po tematskih področjih, na katerih je največ oglasov za posamezno področje: Zdravstvo, nega, socialne storitve; Strojništvo, kovinarstvo, poprava vozil; Gradbeništvo, arhitektura, geodezija, prostorsko načrtovanje; Gostinsko in turizem; Čiščenje in vzdrževanje, Administracija itn., pa tudi nekaj oglasov s področja Družboslovja in humanistike.
- Pripravili smo vse potrebno za pošiljanje prijav in CV-jev, oblikovali smo več različic življenjepisov in jih prilagodili za testni in referenčni profil. Oba življenjepisa sta morala biti primerljiva, vendar ne enaka. Razlikovalno je bilo edino merilo osebne okoliščine, ki smo jih testirali (za testni in referenčni profil smo uporabljali drugačno ime, priimek ali državljanstvo, kraj rojstva, itd.). Razlika med testnim in referenčnim profilom je torej v imenu in različnih jezikih oz. naglasih ter morda tudi državi rojstva ipd.
- Ko smo poiskali podatke o prostih delovnih mestih na internetu, smo pripravili seznam kontaktov za 100 oglasov po vsej Sloveniji. Vsako

oglaševano prosto delovno mesto smo izpisali (lokacija, kontakt), mu podelili zaporedno številko (#1 - #100) in v tabelo vpisali kontaktne podatke (e-mail in za vsak slučaj tudi telefonsko številko).

- Situacijsko testiranje je potekalo elektronsko (preko e-mail komunikacije).
- Najprej je poizvedbo/interes za delovno mesto poslala testna oseba, čez nekaj ur ali naslednji dan pa še testna oseba.
- Če smo v obeh primerih (za testni in referenčni profil) dobili odgovor, smo test šteli za uspešen in se je nadalje primerjalo, ali sledi povabilo na osebni razgovor ali ne, ter kak je ton sporočila in podane informacije (je enako?, je krajše/daljša?, ipd.).
- Če je bila testna oseba zavržena, referenčna pa povabljena, je test pokazal na neenako obravnavo oziroma domnevo diskriminacije.
- Načrtovana je bila izvedba 100 testiranj (tj. 100 x 2 ponovitvi = 200). Izvedli smo 102 testiranja.

2) Socialno in zdravstveno varstvo. Testiral se je **dostop do osebnega zdravnika**:

- Najprej smo poiskali podatke o prostih osebnih zdravnikih_cah na internetu (na spletni strani <https://zavarovanec.zzzs.si/wps/portal/portali/azos/ioz> in https://zavarovanec.zzzs.si/wps/portal/portali/azos/ioz/ioz_izvajalci in iskanje kontaktov zdravnikov_c na različnih straneh Zdravstvenih domov po Sloveniji) in pripravili seznam kontaktov 100 zdravnikov_c oziroma zdravstvenih ordinacij po vsej Sloveniji.
- Vsako formalno prosto mesto smo izpisali v tabelo (ime in priimek zdravnika_ce, lokacija, kontakt), mu podelili zaporedno številko (#1 - #100) in v tabelo vpisali kontaktne podatke, ki ustrezajo zaporedni številki (e-mail in za vsak slučaj tudi telefonsko številko).
- Situacijsko testiranje je potekalo elektronsko (preko e-mail komunikacije).

- Najprej je testna oseba po e-mailu poslala naslovljeno vprašanje, če še sprejemajo paciente, če lahko prinese kartoteko, če jo sprejmejo za pacienta_ko.
- Po nekaj urah ali dan kasneje je še referenčna oseba poslala enako poizvedbo.
- Če smo v obeh primerih (za testni in referenčni profil) dobili odgovor, smo test šteli za uspešen in se je nadalje primerjalo, ali je sledilo povabilo, da se prinese kartoteko oziroma ali je bil odgovor, da zdravnik_ca še sprejema pacient(k)e ali ne, ter kak je ton sporočila in podane informacije (je enako?, je krajše/daljše?, ipd.). Če je bila testna oseba zavrnjena, referenčna pa povabljen, je test pokazal na domnevo diskriminacije.
- Test sloni na imenu in priimku, sicer obe osebi imata zdravstveno zavarovanje, kar se je poudarilo. Razlika med testnim in referenčnim profilom je torej v imenu in različnih jezikih ter državi.
- V primeru izrecne zavrnitve smo zabeležili morebitne razloge, ki so bili podani v pojasnilo.
- Načrtovanih je bilo 100 testiranj (tj. 100 x 2 ponovitvi = 200). Izvedli smo 103 testiranja.

Besedilo elektronskega sporočila:

TESTNI PROFIL:

Dober dan.

Moje ime je [Šejla Bajrami]. Rekli su mi da vi vzemate nove paciente. Nisem že dolgo v Sloveniji in rabim splošnega zdravnika. Sem zavarovana. Prosim da me vzamete.

Velika hvala.

IME in PRIIMEK

REFERENČNI PROFIL:

Spoštovani,

Imam urejeno zdravstveno zavarovanje, moj dosedanji osebni zdravnik se je upokojil in sem zdaj brez. Vljudo vas prosim, če mi lahko poveste, ali še sprejemate nove paciente? Vam lahko kar pošljem kartoteko?

Hvala in lep pozdrav!

IME in PRIIMEK

3) Dostop do dobrin in storitev. Testiral se je **dostop do stanovanja za najem**, zasebni ponudniki:

- Najprej smo poiskali podatke o zasebnih ponudbah oddaje stanovanj na internetu (na spletni strani www.nepremicnine.net) in pripravili seznam 100 ponudb po vsej Sloveniji.
- Vsako ponudbo smo shranili (posnetek zaslona), ji podelili zaporedno številko (#1 - #100) in v tabelo vpisali kontaktne podatke (telefonsko številko), ki ustrezajo zaporedni številki.
- Situacijsko testiranje je potekalo telefonsko, v paru.
- Najprej je testna oseba poklicala po telefonu; cca. 15-30 minut (ali zgolj nekaj ur) za njo je poklicala iste številke še referenčna oseba.
- Obe osebi sta postavili vprašanje, če lahko prideta na ogled stanovanja. Če je bila testna oseba zavrnjena, referenčna pa povabljen, je test pokazal na domnevo diskriminacije.
- Primerjali smo, kak je bil ton in podane informacije (je bilo enako?, je bilo krajše/daljše?, ipd.).
- V primeru izrecne zavrnitve smo zabeležili morebitne razloge, ki so bili podani v pojasnilo.
- Če klic ni bil sprejet ob testiranju, smo številko blokirali oziroma jo izbrisali iz seznama, referenčni je ni poklical.

- Razlika med testnim in referenčnim profilom je bila v imenu, naglasu in državi. Sicer je v obeh primerih vedno oseba rekla, da išče stanovanje v skladu z razpisanim (npr. živi v paru brez otrok oziroma je samska brez otrok), vedno sta obe osebi rekli tudi, da nimata hišnih ljubljencev, sta urejeni, zanesljivi in redno zaposleni).
- Vsa komunikacija je potekala samo po telefonu, zato smo po opravljenem testiranju vse dogovorjene ogleda odpovedali in se prijazno zahvalili.
- Načrtovanih je bilo 100 testiranj (tj. 100 x 2 ponovitvi = 200). Izvedli smo 100 načrtovanih testiranj in še dodatnih 60 testiranj po prilagojeni metodi.

4) Vzgoja in izobraževanje.

Na področju vzgoje in izobraževanja se ni dalo izvesti klasičnega situacijskega testiranja. Razlogi za to so etične narave, saj je bilo zaradi epidemije covid-19 to področje izjemno obremenjeno, poleg tega pa so razlogi tudi povsem objektivni: a) formalno je dostop do izobraževanja omogočen vsem in tudi dejansko raziskave potrjujejo, da gre za enega najmanj problematičnih področij, b) časovno izvedba situacijskega testiranja ni ustrezala jesenskimi vpisnim rokom oziroma c) tovrstno testiranje zaradi nuje predstavljanja z osebnimi podatki, davčnimi številkami ipd. ni bilo mogoče.

Za namen pokritja te dimenzije v smislu testiranja pojava diskriminacije smo vseeno izvedli kvalitativno testiranje na način, ki sledi metodi situacijskega testiranja, a ne uporablja referenčnega profila, ampak zgolj testni profil.

Testirali smo možnost vpisa za osebe, ki se domnevno priselijo v Slovenijo tik pred ali že med začetkom šolskega / študijskega leta in imajo nekaj težav s slovenskim jezikom, sicer pa so uspešne (tj. imajo dobre ocene):

- Pripravili smo seznam 20 institucij za testiranje po vsej Sloveniji in poiskali kontakte: 5 osnovnih / 5 srednjih šol / 5 gimnazij / 5 fakultet po vsej Sloveniji (različne regije).
- Na vse šole smo poslali e-mail poizvedbo glede vpisa.

- Vse šole smo tudi poklicali po telefonu v vnaprej določenem časovnem obdobju za izvedbo testiranja.
- Kvalitativno smo analizirali in primerjali odzive (prijaznost, količina informacij, dostopnost).

Na izobraževalne ustanove smo naslovili naslednje poizvedbe:

OSNOVNA ŠOLA

Pozdravljeni, Maja pri telefonu. Moj mož ima sodelavca in na podlagi združevanja družine prihajata žena in otrok v Slovenijo iz Kosova.

1. Zanima me postopek vpisa 10-letnega otroka v vašo OŠ.
2. Zanima me postopek vključevanja glede na to, da otrok ne zna slovenskega jezika. Ali bo dobil kakšno dodatno pomoč, saj otrok govori samo albanski jezik?
3. Zanima me, ali bo edini otrok iz tujine (ga bodo drugi otroci sprejeli glede na to da prihaja od drugod in govori drug jezik)?
4. Je vpis možen letos ali šele naslednje leto?

SREDNJA ŠOLA in GIMNAZIJA

Pozdravljeni, Maja pri telefonu. Moj mož ima sodelavca in na podlagi združevanja družine prihajata žena in otrok v Slovenijo iz Kosova.

1. Zanima me postopek vpisa fanta v prvi letnik.
2. Zanima me postopek vključevanja glede na to, da otrok ne zna slovenskega jezika. Ali bo dobil kakšno dodatno pomoč, saj govori samo albanski jezik?
3. Zanima me, ali bo edini otrok iz tujine (ga bodo drugi otroci sprejeli glede na to da prihaja od drugod in govori drug jezik)?
4. Je vpis možen letos ali šele naslednje leto?

FAKULTETE

1. Zanima me postopek vpisa prijateljice v prvi letnik.
2. Zanima me postopek vključevanja glede na to, da ne zna slovenskega jezika. Ali bo dobila kakšno dodatno pomoč, saj govori samo albanski jezik?
3. Zanima me, ali bo edina študentka iz tujine (jo bodo drugi študenti sprejeli glede na to da prihaja od drugod in govori drug jezik)?
4. Je vpis možen letos ali šele naslednje leto?

REZULTATI

Izvedli smo 385 situacijskih testiranj¹³:

- 1) Delo in zaposlovanje: testiral se je dostop do trga dela. Izvedli smo 102 testiranja (tj. 102×2 ponovitvi = 204).
- 2) Socialno in zdravstveno varstvo: testiral se je dostop do osebnega zdravnika. Izvedli smo 103 testiranja (tj. 103×2 ponovitvi = 206).
- 3) Dostop do dobrin in storitev: testiral se je dostop do stanovanja za najem. Izvedli smo 160 testiranj (tj. 100×2 ponovitvi = 200 + 60 testiranj po prilagojeni metodi).
- 4) Vzgoja in izobraževanje: testiral se je dostop do šolanja. Izvedli smo 20 testiranj po prilagojeni metodi.

¹³ Za lažje razumevanje še enkrat opozorilo: en situacijski test oziroma test diskriminacije je sestavljen iz testnega in referenčnega testa; oba morata biti uspešno izvedena, da bi se situacijski test lahko sploh štel v analizo. V prilagojeni metodi za dodatne teste na področju dostopa do stanovanja smo izvedli test zgolj za testno osebo, ponovitve za referenčni profil torej ni bilo. Tovrstni prilagojeni test smo ponovili tudi za področje izobraževanja.

ZAPOSLOVANJE

Situacijsko testiranje je potekalo po elektronski pošti 24., 26.-27., 31. maja in 1.-3. julija 2021.

TABELA 1: Situacijsko testiranje dostopa do trga dela (elektronsko)

	Število	%
Število izvedenih testov	102	100
Število iz analize izločenih testov	0	0
Število analiziranih testov	102	100
Ni neenake obravnave	77	75,49
Neenaka obravnava (skupno za oba profila)	25	24,51
Nesporo neenaka obravnava testnega profila	7	6,86
Potencialna neenaka obravnava testnega profila	8	7,84
Skupaj neenaka obravnava testnega profila	15	14,70

Na podlagi 102 izvedenih testov smo ugotovili 7 očitnih primerov diskriminacije testnega profila, ki ni bil povabljen na razgovor, medtem ko je povabilo dobil referenčni profil (**7%**).

K temu bi lahko prišteli še dodatnih 8 primerov, ko je bil testni profil takoj zavržen, referenčni profil pa je dobil dodatna vprašanja in prošnje za dodatne informacije.

Nekateri delodajalci so namreč zahtevali dodatna dokazila (čeprav v oglasu to ni bilo zabeleženo). Vsekakor lahko sklepamo, da tisti, ki so prosili še za telefonsko številko, so bili zainteresirani za pogovor.

Če seštejemo očitne primere neenake obravnave in primere, ko kvalitativno ovrednoten dodatni pregled testiranja prav tako nakazuje neenako obravnavo, je bilo potencialnih primerov diskriminacije pri testiranju dostopa do trga dela oziroma zaposlitve skupno za **15 %**.

Zanimiv podatek je tudi 4 % primerov, ko so na razgovor bili povabljeni zgolj testni profili, referenčni pa ne. Ta odstotek se zviša na 10 %, če upoštevamo tudi primere, ko so delodajalci zavrnili referenčni profil, z dodatnimi vprašanji pa so se obrnili na testni profil. Podrobnejša analiza pokaže, da je šlo za poklice pomoč v strežbi, picopek_inja, sodelavec_ka na pošti, čistilec_ka, čeprav tudi za višje kvalificirana delovna mesta.

Omeniti velja tudi ugotovitev, da je do diskriminacije glede na osebno okoliščino etničnosti, 'rase', nacionalnosti in/ali vere prišlo pri vseh poklicih, ki so povezani z intimnostjo, npr. osebni_a asistent_ka, finančni_a skrbnik_ca, bolničar_ka, negovalec_ka ipd.

Za testni profil je bilo največ vprašanj, kje (in kako dolgo) živi v Sloveniji, in ali ima priznano izobrazbo.

Razlika glede na dva profila, ki smo jo opazili, je bila tudi, da so testnemu profilu glede zaposlitve nekateri odgovarjali v BHS jeziku, četudi je testna oseba v prijavi na oglas pisala v slovenskem jeziku.

Opazili smo, čeprav zgolj v enem primeru, da je za delo natakarice testna oseba ženskega spola dobila odgovor, da naj pošlje fotografijo in telefonsko številko, medtem ko referenčna oseba ženskega spola ni prejela zahteve za fotografijo, temveč le za telefonsko številko. Nakazuje se potencialna seksualizacija iskalk zaposlitve z obravnavano osebno okoliščino v določenih sektorjih trga dela, vendar imamo premalo podatkov za sklepanje zgolj na osnovi situacijskega testiranja.

ZDRAVJE

Testiranje dostopa do osebnega zdravnika je potekalo po elektronski pošti od 22. do 24. junija 2021.

TABELA 2: Situacijsko testiranje dostopa do osebnega zdravnika (elektronsko)

	Število	%
Število izvedenih testov	103	100,00
Število iz analize izločenih testov	52	50,49
Število analiziranih testov	51	49,51
Ni neenake obravnave	51	100,00

Izvedeni so bili 103 testi. Od celotnega števila vseh izvedenih testov smo v nadaljnji analizi izločili najprej 44 testov, ki niso bili primerni za analizo zaradi več različnih razlogov; najpogosteje zaradi pomanjkanja podatkov. Od 59 testov, ki so bili primerni za vključitev v analizo, smo situacijsko testiranje po še podrobnejši analizi podatkov analizirali na primeru 51 izvedenih testov, kjer nesporno lahko primerjamo dobljene rezultate za testni in referenčni profil.

Analiza 51 izvedenih testov pokaže, da v nobeni od testiranih situacij ne moremo govoriti o pojavu diskriminacije. V dveh primerih je dejansko se osebje ordinacije celo bolj potrudilo z dodatnimi vprašanji in usmerjanjem za pacienta v testnem profilu kot v referenčnem.

Vendar pa se nam zdi na mestu omeniti situacijo glede iz analize sicer izločenih 8 primerov (gl. Tabelo 3, ki ponazarja alternativni način interpretacije rezultatov). V teh 8 primerih, ki bi jih potencialno tudi morda veljalo vključiti v analizo, je šlo za neuspešno izvedbo testa v primeru testnega profila, medtem ko se je test lahko izvedel za referenčni profil. Z drugimi besedami; medtem ko testni profil ni prejel nikakršnega odgovora iz ordinacije (niti avtomatskega odzivnika ne, kar je precej čudno), je referenčni profil v 6 od 8 primerov prejel pozitiven odgovor, da se lahko vpiše in da lahko prinese karton, v preostalih dveh primerih pa je odziv nakazal to možnost (v enem primeru: »Spoštovani, za informacije pokličite v torek od 8-11 ure«

in v drugem primeru: »Pozdravljeni. Nove paciente sprejemamo samo za prebivalce, ki imajo stalno prebivališče v >zabrisan kraj<«).

TABELA 3: Situacijsko testiranje dostopa do osebnega zdravnika (elektronsko), pogojno

	Število	%
Število izvedenih testov	103	100
Število iz analize izločenih testov	44	42,72
Število analiziranih testov	59	57,28
Ni neenake obravnave	51	86,44
Potencialna neenaka obravnava	8	13,56

Na voljo imamo premalo podatkov, da bi lahko zaključili, da je šlo potencialno za primere diskriminatorne obravnave testnega profila, vendarle pa obstaja sum, da je v **14 %** morda dejansko prišlo do neenake obravnave pacientke zgolj na podlagi tovrstne osebne okoliščine. Vsekakor gre za zanimiv rezultat, ki v prihodnje kaže na potrebo po dodatni razdelavi metodologije za primere elektronskega situacijskega testiranja. Z drugimi besedami: včasih »ne-odgovor« morda je odgovor.

DOSTOP DO STANOVANJA

Prvi test se je izvajal telefonsko 24., 25. in 26. maja 2021.

Od 100 izvedenih testov jih 51 zaradi neprimernosti v skladu z metodologijo izločimo iz nadaljnje analize (npr. telefonske številke, na katere se stanodajalci niso oglasili v času izvedbe testiranja). Ostane 49 primerov za analizo, od tega je v 10 primerih testni profil dobil odgovor, da stanovanje ni več na voljo, referenčni pa, da je (gl. Tabela 4).

TABELA 4: Situacijsko testiranje dostopa do stanovanja #1 (telefonsko)

	Število	%
Število izvedenih testov	100	100
Število iz analize izločenih testov	51	51
Število analiziranih testov	49	49
Ni neenake obravnave	39	79,59
Neenaka obravnava	10	20,41

Podatki kažejo, da **v 20 %** lahko govorimo o neenaki obravnavi pri dostopu do najema stanovanja. Zavrnitev testne osebe je po navadi potekala v smislu, da je stanovanje že oddano, testna oseba je bila v nekaj primerih deležna dodatnih vprašanj in napotil, da se pokliče nazaj naslednji teden, medtem ko je referenčna oseba bila povabljen na ogled in ji je najemodajalec povedal, da »ne spustijo ravno vsakega zraven«. V vsaj enem primeru je referenčni profil tudi poročal, da mu je najemodajalec izrecno rekel, da »hoče Slovenca in da ne mara južnjakov«.

Čeprav je bila naša hipoteza pred vstopom na teren, da bo najhujša diskriminacija na področju iskanja stanovanja za najem na območju Ljubljane, kjer je tovrstna ponudba že tako omejena glede na veliko povpraševanje, pa geografsko situacijsko testiranje ni potrdilo izstopanj in so primeri potencialne diskriminacije dejansko porazdeljeni po celotni Sloveniji (Ljubljana, Duplica, Hrušica, Koper, Jesenice, Kamnik, Lenart).

Odločili smo se, da situacijsko testiranje dostopa do stanovanja ponovimo še s prilagojeno metodo (gl. področje izobraževanja). To je potekalo tako, da je klice opravila ena oseba, ki se je najprej pozanimala, ali je stanovanje še na voljo. Ta oseba je bila dejansko referenčni profil, zaradi etičnih razlogov v tej fazi namreč nismo več vključevali testne osebe z obravnavano osebno okoliščino. Po prejetem odgovoru, če je bil ta pozitiven, je referenčna oseba povedala, da stanovanje išče za prijateljico. V pogovoru je nato povedala, da prijateljica prihaja iz druge države oziroma, da ima status mednarodne zaščite (tj. da je begunka).

Drugi test se je izvajal 7. julija 2021.

TABELA 5: Situacijsko testiranje dostopa do stanovanja #2 (telefonsko)

	Število	%
Število izvedenih testov	60	100
Število iz analize izločenih testov	31	51,67
Število analiziranih testov	29	48,33
Ni neenake obravnave	18	62,10
Nesporo neenaka obravnava	7	24,14
Potencialna neenaka obravnava	4	13,80
Skupaj neenaka obravnava	11	37,93

Od 60 primerov je bilo 21 neizpolnjenih testov (se niso oglasili ali so hoteli, da se jih pokliče nazaj ob neki drugi uri ali dnevu, zato so bili v skladu z metodologijo izločeni iz testiranja). Izvedenih je bilo 39 testov (nekdo se je oglasil), od tega je bilo 10 stanovanj že oddanih oziroma so že dogovorjeni za ogled in zato ni bilo več povabila na ogled, zato je ostalo 29 za analizo primernih testov. Od teh je v 18 primerih šlo za odsotnost neenake obravnave. Identificirali smo 11 potencialnih primerov diskriminacije, od tega je šlo v 7 primerih za nesporo neenako obravnavo, v še 4 primerih pa za potencialno diskriminacijo.

Ko smo torej izvajali situacijsko testiranje, kjer je bila potencialna najemotjemalka tujka oziroma oseba z begunskim statusom, je do primerov potencialne diskriminacije prišlo v kar **24 %** oziroma celo v **38 %** primerov.

Pojasnila za zavrnitev so variirala od enostavnih zavrnitev, da »to pa ne bi« in »nisem pri volji za to«, saj »se s tem res ne bi ukvarjali« in »da res nočejo imeti nobenih težav« (ob tem so po navadi dodali »pa ne me narobe razumeti«) do osornega: »Begunca? Ne, begunca pa ne!«.

IZOBRAŽEVANJE

Na področju vzgoje in izobraževanja že v izhodišču nismo predvideli izvedbe klasičnega situacijskega testiranja. Razlogi za to so bili prvenstveno etične narave, saj je bilo zaradi epidemije covida-19 to področje izjemno obremenjeno, poleg tega pa so razlogi tudi povsem objektivni:

- a) formalno je dostop do izobraževanja omogočen vsem in tudi dejansko raziskave potrjujejo, da gre za enega najmanj problematičnih področij,
- b) časovno izvedba situacijskega testiranja ni ustrezala vpisnim rokom oziroma
- c) tovrstno testiranje zaradi nuje predstavljanja z osebnimi podatki, davčnimi številkami ipd. ni mogoče.

Za namen pokritja te dimenzije v smislu testiranja pojava diskriminacije smo izvedli kvalitativno testiranje na način, ki sledi metodi situacijskega testiranja, a ne uporablja referenčnega profila, ampak zgolj testni profil. Na ta način smo načrtovali, da bomo s kombinacijo telefonskih klicev in e-mail komunikacije testirali možnost vpisa za osebe, ki se domnevno priselijo v Slovenijo po začetku šolskega / študijskega leta in imajo težave s slovenskim jezikom, sicer pa so uspešne (tj. imajo dobre ocene). Zaradi preobsežnosti terenskega dela in zaradi etičnih pomislekov smo testiranje na področju izobraževanja izvedli po prilagojeni metodi:

- Pripravili smo seznam **20 institucij za testiranje**: 5 osnovnih šol / 5 srednjih šol / 5 gimnazij / 5 fakultet po vsej Sloveniji (različne regije).
- Natančno smo zabeležili način, ton, količino, hitrost komunikacije in podanih informacij in potem kvalitativno analizirali in primerjali odzive (prijaznost, količina informacij, dostopnost).

Testiranje na področju izobraževanja je potekalo 27.-30. septembra in 21.-22. oktobra 2021.

TABELA 6: Situacijsko testiranje dostopa do izobraževanja (elektronsko in telefonsko)

Tip izobraževalne ustanove	Osnovna šola	Srednja šola	Gimnazija	Fakulteta
Število vseh izvedenih testov	5	5	5	5
Število iz analize izločenih testov	0	3	5	0
Število analiziranih testov	5	2	0	5
%	100	40	0	100
Ni neenake obravnave	5	/	/	4
Neenaka obravnava	0	/	/	1
%	0	/	/	20

Od 20 izvedenih testov 8 testov ni veljavnih in se iz analize izločijo (nismo dobili odgovora ali so hoteli, da se jih pokliče nazaj ob neki drugi uri ali dnevu, zato so izločeni iz testiranja). V analizo je bilo tako vključenih 12 testov (nekdo se je oglasil in dobili smo dovolj informacij za kvalitativno analizo), od tega 5 v osnovnih šolah in na fakultetah in dva na srednjih šolah. Žal noben od testov, ki smo jih izvajali na gimnazijah, ni bil primeren za analizo.

Podrobna analiza dobljenih rezultatov pokaže, da v nobeni od testiranih situacij ne moremo govoriti o pojavu diskriminacije, razen potencialno na fakultetah.

Osnovne šole:

Največ informacij v celotnem vzorcu, kar se tiče izobraževalnih institucij, smo dobili pri osnovnih šolah. V treh osnovnih šolah od petih, ki smo jih analizirali, smo bili za podrobnejše informacije napoteni na svetovalno službo, v preostalih dveh primerih pa k psihologu oziroma psihologinji. Takojšen vpis na šolo je bil omogočen povsod, povsod tudi imajo dodatno pomoč za tuje učence_ke. Razen v enem primeru, je bil ton komunikacije prijazen in ustrežljiv, povsod pa so nam dali veliko informacij oziroma nam povedali vse potrebne stvari. V enem primeru so nam poslali informacije dodatno še po elektronski pošti (tj. da potrebujemo potrdilo o prebivališču (stalno ali začasno), opravljen zdravniški pregled (v kolikor ni urejenega zdravstvenega zavarovanja, priporočajo brezplačno kliniko in so dodali tudi kontaktne podatke), da potrebujemo overjeno kopijo spričevala, osebne podatke učenca in staršev (EMŠO, rojstni datum) in da lahko priložimo kopije osebnih dokumentov). Glede na vse te informacije ne moremo govoriti o neenaki obravnavi. Področje dostopa do izobraževanja na ravni osnovne šole je tudi sicer v raziskavah izpostavljeno kot najbolj svetla točka integracije priseljencev v Sloveniji.

Srednje šole:

Od dveh srednjih šol, ki smo ju analizirali, smo bili za podrobnejše informacije obakrat napoteni na svetovalno službo. V nobeni šoli ni bil mogoč takojšen vpis, informacije pa so bile zelo skope, tudi glede samega postopka vpisa. Ton komunikacije je bil nevtralen do prijazen. Na nobeni šoli nimajo integracijskega programa. Na eni šoli imajo dodatno pomoč za tuje dijake_inje, kar pomeni tim oziroma osebo, ki se s tem ukvarja. Svetovali so nam, da se oglasimo spet marca naslednje leto in takrat oddamo prijavo. Na drugi šoli nimajo nobene pomoči za tuje dijake_inje, tam so nas tudi zelo hitro odpravili. Zaradi skopega vzorca in zelo pičlih informacij ne moremo sklepati o (ne)enaki obravnavi.

Fakultete:

Nobena testirana fakulteta ne omogoča takojšnjega vpisa. Vse so nas preusmerile na referat, kjer smo pridobili več informacij. Samo ena od fakultet omogoča pomoč pri slovenskem jeziku, dve od petih pa omogočata opravljanje tečaja slovenščine. Tri fakultete nimajo, dve pa imata integracijski program za tuje študent(k)e. Ena fakulteta ima tutorja_ko, ki je ponavlja tuj_a študent_ka. Na vseh petih testiranih

fakultetah je bil ton pogovora prijazen. Tri fakultete so podale le osnovno informacijo o tem, da moramo biti pozorni na objavo razpisa in rok. Dve fakulteti sta podali tri osnovne informacije: 1. da moramo biti pozorni na objavo razpisa in prijavo na rok, 2. da moramo predložiti spričevalo in 3. kam se odda prijava. Od tega je ena fakulteta dodatno opozorila še na to, da »preverjajo verodostojnost« (a tega niso dodatno pojasnili). Tu so tudi jasno pokazali neenako obravnavo, saj so nam kar neposredno povedali, da se (v testu predstavljena fiktivna) oseba z osebno okoliščino »žal ne more vpisati na ta faks zaradi slovenskega jezika«. Zgolj na podlagi te informacije lahko zaključimo, da gre za neenako obravnavo na podlagi državljanstva oziroma etničnosti in jezika. Ker gre za zelo majhen vzorec, težko posplošujemo, da to velja dejansko za 20 % vseh višje in visoko izobraževalnih institucij po Sloveniji. A vendar se v povezavi s podatki iz drugih virov nakazuje potencialna neenaka obravnava v tej sferi izobraževanja, ki bi jo veljalo dodatno preverjati v prihodnje.

Problematika jezika je seveda ključna, če oseba v procesu izobraževanja pouku oziroma predavanjem ne more slediti v slovenščini.

ZAKLJUČEK

Rezultati situacijskega testiranja so jasno pokazali naslednje:

- 1) Diskriminacija je najbolj očitna na stanovanjskem področju in
- 2) na področju dela in zaposlovanja.

Za področji izobraževanja in zdravstva tega podatki situacijskega testiranja niso pokazali, vendar to ne pomeni, da do diskriminacije na teh področjih ne prihaja, temveč se je izkazalo, da v danih pogojih metoda situacijskega testiranja ni primerna za ugotavljanje potencialne diskriminacije. Razlogov za to je več, prvenstveno gre za objektivne okoliščine in izpostavili bi tri:

1. Raziskava je potekala med epidemijo koronavirusa, ko velja imperativ vzpostavljanja fizične distance in se je večina aktivnosti in osebnih stikov preselila v virtualno okolje, neposredno komunikacijo pa je zamenjala elektronska pošta.

2. Pri preverjanju dostopa do osebnega zdravnika se je izkazalo, da raziskava poteka v času razgradnje javnega zdravstvenega sistema, ko se mnogi pacienti_ke soočajo s stisko iskanja prostega osebnega zdravnika.
3. Na področju izobraževanja je v formalnem smislu dostop enak za vse otroke ne glede na status, hkrati pa se za vpis zahteva precej dokumentov in zato metoda situacijskega testiranja ne ustreza preverjanju potencialne diskriminacije pri dostopu do izobraževanja (vprašanje osebnih podatkov).

Komentar o izvajanju situacijskega testiranja in o uporabnosti metode:

Situacijsko testiranje zahteva veliko predhodnih priprav, ki so zelo časovno intenzivne. Iskanje in izbira primernih oglasov za stanovanja in osebnega zdravnika sta manj problematična, čeprav gre za zamudna procesa, saj so informacije razpršene. Pri situacijskem testiranju dostopa do zaposlovanja pa je poleg iskanja in izbire oglasov za delo še posebej zahtevno pošiljanje prošenj za zaposlitev. Za vsak posamezni oglas je namreč potrebno vsaj nekoliko prilagoditi prošnjo (v smislu izobrazbe, delovnih izkušenj, znanja jezikov itn.) in potem uskladiti testno in referenčno prijavo.

Pozornost je potrebno nameniti tudi dejstvu, da uporaba te metode lahko poraja osebne stiske raziskovalk_cev oziroma vseh sodelujočih v izvajanju testiranja. Problematičen je bil namreč moralni aspekt testiranja in sicer občutek, da z lažnim predstavljanjem morda delamo škodo, da zavajamo. Neprijeten občutek, sploh, ko so prihajala vabila za pogovor in se nismo odzivali, pomeni da smo komu drugemu, ki dejansko potrebuje delo, vzeli ta čas, to priložnost. To je bilo še posebej izrazito pri testiranju dostopa do zdravstva, saj so se zdravstvene ustanove v največji meri pozitivno odzvale in smo v času epidemije, ko ljudje že tako oteženo prihajajo do zdravnika, imeli še posebej slab občutek, da tako zdravnikom kot pacientom »zgolj zaradi raziskave« kratimo dragoceni čas in energijo.

Najbolj težaven pa je izziv soočanja z diskriminacijo za osebe, ki imajo same določeno osebno okoliščino in ob izvajanju situacijskega testiranja dejansko

podoživljajo procese izključevanja na lastni koži. Do tega lahko pride kljub vsem pripravam in predhodnim pogovorom na to temo. To se je, kot že navedeno, zgodilo v našem primeru. Zaradi tovrstnega pritiska smo bili primorani odstopiti od nadaljevanja v izvedbi situacijskega testiranja in smo metodo prilagodili.

5. INTERVJUJI

OPIS METODE

Kljub začetni predpostavki, da bomo izvajali narativni intervju, smo v danih objektivno zamejujočih razmerah zaradi epidemije prilagodili izvajanje terenskega dela. Še vedno smo vztrajali na metodi kvalitativnega raziskovalnega pristopa, kjer pa smo nadomestili nestrukturirani poglobljeni intervju, ki predpostavlja situacijo, v kateri se intervjuvance_ke kot partnerje_ke v komunikaciji vzpodbuja k temu, da povedo svojo (življenjsko) zgodbo, katere temeljni namen je rekonstrukcija družbenih dogodkov s perspektive sogovornikov_ic, ki zgodbo podajo na najbolj neposreden način, zamenjali z metodo poglobljenega pol-strukturiranega intervjuja. Ob tem se zavedamo, da so lahko z ubesedenjem vprašanj v določen jezik (Bauer 1996) tudi polstrukturirane sheme pogosto utemeljene na predobstojećih sklepih, ki oblikujejo raziskovalna vprašanja. Temu smo se zato skušali izogniti z aplikacijo kritične refleksije in daljšim razmislekom o najbolj primernem načinu za izvajanje terenskega dela v obliki intervjujev.

Iskali smo načine za minimiziranje vloge intervjuvarke ob hkratnem vzpostavljanju situacije, ki omogoča čim bolj pristno podajanje naracije s perspektive intervjuvanca_ke. Ohranili smo imperativ narativnega intervjuja, ki z uporabo specifičnega tipa vsakodnevne komunikacijske interakcije, ki zaobjema pripovedovanje zgodbe in poslušanje, omogoča manj vsiljeno in torej bolj pristno podajanje zgodbe. Izjemnega pomena je bilo zato poslušanje oziroma vloga intervjuvarke kot aktivne poslušalke, ki v pripoved nikakor ni posegala, dokler intervjuvanec_ka jasno ni nakazal_a konca svojega podajanja. Zaradi poudarka na naraciji je bil bistvenega pomena tudi jezik, katerega izbiro je bilo nujno prepustiti intervjuvancem_kam. Njim je namreč treba omogočiti, da se izražajo v jeziku, ki jim najbolj ustreza. Pri raziskovanju diskriminacije je še posebej nujno, da se sodelujočih ne izključuje na podlagi jezika, temveč se raziskovalna skupina prilagaja potrebam na terenu. Nekaj intervjujev je tako potekalo v kombinaciji različnih jezikov, predvsem BHS in angleščine, čeprav je večina bila opravljena v slovenščini. Uporaba tolmačev ni bila potrebna.

Začetno vprašanje, ki ga je intervjuvarka vedno zastavila vsem sogovornikom_cam, je bilo:

»Ali vi osebno oziroma vaši uporabniki in uporabnice opazate pojav diskriminacije v zvezi z osebno okoliščino etničnosti, 'rase', nacionalnosti in/ali vere?«

Ob tem smo pustili, da so sami definirali relevantno »identiteto« oziroma »identitete« (tj. za njih relevantne osebne okoliščine). Če so vprašali, kaj je diskriminacija, smo najprej počakali, po premoru pa pomagali z razlago:

»Diskriminacija pomeni z zakonom prepovedano neenako obravnavanje, ki nima upravičenega razloga: ljudje so obravnavani slabše od drugih zgolj zaradi določene osebne značilnosti (npr. barva kože, etnično poreklo, versko prepričanje ipd.). Sporno ravnanje jih ovira ali prikrajša za različne pravice ter vsakodnevne priložnosti.«

Če so na uvodno vprašanje odgovorili pritrdilno, smo jih prosili, da povedo kar konkretno, za kaj gre, oziroma jih prosili, če lahko morda opišejo tudi kak konkreten primer. Ob tem smo dodali, da nas zanimajo njihove izkušnje čim bolj v sedanosti.

Za pomoč smo imeli dodaten nabor podvprašanj, ki smo jih zastavili po potrebi kot dopolnilna vodila v pripovedovanju intervjuvancev_nk:

- 1. Kako se na diskriminacijo odzivate? Kakšne posledice diskriminacije čutite?*
- 2. Za katera življenjska področja bi rekli, da ste vi sami oz. so pripadniki in pripadnice vaše skupnosti v Sloveniji v najbolj neenakem položaju (glede na celotno prebivalstvo)?*
- 3. Če govorimo o diskriminaciji na osnovi pripadnosti določeni skupini na podlagi ene izmed teh osebnih okoliščin in o posledicah, ki jih različne diskriminatorne prakse ali pojavi diskriminacije v družbi imajo na posameznike oziroma na skupnost kot celoto, kaj bi vi*

- osebno izpostavili kot pomembne teme? Kateri problemi so najbolj »žgoči«? Se na kaj pozablja, pa je prav tako vredno obravnave?
4. Kako je z zaposlovanjem pripadnikov in pripadnic vaše skupnosti v Sloveniji? Poznate primere, ko je bil osebi na primer onemogočen enakopraven dostop do določenega delovnega mesta? Kaj pa v službi, na delovnem mestu – ali veste za kakšne primere diskriminacije glede na obravnavane osebne okoliščine? Ali obstajajo pri dostopu do trga dela specifične situacije glede spola? Kakšen je npr. odnos delodajalcev do žensk/moških, ki so XY?
 5. Kako pa je z dostopom do dobrin in storitev? (počakamo, da sami povejo. Šele, če se ne spomnijo nič, pomagamo, počasi naštevamo različna področja)
 6. Kako pa se vam zdi, da vas obravnavajo v zdravstvenem sistemu? (Če možno, vprašati še, če je javno ali zasebno)
 7. Če imate šoloobvezne otroke ali se sami še šolate (tudi podiplomski študij), kako ocenjujete šolski sistem, prihaja do diskriminacije?
 8. Ali ste kdaj doživeli diskriminacijo v lokalih, na javnih mestih (institucije, ustanove itd.) – kaj doživljajo na ulici itd.? Recimo sovražni govor?
 9. V kolikšni meri, če sploh, se vam zdi, da se diskriminacija na osnovi obravnavane osebne okoliščine prekriva z državo rojstva, državljanstvom, jezikom, ipd.? Ali gre za slovensko specifiko ali menite, da gre za širši evropski / globalni pojav?
 10. Katera področja, ki se jih z intervjujem nismo dotaknili, se vam osebno zdijo še pomembna za enakopraven in enakovreden položaj oseb z obravnavano osebno okoliščino v Sloveniji? Oziroma, je še kaj, kar želite dodati oz. se vam zdi pomembno, da se vključi v našo raziskavo?
 11. Če je bilo govora o religiji, pa še: Kako je z opravljanjem molitve na delovnem mestu? Je omogočeno praznovanje verskih praznikov; si lahko vzamete dopust? Si lahko vaš otrok v šoli / vrtcu izbere prehrano? (če je relevantno)

ZBIRANJE PODATKOV

V obdobju med 12. avgustom in 29. septembrom 2021 je bilo izvedenih 16 poglobljenih pol-strukturiranih ekspertnih intervjujev.¹⁴

Tabela 6: Seznam izvedenih intervjujev (anonimizirano)

Št.	Datum izvedbe	Organizacija, če relevantno	Regija	Osebna okoliščina
1.	12.8.2021	Društvo A	Ljubljana + širše	Barva kože, etničnost
2.	17.8.2021	Zavod B	Ljubljana + širše	Nacionalnost, barva kože, etničnost
3.	18.8.2021	Društvo C	Gorenjska in širše	Vera, nacionalnost, etničnost
4.	18.8.2021	Zavod D	Gorenjska in širše	Nacionalnost, etničnost
5.	18.8.2021	Društvo E	Primorska	Nacionalnost, etničnost
6.	18.8.2021	Skupnost F	Štajerska	Nacionalnost, etničnost
7.	19.8.2021	Zavod G	Ljubljana	Barva kože, etničnost
8.	23.8.2021	Zveza H	Vsa Slovenija	Nacionalnost, etničnost, vera
9.	31.8.2021	Zveza I	Prekmurje	Barva kože, etničnost
10.	16.9.2021	Center J	Vsa Slovenija	Nacionalnost, etničnost, vera
11.	24.9.2021	Društvo K	Vsa Slovenija	Barva kože, etničnost, nacionalnost

¹⁴ Izvedba šestih intervjujev je bila financirana in izvedena v okviru projekta NIEM.

12.	27.9.2021	Združenje L	Maribor	Barva kože, etničnost, nacionalnost, vera
13.	27.9.2021	Društvo M	Maribor	Barva kože, etničnost, nacionalnost, vera
14.	23.9.2021	Prosilec_ka za azil	Ljubljana	Barva kože, etničnost, nacionalnost
15.	22.9.2021	Aktivist_ka	Vsa Slovenija	Barva kože, etničnost, nacionalnost, vera
16.	29.9.2021	Strokovnjak_inja	Vsa Slovenija	Vera

REZULTATI

V nadaljevanju dobesečno navajamo izbrane izseke iz intervjujev, ki najbolj neposredno ponazarjajo dobljene rezultate.

Vsi intervjuji so bili transkribirani in kvalitativno analizirani z metodo tekstovne analize (metoda tematske in strukturne analize, gl. npr. Rosenthal 1993; Inowlocki 2007). Z razkrivanjem elementov teksta glede na splošno orientacijo pripovedi je bil namen z analizo vsakega posameznega intervjuja pridobiti vpogled v doživljanje diskriminacije in specifičnih izkušenj intervjuvancev_k.

Intervjuvanke_ci v svojih naracijah pogosto prehajajo med različnimi področji neenake obravnave in kažejo na intersekcijsko diskriminacijo. Prav tako tudi ilustrirajo, da je obravnavana tematika neločljivo povezana na eni strani s subjektivnimi občutki posameznikov, ki diskriminacijo doživljajo na lastni koži, in na drugi strani z domnevno objektivnimi okoliščinami, ki bi šele ob podrobnejši obravnavi za to pristojnih institucij morda lahko pokazale tudi na sistemske neenakosti.

Večkrat so v intervjujih tudi sami_e reflektirali, da gre pri diskriminaciji za nek prikrit in težko dokazljiv pojav in se v komentarjih spraševali_e o definiciji diskriminacije:

Ja, govoriti o diskriminaciji je zelo nehvaležna zadeva. Je zelo prikrita včasih. (Intervju #8)

Kar je opaziti, je pa velika, mislim tudi, da naraščajoča nestrpnost do določenih skupin. Do določenih etničnih skupin in narodnosti, ki živijo tukaj. Ne glede na to, da so tradicionalno se preselili v to okolje [Istra], živijo tukaj že dlje časa ali pa so se komaj preselili. Islamofobija tudi seveda je v porastu. To je opaziti. To se pa seveda opazi tudi na neki mikro ravni. Kar naši uporabniki, sodelavci in drugi opažamo, je to, da (...) v izobraževalnih institucijah, na vstopu na trg dela, se pojavlja diskriminacija na podlagi etnične pripadnosti, vere (...) Kar mene še vedno preseneča, je v šolskem okolju, da učitelji znajo diskriminirati tudi na bazi teh osebnih okoliščin. To me (...) vedno znova me preseneča. Drugo pa je tudi v uradnih postopkih, ko uradne osebe, se včasih zgodi, da zelo neprimerno ravnaajo z njihovimi, bom rekla klienti, s temi ciljnim skupinami, z ljudmi. Kar zelo jasno nekateri, zelo eksplicitno izražajo nestrpnost do drugih narodnosti, veroizpovedi, porekla, nacionalnosti (...) Zdaj ne bom rekla, da je to res na dnevni bazi (...) ampak to so take zadeve, ki na institucijah, kot so upravne enote, kot so CSD, se ne bi smelo dogajati. (Intervju #5)

Rezultati prikazujejo stanje skozi besede naših sogovornic_kov, ki jih navajamo kot ilustracijo situacije v Sloveniji. Naracije se v nekaterih primerih nanašajo v večji meri na določene manjšinske skupine – pač v skladu s področjem dela, s katerim se ukvarjajo posamezni_e intervjuvanci_ke, oziroma glede na lastne osebne izkušnje z diskriminacijo. A ob tem intervjuji niso zamejeni zgolj na posamezno osebno okoliščino, saj smo iskali sogovornike_ce, ki lahko povzemajo stanje širše na področju diskriminacije glede na etničnost, »raso«, nacionalnost in vero. Izluščiti, ali je oseba neenako obravnavana zaradi (domnevnega) državljanstva, etničnosti oziroma narodnosti, religije ali barve kože, je namreč pogosto težko ugotoviti, na kar opozarjajo tudi sogovorniki_ce. Lahko, na primer, prihaja do neenake obravnave zaradi jezika, ki pa se pogosto dejansko nanaša na in torej preči več osebnih okoliščin.

Podatki v tem poglavju, ki jih je raziskava pridobila s pomočjo intervjujev, so rezultat kvalitativne metode, kjer pripovedi anketirancev_k ne odražajo nujno »objektivne resnice« in ne omogočajo posploševanja, a kljub temu pomagajo pojasniti pomembne izkušnje in občutke, ki jih v družbi predstavljajo primeri neenake obravnave glede obravnavanih osebnih okoliščin (tj. etničnosti, barve

kože, nacionalnosti in vere). Čeravno niso vsi intervjuji poudarjali enakih izkušenj in v enaki meri izpostavljali istih življenjskih področij, so se skozi naracije nedvomno izpostavili določeni jasni trendi, ki jih poročilo povzema in ilustrira s citati. Predvsem pokažejo na to, da diskriminacija je problem v Sloveniji, in z določenimi poudarki opozorijo, katera področja življenja in katere skupine prebivalstva doživljajo neenako obravnavo pogosteje. V nadaljevanju z izseki iz intervjujev ponazarjamo najbolj ključna področja življenja.

DELO IN ZAPOSLOVANJE

Intervjuji so pokazali na rezultate, ki so primerljivi z drugima dvema metodama zbiranja podatkov, tj. spletna anketa in situacijsko testiranje. Prav vsi so namreč izpostavili neenako obravnavo pri zaposlovanju oziroma na delovnem mestu. Intervjuji ob tem izpostavljajo različne osebne okoliščine, od državljanstva, religije, barve kože, do etničnosti oziroma narodnosti.

Zdi se mi, da je to še vedno preveč prepuščeno razsvetljenosti oz. dobrohotnosti delodajalcev, namesto da bi se zavedali načel in obveznosti zagotavljanja enakih možnosti in nediskriminacije. Seveda ni problem le molitev (pripadnikov katerekoli verske skupnosti) oz. npr. prostor za umiritev, razmislek, ki bi lahko zelo koristil tudi vsem ostalim zaposlenim, saj stres in stiske nikakor ne nastajajo le na letališčih ali v bolnišnicah. Prvo vprašanje je, ali je v Sloveniji sploh zagotovljeno, da ljudje na svoje največje verske praznike lahko upravičeno pričakujejo, da bodo lahko praznovali doma, da ne bodo v službi. Problem je lahko že, ali bodo dobili dopust, kaj šele, da takrat npr. ne bi bili razporejeni na delo. (Intervju #1)

Diskriminacija je vseskozi prisotna. Ne glede na to, da je pravno-formalno urejeno, da romska skupnost bi naj imela zagotovljene pogoje za enakopraven razvoj. V praksi se kaže, da je še vedno veliko diskriminacije na področju zaposlovanja, tudi na področju izobraževanja (...) Je pa dejstvo, da je (...) stopnja diskriminacije različna po Sloveniji (...) Tam, kjer institut romskega svetnika v sodelovanju z občino oziroma z županom ima ta dialog, da se v bistvu to lahko razreši (...) Pri zaposlovanju ne gre za jasne

predsodke v smislu delodajalca, ker treba je razumeti, da delodajalec išče prosto delovno mesto; ker ima prosto delovno mesto, izbere kandidata, ki se mu zdi najboljši. Govorimo o privatnem sektorju seveda in tu seveda izbere po svojem mnenju najboljšega kandidata, ki pa zelo redko ali pa skoraj nikoli ne bo Rom. Se pravi ne gre za neko tisto diskriminacijo v smislu neposredne diskriminacije, ampak izbere kader. Zato poskušamo ustvariti neka nova delovna mesta, ki bodo prispevala k dodatnemu zaposlovanju. Pa potem posredno izničevala ta predsodek do diskriminacije, kakor koli (...) Jaz imam neposredno izkušnjo. Sem bil na Zavodu za zaposlovanje zaposlen kot koordinator pri iskanju novih zaposlitvenih možnosti za Rome in smo imeli ... delodajalec je izbral izmed 30 kandidatov 10 prostih delovnih mest. In v skupini 30 so bili 4 Romi. Sem jih poznal, ne. So se odlično predstavili, izpolnjevali pogoje, ker so bili povabljeni na razgovor. In ko se je ta krog zavrtel, potem je delodajalec izbral 10 izmed teh 30 in seveda jaz nobenega vpliva nisem imel, ampak sem pa imel priložnost, da sem bil zraven: in delodajalec izbira in pride do 9. Pač 9 jih je izbral in niti enega Roma. Pa jaz potem, preden on 10. izbere, pravim: »Zakaj pa ne bi zdaj 10. enega Roma?« »Ne.« Direktno »ne«. Sem rekel: »Imate razlog, obrazložitev?« Ni vedel nič. Potem pa pravi: »Ja, edino, če boste vi za njega garantirali«. Pa res, tam je eden bil zelo dober, sem ga poznal, pa sem predlagal, pa ga je izbral. Izbral ga je. Ampak pozneje med temi 10. je ta Rom bil najboljši delavec. Meni je potem on priznal: »Ja, lej, prej, glej, hvala za izbiro« (...) Ampak, hočem reči, kako ti moraš nekoga prepričati. Ampak izključno on se je odločil, on je po videzu videl, po priimku je prepoznal, da je to Rom in ni šans. Ne bi ga, ne bi ga ... (Intervju #9)

Izpostaviti je, da so nekatere zaposlitve tudi čisto formalno, že z zakoni nedostopne, npr. zaradi neupravičenega pogoja državljanstva. (Intervju #1)

Jaz opažam diskriminacijo pri dostopu na trg dela (...) ne morejo dostopati do katerekoli službe zaradi tega, ker enostavno nimajo prave vize v očeh delodajalcev in to je zato, ker so od drugod in je to ta diskriminacija na podlagi narodnosti (...) Meni se zdi ta [diskriminacija] najmočnejša. Nezmožnost do vstopa na trg dela zaradi tega, ker si iz druge države, in kljub

temu, da delavcev primanjkuje. Ob tem, da vemo, da prosta delovna mesta so, pa se jih enostavno ne vzame. (Intervju #4)

Primer z mojo bivšo tečajnico. Je zaključila program pri nas in je prakso opravljala na šoli (...) Ji je šlo lepo in prav in so bili zelo zadovoljni z njo in so jo uporabljali na vse možne [načine]; mislim pri roditeljskih sestankih, pri umirjanju otrok, da je prevajala, marsikaj v šoli. Je bila res desna roka vsaki učiteljici na tisti šoli. In nakar ona je končala prakso in mi smo pač to šolo zaprosili, če jo bojo še zaposlili recimo za eno pomočnico tam, če ne drugega za medkulturno mediatorico (...) »Jaaa, bomo pa videli ...« Čeprav so videli; ona je dokazala, da je kader, ki ga dejansko potrebujejo v tisti šoli. In zdaj pred kratkim je bil razpis in je niso povabili. Je bil razpis za ravno tako delo. Recimo oni so iskali nekoga, ki bi preko javnih del. Vse pogoje je izpolnila, ampak oni so rekli, da je bila prevelika konkurenca, da bi njo vzeli. Zdaj pa mi povejte, če ni to diskriminacija, jaz ne vem, kaj je. Gospa je prava za to delo, ker so sami povedali, in ona je dokazala to. Evo, to je en tak primer, ki meni se zdi, osebno se mi zdi čista diskriminacija [zaradi narodnosti, državljanstva, tujskega statusa]. (Intervju #5)

Jaz sem bil zaposlen v neki firmi (...) in v neki fazi sem dejansko čutil diskriminacijo. Ampak na tak način, da je nemogoče to dokazati. Namreč šlo je za to, da sem jaz kot vodja ekipe imel nek način, neko metodologijo, ki sem jo jaz uporabil, ki so jo želeli, da se uporablja potem širše. Ampak namesto da bi mene izbrali za to, da bi to naredil, so izbrali pač eno drugo – belopolto osebo. Takrat sem dejansko res se počutil diskriminiran in, ker ta oseba, ne samo potem, da je to prevzela, ampak dejansko je prišla k meni me vprašat, kako to narediti in nisem se dobro počutil, sploh (...) Skratka pač nekdo drug je prevzel mesto, ki bi ga v resnici moral jaz prevzeti, pa bi to dobro oziroma v vsakem primeru boljše naredil in so tudi vedeli za to (...) Ampak zdaj to dokazati je pa težko. (Intervju #7)

Meni se zdi, da je predvsem jezik problem. Če se čuti naglas, boš drugače percipiran definitivno in tu ni govora. Če pa se čuti, če si ti tukaj rojen in govoriš slovensko tako kot rojeni Slovenec, da imaš takšno poreklo, je potem

tega veliko manj (...) V našem zavodu (...) smo se pogovarjali o tem in so bili, ki so menili, da zaradi imena in priimka izključno niso dobili pozicijo, ki jim pripada po strokovnosti in vsem drugem. Da je samo to bilo (...) Ali pa, da je samo zaradi tega maltretiran v službi, ker pač ima napačno ime in priimek. (Intervju #10)

ZDRAVSTVO

Intervjuvanci_ke so v opisovanju potencialno neenake obravnave na področju zdravstvenega varstva pogosto razkrivali_e kompleksnosti intersekcionalne diskriminacije. Tudi na tem področju se prečijo osebne okoliščine državljanstva, statusa tujca, narodnosti in barve kože ter religije, še posebej v soodvisnosti z nepoznavanjem slovenskega jezika.

Moja znanka prijateljica, ki je (...) sploh ni zatežena, prijazna, urejena, izobražena, zaposlena. Ampak nekaj ni bilo prav, je imela take komentarje zdravnica. Starejša ginekologinja, verjetno nekaj ni ji bilo prav, zakaj se je ona poročila s Slovencem, a veš (...) tudi njen mož je rekel, da je zdravnica diskriminirala, pa tudi njena tašča (...) pravijo, da nekaj je bilo narobe. (Intervju #2)

Kar se pa diskriminacije tiče v zdravstvu, sem bila večkrat priča nekim, ne vem, ali so to predsodki ali je to trenutno razpoloženje zdravnika bilo, večkrat pač se je zgodilo tako, da ko sem jaz prevajala za določene gospe, da se je zdravnica na nek način zelo nepravilno ... ne vem, povzdigovala glas na pacientko, ali pa ji je očitala, zakaj pač pridete v Slovenijo, če niti besede ne znate ali pa pridete samo naš sistem cuzati, po domače povedano. Takrat, ker pač ta gospa v dotičnem primeru je bila visoko noseča in je šele takrat prišla v Slovenijo, ko je bila visoko noseča pa je bila na Kosovu. Je rekla: »Samo pridete rojevat v Slovenijo, drugače pa nič od vas ni!« Pa po navadi zdravnice naslavlajo oziroma se pogovarjajo z mano, ker pacientka ne razume. Zanimarjajo pa dejstvo, da človek komunicira največ preko mimike, gestikulacije, tona glasu, in je zelo mali procent dejansko v govoru. In kot neka medkulturna mediatorica poskušaš umiriti te strasti oziroma kot nek blažilec deluješ, da eni in drugi strani dopoveš, kar pač imaš za povedati.

Zdravnica bi res to morala povedati na bolj blag način sicer tisti pacientki. Ampak ona je razumela, za kaj je šlo. Mislim, vse je razumela. Sploh ni bilo potrebno niti, da ji prevajam. (Intervju #6)

Intervjuji so na tej dimenziji pokazali, da so še posebej pogosto neenaki obravnavi podvržene osebe z begunskim statusom:

Ko pridejo k zdravniku, so zavrtnjeni, ker ne znajo jezika. Tudi konkretno jim v obraz povejo: »Tukaj je Slovenija. Tukaj se govori slovensko«. Neprimerno se vedejo, kričijo [zdravstveno osebje]. Zadnjič sem bila na spremstvu, pa mu [beguncu] je medicinska sestra dajala navodila, kako se mora pripraviti in je skoz govorila zelo hitro. On se je trudil, da bi malo razumel. Pa ker je bilo prehitro, je rekel: »Ne razumem, ne razumem« in je začela kričati. In sem rekla: »On dobro sliši, ampak počasneje mu govorite. Problem je, ker ste prehitri.« Mogoče se je malo umirila, ampak (...) Realno, če pridejo sami, jih marsikdo noče sprejeti. Oni se v bistvu izgovarjajo na to, da ne bodo mogli tretirati pacienta korektno, ker ne bodo razumeli. Ampak, če je nekdo naročen na zdravniški pregled zaradi službe, ker ima drugi dan službo, pa ga zavrnejo?! Potem ... veste, kako je to ... on pa mora imeti ta pregled, da lahko gre drugi dan v službo, da začne delati. Mislim, taki neutemeljeni razlogi so, da jih zavračajo in se po celi čakalnici derejo na njih. (Intervju #12)

Največ diskriminacije uporabniki sami, kot tudi mi, ki jih tudi spremljamo in smo strokovni sodelavci in svetovalci, je znotraj zdravstvenega sistema in to govorim na široko v celotnem sistemu – dostop do zdravnikov. Smo že opazili, da tudi v kolikor je kak zdravnik rekel, da so bodisi že prepolni, da ne vpisujejo več – na njihovi uradni strani pa po seznamu glavnice, kolikor jih imajo, vidimo, da temu ni tako. In smo že imeli primere, da recimo slovenskega državljana še dotični zdravnik je vpisal, nam pa so trdili, da več ne vpisujejo, ker smo poslali seznam za osebe z mednarodno zaščito. Tako da diskriminacija znotraj zdravstvenega sistema gre kar od začetka; od izbire osebnega zdravnika, potem do obiskovanja zdravnikov, do terminov, urejanja terminov, do svetovanja z uporabniki. Torej komunikacija med zdravnikom in beguncem. Res je, da se to vsi zavedamo, da je tu jezikovna bariera.

Velikokrat kateri zdravnik reče: »Ne, ne morem zdaj, dajte drugi termin pa pridite s prevajalcem«. Se strinjamo, ampak včasih določene stvari niso tako, bom rekla takega pomembnega, globokega, ne vem, zdaj če nekdo pride samo v laboratorij – ne rabi veliko skomunicirati. Pa že tukaj se znajo stvari zalomiti. Kaj šele, če uporabnike pošljemo nekam same, kljub temu, da so oni že samostojni, da poznajo sistem, da vejo, kaj je termin, vejo, kam morajo, vejo tudi osnovne stvari, kako povedati ali pokazati list. (Intervju #13)

Razen že izpostavljenih primerov eksplicitne diskriminacije intervjuji poudarjajo tudi težke razmere v zdravstvu nasploh in iščejo razloge za tovrstna ravnanja v preobremenjenosti zdravstvenega osebja ali osebnih stereotipih in predsodkih:

Se je pa mogoče dvakrat, trikrat zgodilo, da je pri splošnem zdravniku bila ta vstopna točka, kjer je medicinska sestra tako nesramna. Ampak to spet vprašanje, ja ... privrejo na dan vsi možni stereotipi. Ampak vemo, da je tudi težko to priklicati – priti do osebnega zdravnika [je] že skoraj znanstvena fantastika. (Intervju #5)

Prva stvar je, da je zdravstvena oskrba prosilcev za azil močno okrnjena. Torej sicer obstaja zdravnik v azilnem domu, ki pa je pogosto nedostopen. Zdravstvena oskrba pa je omejena na paracetamol. Sicer obstaja oskrba, ki je pro bono ambulanta, s posvetovalnico. Vendar so tudi tam storitve, ki jih lahko nudijo, precej omejene. Drugo stvar seveda predstavlja pa to, kar pa je problem za splošno prebivalstvo. To pa je pomanjkanje zdravniških in zobozdravniških ambulant, kar seveda občutijo tudi ljudje, ki imajo status mednarodne zaščite. (Intervju #15)

DOSTOP DO DOBRIN IN STORITEV

Zadnjič je sodelavec presenetljivo razlagal, da ga nikoli ne spustijo v en nočni lokal, ki naj bi sicer slovel po odprtosti za različnost. Seveda zaradi videza, ker je z Bližnjega vzhoda. (Intervju #1)

Periodično se dogaja, da zavračajo vstop v klube tujcem, pravzaprav ljudem, ki so videti kot tujci. Meni so enkrat dovolili vstop, ampak mojima dvema prijateljema iz Pakistana pa niso dovolili vstopa v lokal. (Intervju #14)

Intervjuji so pokazali nekaj primerov onemogočanja dostopa do lokalov, kot kažeta zgornja navedka. Intervjuvanci_ke so ta pojav v svojih naracijah povezovali tudi s policijskim profiliranjem na osnovi barve kože, kar zaradi suma sistemske diskriminacije obravnavamo ločeno spodaj v razdelku o upravnih postopkih in storitvah države.

Na področju dostopa do dobrin in storitev so se sogovorniki_ce dotaknili predvsem dostopa do tistih osnovnih dobrin in storitev, ki človeku o(ne)mogočajo neko normalno funkcioniranje v vsakdanjem življenju. V intervjujih so sogovorniki_ce najpogosteje izpostavili_e dostop do stanovanja in bančne storitve, saj gre za področje eksistence, ki se dotika osnovnih vprašanj, npr. kje bo nekdo živel, kakšna bo kvaliteta življenja, ter kako lahko ureja svoje finance, ki omogočajo preživetje.

Pri nas je dosti priseljencev iz Kosova, Albanije. Je tukaj recimo tudi neka vrzel v komunikaciji velika. Glede dobrin seveda težko najdejo stanovanje (...) Problem je v Ljubljani, mi je kolegica govorila. Družine, ki je pač številčnejša, kjer so 3 otroci in več, sploh ne dobijo stanovanj. Mislim, ne vem, zaradi otrok ali kaj. Eni imajo še vedno to [idejo], da potem recimo ne moreš osebe deložirati ali pa kaj, če so otroci. Ali pa, da jim bodo uničili stanovanje. Saj ne vem, kake razloge [imajo]. V glavnem družine zelo težko dobijo stanovanje. (Intervju #12)

Sem doživela na lastni koži; sicer ne za sebe, ampak za eno mojo bivšo učenko oziroma varovanko. Išče stanovanje in vsepovsod pač kličem v njenem imenu, ker je ostala sama z otrokom (...) Samo nikjer pač ni našla. Kakor kaj slišijo, da je sama, da je Albanka, enostavno ni stanovanja za njo in jaz kličem eno dotično osebo, ena starejša oseba je bila. Sicer to ni diskriminacija na državni ravni, ampak se dogaja tudi v družbi, ne. Pa pač gospod ponuja stanovanje, primerno za to gospo, in jaz se pogovarjam z njim: »Sem slišala, da imate stanovanje, oddajate. Na netu sem zasledila pa me

zanima, ali še oddajate?» in je rekel: »Ja, za to pa to ceno« in vse sem se zmenila z njim. »In zdaj,« sem rekla: »še eno informacijo. To stanovanje jaz ne rabim za sebe, ampak za eno gospo, ki pač živi sama z otrokom itn.« sem povedala. »Kakšne narodnosti je, kakšna je njena situacija?» Jaz se nisem mogla človeku zlagati za njeno situacijo (...) »Ajooj,« je rekel »gospa ne, ne, ne, to pa sploh ne pride v poštev.« Je rekel: »Jaz ne maram imeti problemov. Jaz želim mir, jaz s tem ljudmi nočem imeti opravka«. »Pa dobro,« sem rekla, »gospod, na podlagi česa to vi zdaj?» Je rekel: »Ne, ne, ne, to so problematični ljudje, to so nasilni«. V glavnem mi on vrže ene par takih predsodkov, pač je slišal ali pa mogoče tudi kdaj doživel. Saj ne morem vedeti. Je rekel: »Jaz nočem imeti s tem problemov«. Sem rekla: »Dobro, a pa meni bi pa dali to stanovanje?» »Ja, takoj« je rekel. Sem rekla: »Pa vi, gospod, veste, da sem jaz tudi Albanka?» In ja: »Ne vem tega. Ja kje ste se pa tako dobro naučili ...« pa ne vem kaj. Potem je začel malo drugače se z mano pogovarjati (...) in sem nehala. Enostavno sem se pač poslovila od tega gospoda. In sem doživela sama na lastni koži, na kak način jih zavračajo. Enostavno ne dobivajo te možnosti in priložnosti, da bi se dokazali oni sami. Sej ne moreš na podlagi nekih predsodkov vse v en koš metati! (Intervju #5)

Kot pri dostopu do zdravstvenih storitev, so tudi tu intervjuji pokazali, da je neenaka obravnava najbolj pereča za osebe z mednarodno zaščito (tj. begunce) in prosilce za azil:

Zagotovo sta najbolj pereči stanovanjska problematika – ljudje le stežka oddajo stanovanje tujcu, kaj šele beguncu ali prosilcu za azil – in trg dela (...) Težave celotnega NVO sektorja, ki jim nudi podporo, saj je ta zaradi odklonilnih odnosov najemodajalcev zares nujna pri iskanju primernih nastanitev za osebe z begunsko izkušnjo. Sami ne opravijo nič. (Intervju #1)

[Ste kdaj doživeli, da bi nekdo, ki bi oddajal stanovanje, potem ko bi ugotovil, da gre za begunce, rekel, da ne bi oddal?] Ja, to tudi, ja: »A, za koga pa gre? Za begunce ... aa, ne, premislil bom,« ali pa: »Ne, to pa ne«. Ali pa: »Bom še poklical,« pa potem nikoli ne pokliče. Ja, ja. (Intervju #12)

Kot pereč problem so se vedno znova omenjale tudi težave z bankami, saj se tuji državljani in državljanke še vedno srečujejo z zavračanjem možnosti za odprtje računa, ki je še posebej pereč problem za prosilce za mednarodno zaščito:

Najbolj znani so primeri, ko osebe z mednarodno zaščito niso uspele odpreti bančnih računov. Na to je (...) opozoril tudi Zagovornik načela enakosti, prav tako na to opozarja Varuh človekovih pravic. Kaj pomaga, če rečejo, da imamo v družbi problem, niti enemu posamezniku pa po naši vednosti še niso dali prav v konkretnem primeru? Vedno neke okoliščine, ki naj bi opravičevale »nesporazum«, prav kultura iskanja opravičil. (Intervju #1)

Veliko težav s prosilci za azil predstavljajo banke, saj ne omogočajo odpiranja bančnih računov oziroma to pogojujejo z rednim dohodkom, kot je na primer zaposlitev ali pa pridobivanje kakršnekoli oblike državne socialne pomoči. Podobnih problemov sicer nismo zaznali pri osebah, ki so pridobile status mednarodne zaščite. (Intervju #15)

Mi imamo, bi rekel, sistemsko diskriminacijo. Sistemsko diskriminacijo, vključeno v sistem, recimo tudi dostop do bančnega računa. Bančni račun ne moreš odpreti, ampak težko dokazuješ in ni šlo kar skozi to, da recimo so banke bile opozorjene s strani Zagovornika načela enakosti glede enakega obravnavanja. No, recimo, ampak to se še vedno dogaja. Tam imajo še vzporedno določeno zakonodajo o preprečevanju pranja denarja in korupcije in je vedno znova odgovor – in to tudi včasih argumentiran odgovor, strokoven odgovor – da so določeni varnostni procesi potrebni in nujni zaradi tega zakona in to je to. Potem pride do teh banalnih situacij, da človek zaradi tega, ker je nekdo pral denar, ima banka sume, ne more zaradi tega, ker je iz iste države, odpreti bančnega računa. To je še vedno zelo velik problem. S tem se kontinuirano še vedno soočamo. (Intervju #12)

Določene banke so pred leti že začele zaostrovati svoje pogoje. Zdaj pa ne vem, ali je to za celotno populacijo njihovih komitentov, torej tudi za državljane Slovenije, ali samo za tujce. Ne pozabimo, da določene države spadajo v rizične skupine zaradi možnosti pranja denarja. Tako da so banke pri tem zelo dosledne. Banka postavlja svoje pogoje ne glede in ne rabijo

nam razlagati, zakaj ima banka svojo politiko. Institucije kot društvo Odnos, Zagovornik načela enakosti, Pravno-informacijski center, vsi so že pisali uradne pritožbe, dopise, da banke ne smejo diskriminirati, komu bojo odprli osnovni plačljivi račun. Ta mora biti dostopen vsakemu, ampak temu ni tako (...) ni tako. Pri nas trenutno odpira v Mariboru osnovne račune za osebe z mednarodno zaščito samo NLB. Seveda z dokazili (...) To je potem problem. Nima CSD, ko oddamo prvo vlogo, potem tudi navedemo, da uporabnik tekočega računa še nima, saj ga banka ne odpre, dokler uporabnik ne dobi prve odločbe. V redu. Uporabnik bo potem dobil prvo odločbo, ampak nakazilo, prvo, denarne socialne pomoči ne bo moglo iti na banko, ker še vse to ni urejeno. Dobi na poštno nakaznico, kar je potem uporabnik prikrajšan za 20, 25 ali 27 €, koliko stane poštna nakaznica, da dobijo denarno socialno pomoč od poštnega uslužbenca v gotovini na roke. In tega stroška ne dobijo nazaj! (Intervju #13)

UPRAVNI POSTOPKI IN STORITVE DRŽAVE

Intervjuji so ob bok diskriminaciji pogosto postavljali tudi premnoge birokratske prepreke. V uradnih postopkih je enaka obravnava vseh strank imperativ, a vendar intervjuji kažejo, da uradni postopki in ravnanje državnih / javnih uslužbencev_k kaj hitro lahko otežijo enako obravnavo za osebe z osebnimi okoliščinami etničnosti, barve kože, nacionalnosti in vere. Ta vidik zato izpostavljam v poročilu ločeno:

Vsi procesi, taki formalni, ki jih nek državljan lažje dobi, jih oni [tujci, begunci] težje (...) Mene malo tako, me razjezi taka krivica, ker oni pač imajo socialne pravice, tako kot državljani. Ne morejo jih pa uživati. Bilo kam gredo na te javne zavode, upravne enote, CSD, zdravnik. Skoz so neke ovire, skoz se je treba fajtati [boriti]. Mislim, to me jezi, da so take razlike. Dvojna merila. (Intervju #12)

Jaz sem videla, da jih diskriminirajo spet na podlagi tujega statusa in na podlagi statusa begunca ali azilanta. Sem bila priča, kako jih grdo obravnavajo na upravni enoti, čeprav so dolžni nek postopek (...) Upravna

enota, center za socialno delo sem bila tudi priča, kako razglabljajo, potem pa to mi urejamo s spremstvom. Ampak tako, recimo, če bi sama šla ena ženska, če ena družina sama [da bi] šli, bi rekli: »Hočemo urediti ...« »To pa ne gre« Ne gre ravno tako, kot bi moralo biti. Če jih ena organizacija, ena oseba ne zastopa, ne morejo tega urediti. (Intervju #2)

Intervjuji so izpostavili tudi zelo problematične primere etničnega profiliranja s strani policije:

Različne oblike diskriminacije se sicer dogajajo, vendar so odvisne od posameznih primerov. Na primer, da je oseba obravnavana s strani policista; zaznali smo primere, ko je bila oseba neposredno targetirana [ciljana] na podlagi svoje barve kože. To se je dogajalo v času epidemije covida-19, ko je na območju, kjer je bilo več oseb, ki so bile brez maske, policist obravnaval dve osebi temne polti in ju tudi oglobil. (Intervju #15)

[Kolegi z begunsko izkušnjo] imajo številne negativne izkušnje tudi s policijo, kar ocenjujemo kot nedopustno etnično profiliranje. Večkrat so bili npr. tarča »naključnih« ustavljanj na ulici na sprehodu po mestu zgolj zaradi svojega videza »tujca«, večkrat se je tudi zgodilo, da so v barih poklicali policijo, da so preverili, ali gre za »nezakonitega migranta«. (Intervju #1)

VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE

Tudi na področju vzgoje in izobraževanja so intervjuji pokazali na kompleksnosti intersekcionalne diskriminacije, predvsem pa so izpostavljali pogosto zelo težko razmejevanje med ravnanji, ki kažejo na neenako obravnavo zaradi določene osebne okoliščine, in dejanji, ki »zgolj« izražajo predsodke posameznikov oziroma so lahko odsev obstoječe zakonodaje, ki odraža širše sistemske neenakosti.

In oni so se pogovarjali med sabo v albanščini (...) in se učiteljica dere, dobesedno se dere nad njim. Ko pridem jaz zraven, se umiri. Otroci pa še bolj in je bila zelo vroča situacija. Pridem zraven, sem rekla: »Kaj pa je problem?« Ti otroci, ki se mi sicer zaupajo, rečejo: »Učiteljica nam očita, zakaj se mi

pogovarjamo po albansko tukaj na hodniku. Da jaz nimam pravice biti tukaj, da naj zginem od tod in se je drla na nas.« Ona ... jaz sem to slišala sicer na daleč. In potem še učiteljica pove pač svoj vidik. Je rekla, da so bili glasni, da: »Jaz nič ne razumem, kaj se oni pogovarjajo med sabo, saj so v slovenskem okolju, naj se oni pogovarjajo v slovenščini, da jih vsi razumemo«. Na nek način se je tudi počutila ogroženo. Saj njen vidik tudi na nek način razumem, otroke pa tudi razumem. Ne vem, pač tukaj je bila odrasla oseba, učiteljica, in ona bi morala najti nek primernejši način, da tudi otroke na nek način umiri oziroma na pravilen način pove. To je bil en tak primer; zdaj vi sami presoajate, ali je to diskriminacija ali ne? (Intervju #5)

Največji problem še vedno se mi zdi brezizhodni položaj prosilcev, prosilk za azil v Sloveniji. To so; to niso drugorazredni, ampak so tretjerazredni, četrtorazredni. Tako jaz doživljam. Mislim, ker v bistvu, kaj se zgodi. Se zgodi to, da če prosilka za azil, samohranilka mama. Ona pa ne more iti [v službo], ker vrtec ni dostopen. Ni za njenega otroka, ker ne more plačati polne vsote. Kdo si lahko to privošči? Ona ne more dati otroka v vrtec. Zdaj obstajajo neki skrajšani programi. Mi napotujemo. Ampak vsi se začnejo ob 16. uri popoldan. Kje to more ona sama peljati otroka? Pa je fajn za otroka, za socializacijo, ampak nič takim mamam ne omogočaš priložnosti, da se šola ali pa da išče službo in se zaposli (...) tako da, evo tukaj vidim eno diskriminacijo (...) nimajo davčne, rezidentstva. Niso davčni rezidenti in lahko dajo otroka v vrtec – ampak morajo sami plačati polno vsoto, od 350 do 400€ na mesec, ne vem. Seveda nimajo tega denarja. (Intervju #2)

Na področju vzgoje in izobraževanja so bile v intervjujih poudarjene obstoječe sistemske neenakosti, ki so se še posebej močno izrazile v času epidemije covid-19 in zapiranja javnega življenja, še posebno izobraževalno-varstvenih ustanov:

To se je še posebej izpostavilo zdaj v času epidemije, ko je bilo šolanje na daljavo in prav v tem času mi predstavniki romske skupnosti smo opazili, da se je položaj romskih otrok poslabšal in tukaj se je prav pokazala ta izključenost romske skupnosti na vseh nivojih. (Intervju #9)

Predvsem so težave v tem, da ko so bili zdaj tile lockdowni [zapiranje družbe], da starši ne znajo jezik. Enostavno ne morejo pomagati in je takoj ta otrok priseljencev v podrejenem položaju oziroma ne more, ni enako obravnavan, kot tisti, ki ima starše Slovence, zato ker mu ne more pomagati. Tudi niso, kot vidim, učitelji, veliko njih ni senzibiliziranih za te primere otrok, ki pridejo od nekod in nimajo pač te iste možnosti, kot jih imajo slovenski otroci. (Intervju #10)

Intervjuji so na področju vzgoje in izobraževanja večinoma naslavljali probleme z diskriminacijo v šolah ali problem neenake obravnave v dostopu do vrtca, a tudi pokazali na potencialno diskriminacijo v visokem šolstvu:

Takrat jaz nisem govorila slovenščine, ker sem ravno prišla v Slovenijo in sem hotela par izpitov narediti za doktorat in ko sem vprašala profesorja, je rekel: »Se morate naučiti slovenščino, da bi naredili ta izpit«. Jaz sem rekla, da ja: »Ja, v slovenščini bom naredila« in tako me je malo pogledal čudno in sem se res učila pol leta, pa sem ga naredila. Ampak potem pa, ko sem pa šla v Skopje, on se je srečal z enim mojim profesorjem iz Skopja, ker sem jaz bila raziskovalka na fakulteti in je rekel: »Veš kaj, ena Makedonka je. Ona nekaj misli pri meni bo imela izpit« in tale profesor mu je rekel: »Aja, ona je zelo resna.« Kao, kao da hoče, on si je mislil, da jaz dejansko hočem izkoristiti to kot Erasmus finto, da lažje naredim izpit v tujini! (...) In tako, malo me je prizadelo, da nekdo sklepa, kakšna sem jaz, čeprav sem prišla že s štipendijo, že odrasla oseba, 27 let stara. Da tako ... malo boli. Ampak (...) enostavno odnos! Potem pa sem imela še en izpit pri istem profesorju in so bili tudi iz Italije študenti. Pa sem videla, da so oni tako malo lažje naredili (...) Se čuti. Se čuti. Mislim, jaz zdaj ne morem tega dokazati, niti nočem. [Če prav razumem, vi izpit ste morali narediti v slovenščini, ostali so ga v angleščini?] Ja. Imajo tak drugačen prijateljski odnos. Bolj tako ... mislim, ja, tako, malo drugače. Čim ni nekaj, veš. In to sem čutila, tudi ta pogled. Jaz sem se učila pridno v knjižnici, tako, ko te vidi, če pride noter, veš, tako – nek pogled, kao tvoje mesto ni tukaj, razumeš? Jaz to sem čutila, mislim, to vem. Tudi neverbalna komunikacija veliko pove, pa očitno te gleda, kao malo kaj ... (Intervju #2)

Na tem mestu navajamo tudi daljši izsek iz intervjuja, ki v ospredje postavlja situacijo potencialne neenake obravnave v srednji šoli glede opravljanja obvezne šolske prakse. Intervju izraža močno prisoten občutek diskriminacije v izobraževalnem sistemu določene verske skupnosti zaradi oblačilne prakse:

Na nas, na naše društvo se zelo pogostokrat, prepogostokrat obračajo obupane mame, ki imajo svoje otroke, hčerke v srednjih šolah in nosijo naglavno ruto in v sklopu šolskega kurikuluma je potrebno opraviti prakso. Zelo velik problem se je pojavil na srednjih zdravstvenih šolah, kjer morajo te osebe, dijakinje opravljati obvezno delovno prakso v bolnišnicah. In bolnišnice jasno in glasno in izrecno naglasijo, da žal z naglavno ruto te prakse ni možno opravljati (...) Seveda se to zapakira v en tak zelo lep kulturen odgovor, da zaradi epidemioloških ukrepov, zaradi visokih higienskih standardov, zaradi namišljenih pravil estetike itn., da dejansko to ni možno. To posledično zelo vpliva na samopodobo teh mladih deklet. Posledično tudi vpliva na neuspeh, ker brez opravljene obvezne prakse je potem tudi letnik neopravljen. Skratka ženske se soočajo z izredno, izredno visoko mero diskriminacije, na katero pa ne znajo odreagirati in potem posežejo po nekih pravnih sredstvih, kar sicer potem predolgo traja in mi to poskušamo na en tak toleranten način s človeškim, civiliziranim, zadevo rešiti. Potem OŠ, zdaj glede na to, da je Slovenija sprejela kar nekaj begunskih družin predvsem iz Afganistana in da te deklice male, ki so stare, ne vem 8, 10 let, prav tako prakticirajo islamski način oblačenja in nosijo to naglavno ruto, da se soočajo z velikimi, velikimi težavami v OŠ, kjer do sedaj tega medkulturnega dialoga na podlagi konkretnega primera niso sploh še imeli. Potem so tu velike jezikovne pregrade in pa ta naglavna ruta, ki nekako ovira proces izobraževanja predvsem pri urah telesne vzgoje. Tako da mi si res ne želimo, da ljudje odvržejo to versko prepričanje in pa verski način življenja in oblačenja, zato ker naletijo na to prvo oviro, ki je težka. Temveč, da z nekimi skupnimi dogovori in podporo strokovno, ki jo pač mi lahko ponudimo, prisluhnemo tako šolam, kot družinam, kot otrokom. Posluha pa ni, no. So pri svojih odločitvah zelo rigorozni. Da dejansko, no, saj, kot sem že rekla, se ta odgovor vedno zapakira, da gre za varstvo otroka, da gre za posledično motenje pouka itn. Skratka nekega manevrskega prostora za diskurz ravno ni. Jaz sem na to opozarjala že par let nazaj, da bo potrebno reševati na

strokovni ravni, da na politični ravni, da teh otrok bo še več in da, ko bomo imeli te smernice sestavljene, da dejansko bomo se odrešili precejšnjih diskriminatornih praks, ki obstajajo in puščajo zelo, zelo negativne posledice na družbi (…). Skratka gre za poseg v eno človekovo pravico oziroma svoboščino, ki jo mi izražamo skozi vizualizacijo in takrat je tudi diskriminacija najlažja. Se pravi skozi neki vizuelni efekt diskriminiramo človeka, zato ker smo si v glavi ustvarili določene predsodke. In otroci so zelo ranljiva skupina in se ne znajo braniti (…). To gre lahko v bistvu tako zelo daleč, da so se dekleta pripravljena prepisovati na druge šole. Zato, ker zelo utopično je pričakovati, da bo nekdo odrgel to svojo oblačilno prakso pa svoj kodeks zato, ker ni bilo mogoče opravljati delovne prakse. Ampak, kot sem rekla, ta diskriminacija dandanes ima ime in priimek in institucije dejansko zelo javno, zelo nazorno in brez kakršnihkoli zadržkov ti povejo, da je to za njih nesprejemljivo in da od tega ne bodo odstopali. Ta pisma so zelo, tako podkrepljena z raznoraznimi izjavami direktorjev, ravnateljev, skratka oni pravno formalno so zaščiteni. Vse žrtve diskriminacije pa dejansko so pritisnjene ob rob in tu se potem postavljajo številna druga vprašanja. Vprašanje izobraževanja, vprašanje splošne eksistence, človekovih pravic in svoboščin. (Intervju #3)

Osebna okoliščina religije je bila v intervjujih sicer redkeje izpostavljena oziroma je bila vsebovana v intersekciji z državljanstvom ali tujskim statusom, kjer posamezne verske skupnosti niso bile poimensko izpostavljene:

Diskriminacija, ja, to zagotovo na vseh področjih družbenega življenja in sicer narodnost, tudi vera. Predvsem to ja, ti dve osebni okoliščini. (Intervju #12)

Se pa je pokazalo, da je neenaka obravnava glede osebne okoliščine vere v intervjujih predvsem izpostavljena v specifični navezavi na islamsko oziroma muslimansko versko skupnost v Sloveniji:

Posebej očitnih in perečih primerov diskriminacije na podlagi osebne okoliščine religije (…) v Sloveniji ne opažam. Edini znaki, ki bi morda lahko nakazovali tovrstni problem, so pozivi Islamske skupnosti v RS po bolj sistematični duhovni oskrbi njihovih pripadnikov v zaporih in bolnišnicah, pa

tudi njihove ponavljajoče se prošnje za bolj sistemsko zagotavljanje šolske prehrane brez svinjine. (Intervju #16)

SOVRAŽNI GOVOR

Za konec izpostavljamo še izseke iz intervjujev, ki izrecno navajajo primere sovražnega oziroma diskriminatornega govora.

[Diskriminacijo] občutijo vsak dan, še posebno v povezavi z barvo kože in/ali etnično pripadnostjo. Kolegi z begunsko izkušnjo, denimo, so nam pripovedovali o številnih izkušnjah z diskriminacijo, nekatere smo prijavljali direktno na VČP in Zagovornika načela enakosti. Kolega iz Eritreje se sooča tudi z dnevnimi opazkami – sovražni govor – zaradi svoje barve kože, kar se nam je zdelo še posebej zaskrbljujoče. Pravi, da ni dneva, ko ne bi hodil po mestu in ne slišal negativnih pripomb in sovražnega govora, naperjenega proti temnopoltim. Naj dodam, da se to dogaja v Mariboru. (Intervju #1)

Ena uporabnica mi je povedala, ona je iz Irana. Prijetna gospa, mislim, ne nosi rute (...) Ampak je malo temnejše polti. In je rekla sama, da se je izgubila enkrat v centru Maribora, pa je prosila nekoga za pomoč, pa jo je tako odvrnil grdo. Pa je rekla, sama mi je rekla, da je mogoče mislil, da je Rominja: »Mogoče je mislil, da sem ciganka, pa me je zato«. (Intervju #12)

In sicer ta sovražni govor (...) Tudi govorim iz prakse direktno, ne da bi slišala od drugod. Jaz sem lani poučevala albanščino za albanske otroke v OŠ v Celju (...) to je bilo po dogovoru z ministrstvom za izobraževanje, to je v zakonu določeno. To je vse po kurikulumu. Tudi mi imamo svoj kurikulum za to. Vse je sladno z zakonom bilo. Nič ni bilo nekaj, kar ni. In svet staršev se je združil in je napisal eno tako pismo, da to je nezaslišano, da zdaj ponujajo, da zdaj še albanski jezik v OŠ. Pa kaj je to, albanizacija celo je bila omenjena in to je bilo tudi objavljeno, ne vem, na neki prosvetni strani in spodaj je bilo ... mislim, ni da ni bilo povedano čez albansko govorečo skupnost. Ni da ni! In ljudje se razburjajo včasih, ne da bi poznali celotno sliko. Ne da bi imeli neke argumente, zakaj to, zakaj se razburjajo oziroma zakaj so proti temu? (Intervju #6)

POSLEDICE DISKRIMINACIJE

Uporaba narativne metode je omogočila, da so podatki iz intervjujev zajeli nianse in primere iz vsakdanjega življenja, ki odstirajo sliko diskriminatornih praks in predvsem tudi posledic, ki jih neenaka obravnava ima za skupnost kot celoto ter za vsakokratne izkušnje posameznikov_c, ki se z njo srečujejo. Ob tem so naštevati_e jezo, upor, a tudi skrivanje lastne identitete, sram, nelagodje, predvsem pa občutek neenakopravnosti oziroma drugorazrednosti in dejstvo, da ne morejo uveljaviti vseh svojih potencialov.

Jaz mislim, da je v Sloveniji tako, da obstajata dve kategoriji ljudi. Ena je kategorija, ki ima državljanstvo. Večinoma avtohtono. Torej Slovenci (...) in druga kategorija so tujci. In potem te tujce se deli (...) ali so muslimani, ali so Srbi ... torej pravoslavci ali so xy ene drugačne vere in tako naprej. Jaz na diskriminacijo gledam tako, da jo delim. Obstajata dve vrsti diskriminacije, s katero delujemo, delamo na tem področju. Prva je strukturna. Druga pa je ta vsakdanja in obe se prepletata seveda. Ni tako, da zdaj ena izključuje drugo ali pa da sta to dve ločeni. Vedno se prepletata. Ampak kot tujec v Sloveniji si tako ali tako bazično iz samega štarta diskriminiran, ker absolutno nimaš pravice do določenih storitev. Imaš manj pravic kot nekdo, ki poseduje slovenski passport, potni list in po zakonu o tujcih, zakonu o državljanstvu, zakonu o mednarodni zaščiti ti daje čas, da ti akumuliraš določene pravice, da potem prideš na to stopnjo (...) Ves čas vsi tujci imamo verjetno tak občutek, da še nismo dorasli. Da nimamo še vseh teh pravic, ki so nam odvzete iz samega štarta, ker mi moramo si zaslužiti državljanstvo. Mi moramo 10 let živeti [v Sloveniji], neprekinjeno od tega 5 let. Mi moramo neprekinjeno imeti dohodke. Mi moramo vsak dan svojega bivanja dokazovati in tako naprej. (Intervju #11)

Posledice so, da skrivaš svoj identitet, da te je sram, da se ne počutiš dobro v družbi, da ne moreš svoje potenciale uveljaviti. Vse, kar bi lahko, samo zaradi tega, ker nisi Slovenec. To so posledice in to, da potem (...) tako z nezaupanjem pristopaš do ljudi, ki misliš, da te bodo, zdaj tudi eni, ki te mogoče ne bojo zaradi tega gledali drugače. Ti že misliš vnaprej, da te bojo

in potem imaš občutek, da nisi razumel, da si neprivilegiran (···) In se zapiraš v ta svoj geto in potem se družiš samo z ljudmi, ki so enaki kot ti in se težko odpiraš. To se pravi, to definitivno vpliva na slabo integracijo družbe. Ker se ti počutiš drugače, izolirano, da nisi sprejet in da se potem dobro počutiš samo v družbi enakih. Zato imamo tudi take, ne vem, kot so eni deli Ljubljane, kjer so samo na primer iz nekdanje Jugoslavije priseljenci in potem imamo to, da se težko učijo jezika in tako naprej. Vse, vse ... kako se odzivaš, pa kako, ne vem, to je bolj tako individualno. Eni se bolj potrudijo, ne vem, da bojo čim bolj enaki, drugi pa se tako zaprejo vase in gredo v to getoiziranje. (Intervju #10)

V intervjujih je bilo več poudarka na tematiki osebnih okoliščin, ki jih obravnava projekt. To pomeni, da so sogovorniki_ce naštevati ne samo, kje in kdaj doživljajo neenako obravnavo, ampak so z nami delili tudi občutke, mnenja in opise, zakaj prihaja do tovrstne obravnave in zakaj so tovrstna dejanja uperjena prav proti njim. Poudarki so bili predvsem na etničnosti in nacionalnosti. Izpostavljena je bila diskriminacija na podlagi jezika ter na podlagi imena in priimka, kar so nekateri_e intervjuvanci_ke poimenovali kar sami kot »etnična in kulturna diskriminacija« (Intervju #10).

Intervjuji so pokazali tudi na razlikovanje v obravnavi prve in druge generacije priseljencev, ki jo povezujejo z znanjem slovenskega jezika, ki je – razen redkih izjem – po navadi razlog za diskriminacijo zaradi naglasa ali napak v pisnem izražanju:

Specifično zaradi jezika tudi. To, da [na delovnem mestu] pridejo in ti samo v slovenščini nekaj razlagajo in se ne potrudijo in ve, da ti ne govoriš tega jezika ... a veš, take (···) Razen zdaj vidim druga generacija [priseljencev] po upravnih enotah sedijo, ki imajo [službe] Bosanci in Srbi. Vidim ogromno ljudi podpisano, a veš, tisto, ko dobiš odločbo iz CSD ali ono in ti nekdo recimo zelo lepo odgovori [na ravni znanja jezika] A1. Večina priimkov je na – iz bivše Jugoslavije. Torej druge generacije. Ampak to je druga generacija. Mi smo pečeni [prva generacija]. (Intervju #11)

Veliko je bilo tudi govora o sovražnem govoru na spletu in o prikriti diskriminaciji v javnem življenju in na delovnem mestu. Med izpostavljenimi skupinami prebivalstva, ki doživljajo neenako obravnavo, so intervjuji pokazali, da gre najpogosteje za priseljence iz republik nekdanje skupne države Jugoslavije, za diskriminacijo do Romov, za neenako obravnavo prosilcev za azil in oseb s statusom mednarodne zaščite (tj. beguncev), še posebej pa je pereča neenaka in rasistična obravnavo ljudi glede na barvo kože, ki jo doživljajo tudi državljani_ke in njihovi otroci. Na teh dimenzijah je bila večkrat izpostavljena tudi neenaka obravnavo v šolah, čeprav je področje izobraževanja večkrat izpostavljeno kot manj kritično v Sloveniji.

V zaključku navajamo še tri izseke iz intervjujev, ki govorijo na splošno o tem, kaj so najbolj izpostavljeni problemi na področju neenake obravnave in kje so možni vzroki za trenutno stanje na tem področju v Sloveniji:

Mislim, da je zaposlitev predvsem [problem v Sloveniji]. Zelo težko se pride do službe. Ne gre samo za to diskriminacijo, ampak tudi za socialni kapital, ker če ti pač prideš kot priseljenec, ne poznaš nobenega, nimaš nobene konekcije [povezave], nič. Potem boš težje dobil službo, kot če si tukaj rojen pa imaš osnovnošolce, pa srednješolce prijatelje, pa ne vem koga vse. Torej mislim, da je to problem za zaposlitev in za napredovanje. Za zasedanje nekih zelo odgovornih funkcij, ki prinašajo status in zelo dobro plačilo, se gleda tudi na to. Vsaj tak je moj vtis glede na osebno izkušnjo in izkušnjo v društvu. Da se gleda na to, ali si pač Slovenec ali ne. V tem smislu se mi zdi, da to vpliva. (Intervju #10)

Ljudje, ki se ukvarjamo z določenimi skupinami prebivalstva, ki so v neenakovrednem položaju in zapostavljeni, poznamo njihove zgodbe, stiske, odzive. Na splošno pa se te teme neverjetno podcenjuje. Premalo se o stvareh, ki se tičejo ne le njih, ampak vseh nas, govori v širši javnosti, premalo je sistematičnih akcij osveščanja na te teme, sistematičnega izobraževanja proti predsodkom in stereotipom v šolah, hkrati pa se čedalje bolj razširja in normalizira sovražni govor v družbi, nekateri lahko tudi v medijih danes odkrito hujskajo vsak dan. Država bi morala zagotavljati prostor in možnosti za osveščanje in boj proti diskriminaciji, za tem bi morala

trdno stati sama, z lastnim zgledom, vendar tega konkretno in sistematično ne počne že vse odkar se je razpustil oddelek za nediskriminacijo pri Varuhu človekovih pravic RS. Sem in tja kak utrinek oz. manjši projekt, sicer pa je vse prepuščeno NVO sektorju. (Intervju #1)

Problem je, da na njihovi izkaznici z veliki črkami piše »begunec« (···) v bistvu zdaj vsak, ki pogleda njihovo izkaznico, [lahko] vpraša: »Kako to, da si begunec? Kdaj si ti prišel? Kaj se ti je zgodilo?« A to so pa take neke zelo kompleksne zgodbe. Ali gre za krvno maščevanje ali gre za nekaj LGBT scena recimo in to se mi zdi zelo velika stigmatizacija, da ti vsak varnostnik, vsaka mogoče medicinska sestra, ki si ogleda tvojo izkaznico, uradna oseba te sprašuje. Ker jaz razumem, da ljudi to zanima, ampak oni se počutijo zelo v stiski (···) Ali mora res vsak profesor na faksu izvedeti, da je ta begunec? Ali mora vsak varnostnik to vedeti? Nekaj, kar naj bi pomagalo tej osebi, ji v bistvu škodi, ne? Jo postavlja v nek diskriminatoren položaj pravzaprav. Meni ne piše nič takega, mene nimajo kaj spraševati, ko me srečajo. (Intervju #2)

Poleg naracij, ki smo jih pridobili z ekspertnimi intervjuji, so nam dodaten vpogled v izkušnje z diskriminacijo nudili tudi **odprti odgovori iz spletne ankete**, ki še dodatno potrjujejo raziskovalne ugotovitve.¹⁵ Navajamo zgolj peščico najbolj povednih primerov, ki hkrati odsevajo analizo na podlagi ekspertnih intervjujev in tako dodatno potrjujejo relevantnost pridobljenih podatkov.

- Pri iskanju najema ti Slovenci in Slovenke po telefonu rečejo: »Čefurjem ne oddajam«.

- Ko so izvedeli, da iščemo stanovanje za tujce, so jasno povedali, da tujcem ne dajo.

- Diskriminacija zaradi narodnosti in verske pripadnosti v primeru prijave na razpisano delovno mesto. Kasneje sem izvedel za neprimerne komentarje s strani zaposlovalcev.

¹⁵ Odgovorov na odprta vprašanja o izkušnjah diskriminacije je bilo v spletni anketi skupno 521.

- *Dobila sem obvestilo neizbranemu kandidatu z zapisom, da nisem izbrana, ker so se odločili za osebo, ki je Slovenec.*
- *Napredovanja so bila možna samo za priimke, ki niso imeli potomstva iz BIH.*
- *Glede javne uprave, konkretno upravne enote, imam občutek, da nisem dobrodošel. Karkoli iščem glede dokumentov, referent mi se tako grdo postavi, na primer, zakaj tako: »Nič ne veste, vse vam se mora narisati!« itd. Res je občutek grozen. Namesto, da lepo razloži. 18 let sem v Sloveniji, delam, plačujem davke državi, živim z družino tukaj, ampak imam občutek, da bi se nas radi rešili.*
- *Predvsem je šlo za žaljenje in poniževanje, v tem smislu, da sem kot posameznik manj oz. ničvreden zaradi moje narodnosti, saj da smo neumni, zaradi česar naj ne bi razumeli osnovnih zadev in smo takšni ljudje primerni zgolj za fizična dela, kjer ni potrebno imeti možganov. Gre za splošno in ponavljajočo se prakso oz. diskriminacijo na različnih področjih, tako v uradnih ustanovah kot tudi v splošni družbi, vendar v uradnih ustanovah poskušajo to prikriti, kar pa jim ne uspe vedno najbolje.*
- *Čeprav izredno dobro govorim slovensko, občasno uporabim kakšno hrvaško besedo. Gospa na šalterju [okencu] me je obravnavala nespoštljivo, a ni imela nobenih težav z angleško govorečim tujcem pred mano.*
- *Ko se v javnosti (na ulici, v trgovini, v avtobusu) pogovarjam z drugimi v mojem maternem jeziku, sem pogosto deležna žaljivih komentarjev, naj grem domov, naj se naučim slovensko, naj v Sloveniji govorim slovensko.*
- *Ker narodnost temelji na jeziku, kulturi in veri, otroci v vrtcih ne morejo uveljavljati pravice do izbire načina prehrane (razen v primeru medicinske indikacije) in so na takšen način »narodnostno diskriminirani«.*
- *Če se poslužim javnega prevoza in čakam na kakšni mestni avtobusni postaji, sem lahko legitimiran tudi večkrat v isti uri.*
- *Policisti so me večkrat ustavili, češ, da so mislili, da sem migrant.*

- *Moji hčerki se v šoli posmehujejo in jo žalijo zaradi rahlo temnejše barve kože, da je ciganka.*
- *Sinova sta mulata in dnevno doživljata pritiske in diskriminatorno vedenje.*
- *Resne zaposlitve nikoli nisem dobil. Z mojim imenom in priimkom možnosti za resno in dobro službo ni (...), saj sem cigan.*

PRIPOROČILA ZA ZMANJŠEVANJE IN ODPRAVLJANJE DISKRIMINACIJE

Na podlagi intervjujev lahko izluščimo nekaj predlogov priporočil glede zmanjševanja in odpravljanja diskriminacije, ob hkratni opombi, da je potrebna previdnost pri kakršnem koli poskusu posploševanja zgolj na podlagi raziskovalnih rezultatov.

- Potrebno je osveščanje splošne javnosti in javnih medijev o diskriminaciji.
- Potrebno je vključevanje tematike o diskriminaciji v kurikule v izobraževalnem sistemu.
- Potrebno je dosledno reagiranje na diskriminacijo. Kadar je to zahtevano in skladno z obstoječo zakonodajo oziroma predpisi organizacije / institucije, kjer do diskriminacije pride, je potrebno tudi izvajanje sankcij.
- Potrebno bi bilo vlagati trud v dodatno izobraževanje oziroma osveščanje strokovnih delavk_cev, javnih uslužbenk_cev, še posebej na upravnih enotah, na centrih za socialno delo in v policiji.
- Kot morebitna rešitev na področju nerazumevanja, ki je posledica jezikovnih preprek, se predlaga vzpostavitev klicnega centra, ki bi združeval in koordiniral potrebe po različnih profilih prevajalcev (kadar storitev kulturne mediacije oziroma prevajanja ni na voljo ali ni zadostna). Z omogočanjem komunikacije bi se lažje zagotavljalo enako obravnavo za vse (relevantno predvsem za upravne enote, centre za socialno delo, zdravstvo).

6. OPOLNOMOČENJE STROKOVNE IN SPLOŠNE JAVNOSTI

Eden od namenov in ciljev projekta je bil seznaniti strokovno in splošno javnost o izsledkih raziskave in ju opolnomočiti za prepoznavanje diskriminacije in oblikovanje predlogov ukrepov pri odpravljanju diskriminacije na osnovi osebne okoliščine etničnosti, »rase«, nacionalnosti in/ali vere. 26. oktobra 2021 smo organizirali strokovni posvet, ki se ga je udeležilo 24 oseb iz vse Slovenije, in tiskovno konferenco, ki jo je spremljalo sedem novinark_jev iz različnih medijev (tisk, radio, TV). Seznanjeni smo z vsaj štirimi članki o rezultatih raziskave v medijih (npr. STA, MMC RTVSLO, Delo, Večer).¹⁶

Cilj je bil tudi spodbuditi strokovno razpravo o možnostih zbiranja podatkov na podlagi teh osebnih okoliščin. Evalvacija preko spremljanja odziva deležnikov, strokovne javnosti in sodelujočih v raziskavi, je kot eno od večkrat izpostavljenih pripomb, predvsem s strani nevladnih in manjšinskih organizacij, izpostavila sredstva, ki so na voljo za zbiranje podatkov. Izkušnje na terenu namreč kažejo, da so sredstva za ta namen preskromna in zato posledično raziskave lahko naredijo le majhne korake v smeri zbiranja podatkov. Ključno bi bilo, da bi zbiranje podatkov bilo podprto s strani države, torej vzpostavljeno kot trajnostno in standardizirano in bi tako dolgoročno omogočalo longitudinalne primerjalne izsledke.

Udeleženke_ci strokovnega posveta so izpostavile_i:

1) Nujnost razlikovanja med zatrjevanjem diskriminacije na eni strani, in dejansko diskriminacijo, ki jo ugotavljajo za to pristojne institucije na drugi strani. Dejstvo je, da osebe, ki sodelujejo v raziskavi, poročajo o osebnih občutkih, da so (bile) diskriminirane in je naloga raziskovalne ekipe, da o tem poroča, presojanje o tem, kdaj je dejansko šlo za (kazensko pregonljiv) pojav diskriminacije in kdaj ne pa se prepusti za to pristojnim.

2) Rasizem v medijih.

¹⁶ Glej <https://www.sta.si/2959353/raziskava-mirovnega-instituta-pokazala-velik-obseg-diskriminacije-v-sloveniji>; <https://www.rtvsl.si/slovenija/raziskava-mirovnega-instituta-pokazala-velik-obseg-diskriminacije-v-sloveniji/598868>; <https://www.vecer.com/slovenija/boj-proti-diskriminaciji-zakoni-so-eno-praksa-pa-drugo-10256339>; <https://www.delo.si/novice/slovenija/diskriminacija-po-spolu-je-najbolj-prepoznana/>.

3) Občutki diskriminacije pri muslimanskih ženskah, ki se srečujejo z ovirami zaradi pokrivanja.

Poglobljena obravnava problematike na strokovnem posvetu je učvrstila že obstoječe sodelovanje med vsemi pristojnimi institucijami, NVO sektorjem in manjšinskimi organizacijami. Načrtovano je sicer bilo, da bi lahko zaključni dogodek projekta kasneje pod okriljem naročnika raziskave prešel v tradicionalno letno srečanje deležnikov, kjer bi se na letnem nivoju sistematično evalviralo razmere na tem področju (stanje, problemi, izzivi, trendi) ter da bi se ob tej priložnosti vzpostavila baza deležnikov, ki se bi lahko uporabljala za redno obveščanje o pomembnih vidikih obravnavane tematike. Zaradi nepričakovanih objektivnih okoliščin, ki jih je prinesla epidemija, pa zaključni dogodek ni potekal kot načrtovano, ampak zgolj v spletnem okolju, kjer so možnosti daljše razprave in mreženja in daljnoročnejšega načrtovanja zelo omejene.

Strokovni posvet je potrdil, da je bilo kljub objektivnim okoliščinam v raziskavi pridobljenih veliko kvalitetnih kvantitativnih in kvalitativnih podatkov, ki so bili natančno obdelani, analizirani in predstavljeni različnim javnostim in naročniku. Iz operativnega vidika zato rezultati lahko nudijo potrebno osnovo za učinkovitejšo obravnavo in prepoznavanje diskriminacije oseb na osnovi etničnosti, nacionalnosti, »rase« in/ali vere. Z natančno opredeljeno metodologijo za pridobitev kvalitativnih in kvantitativnih podatkov neposredno od oseb z obravnavano osebno okoliščino pa bodo rezultati lahko tudi dolgoročno prispevali k praktičnemu delu pristojnih organov in institucij.

Na ta način je potekalo opolnomočenje ključnih deležnikov tako s strani strokovne javnosti kot tudi oseb z obravnavano osebno okoliščino, ki neposredno v vsakdanjem življenju izkušajo pojave diskriminacije. S tem ko je projekt razvil in implementiral lastno metodologijo ter pridobil inovativne raziskovalne podatke, ki so okrepili razumevanje, kako diskriminacijo posamezniki in posameznice doživljajo v vsakodnevni življenjskih situacijah, je doprinesel k prenosu znanja v prakso. Poglobljena obravnava je namreč pripomogla, da se bodo odslej lahko vprašanja, ki so ostajala odprta bodisi v konceptualnem bodisi v operativnem pogledu, analizirala bolj sistematično. V določeni meri je namreč lahko prav odsotnost sistematičnega raziskovanja pripomogla tudi k stanju, s katerim mnogi deležniki niso zadovoljni.

7. SKLEPNE UGOTOVITVE

V letu 2020 je bila v okviru ciljno-raziskovalnega projekta »Zmanjševanje in odpravljanje diskriminacije na podlagi etničnosti, 'rase', nacionalnosti in/ali vere« opravljena t. i. desk-analiza stanja o področjih življenja, kjer v Republiki Sloveniji prihaja do diskriminacije na podlagi teh dimenzij, med majem in oktobrom 2021 pa je potekala še terenska raziskava, ki je obsegala a) spletno anketo, b) situacijsko testiranje in c) poglobljene pol-strukturirane ekspertne intervjuje. Analiza stanja na podlagi razpoložljivih virov podatkov je pokazala, da je v Sloveniji podatkov o enakosti in o razsežnostih diskriminacije na »rasni«, etnični ali verski osnovi malo, zato je bil eden osrednjih ciljev pričujoče raziskave pridobiti kakovostne podatke s terena in preveriti obstoj diskriminacije za osebe z osebno okoliščino etničnosti, nacionalnosti, »rase« in/ali vere na naslednjih področjih življenja: delo in zaposlovanje, socialno in zdravstveno varstvo, vzgoja in izobraževanje, dostop do dobrin in storitev, dostop do stanovanj.

Podatki, ki smo jih pridobili z metodo situacijskega testiranja, potrjujejo izsledke na podlagi ankete in ekspertnih intervjujev. Diskriminacija na podlagi osebne okoliščine narodnosti, državljanstva, barve kože in religije je v Sloveniji problem, ki je prisoten še posebej **pri zaposlovanju in na delovnem mestu, v zdravstvu, pri dostopu do storitev, na stanovanjskem trgu, ter v upravnih postopkih**. Ob tem velja opomba, da so v Sloveniji nekatere zaposlitve čisto formalno, tj. že z zakoni nedostopne, npr. zaradi pogoja državljanstva. Pereč problem ostajajo težave z bankami, saj se tuji državljani in državljanke kljub Evropski direktivi in domači zakonodaji, ki jamčita dostop vsaj za osebne račune, še vedno srečujejo z zavračanjem možnosti za odprtje računa.

Neenako obravnavo običajno spremljata še dve dimenziji, ki se pojavljata ne glede na obravnavano področje: **predsodki** in **jezikovna bariera**. Predsodki vplivajo na diskriminatorne prakse in zavirajo enako obravnavo, slabše poznavanje ali nerazumevanje slovenskega jezika pa osebam pogosto kljub formalnim pravilom še vedno onemogoča dostop do enake obravnave.

Obravnavane osebne okoliščine seveda ne pomenijo, da gre v primerih neenake obravnave nujno za tuje državljane_ke, saj se diskriminira tudi v Sloveniji rojene in živeče osebe zgolj na podlagi njihovega imena in priimka, barve kože, etničnosti ali religije, jezika.

Podatki kažejo, da diskriminacijo najpogosteje doživljajo osebe, ki jih večinsko prebivalstvo obravnava kot **tujce**, še posebej močno prisotna je v odnosu do **prosilcev za mednarodno zaščito in beguncev**, ki poročajo tudi o izkušnjah z **etničnim profiliranjem** s strani policije. To poteka tako, da so na ulici na sprehodu po mestu zgolj zaradi svojega videza »tujca« na ulici ustavljene osebe zgolj na podlagi **barve kože** in njihovega pripisanega statusa tujca, večkrat se je tudi že zgodilo, da so v barih poklicali policijo, da so preverili, ali gre za »nezakonitega migranta«. Nekatere osebe dejansko doživljajo vsakodnevne negativne opazke **v javnosti in sovražni govor na spletu**. Primeri, podobni etničnemu profiliranju s strani policije se dogajajo tudi na javnih dogodkih z obtožbami kraje in podobno: *»Vendar ne toliko s strani državnih organov, kot lokalnega prebivalstva« (Intervju #15).*

Tudi odnos do **romske populacije** kaže ves čas prisotne diskriminatorne prakse ne glede na to, da je pravno formalno urejeno, da romska skupnost bi naj imela zagotovljene pogoje za enakopraven razvoj. V praksi se kaže, da je še vedno veliko diskriminacije na področju zaposlovanja in izobraževanja. To se je še posebej izpostavilo v času epidemije covida-19 s šolanjem na daljavo. Položaj romskih otrok se je poslabšal in pokazala se je izključenost romske skupnosti na vseh nivojih.

Kot je razvidno že iz letnega poročila Varuha enakih možnosti (Varuh 2021), tudi podatki s terena potrjujejo, da je pri zaprtju šol, še posebno v prvem valu epidemije covida-19, na področju **izobraževanja** prihajalo do **diskriminacije otrok iz t. i. ranljivih skupin** (npr. otroci z migrantskim ozadjem, otroci iz ekonomsko šibkejših okolij, romski otroci, otroci s posebnimi potrebami) in sicer še posebej glede dostopa do informacijsko-komunikacijskih tehnologij. Prihajalo je do razlik pri usvajanju znanja, kar je imelo negativen vpliv na njihov učni uspeh, posledično pa tudi na udeležanje njihove pravice do izobrazbe. Tudi Zagovornik načela enakosti je ocenil, da ob uvedbi izobraževanja na daljavo s pomočjo računalniške tehnologije

ob prvem valu epidemije vsi učenci niso imeli enakih možnosti (Zagovornik načela enakosti 2020).

Na področju dostopa do izobraževanja je bilo v letu 2021 zaradi novele zakona o tujcih aktualno tudi vprašanje omejevanja študija za tuje študente, ki bi nesorazmerno prizadelo študente iz držav z relativno nižjim standardom, zlasti držav globalnega juga ali t. i. držav v razvoju (Bajt 2021). Delno je na problem šolanja tujcev na fakultetah v Sloveniji nakazalo tudi situacijsko testiranje dostopa do izobraževanja, negativne izkušnje z neenako obravnavo s strani nekaterih profesorjev pa so pokazali tudi intervjuji in odprti odgovori v spletni anketi.

Ekspertni intervjuji so opozorili na to, da se na področju **religije** z ukinitvijo Urada za verske skupnosti in razpustitvijo Sveta vlade RS za dialog o verski svobodi nakazuje sistemska diskriminacija in kršitev ustavnega načela enakopravnosti verskih skupnosti, kar bi veljalo v prihodnje natančneje spremljati in ugotavljati vpliv, ki ga bo to imelo za (ne)enako obravnavo vseh verskih skupnosti. Na strokovnem posvetu je bila stroka zadržana do tega vprašanja, čeprav je potrdila, da se z ukinitvijo upravnega področja verske svobode prenaša poudarek na posebne pravice in privilegije, ne pa več na versko svobodo. A je hkrati opozorila, da vlada želi ustanoviti nov urad za verske skupnosti neposredno pri kabinetu predsednika vlade. Podatki iz ankete in intervjujev za neenako obravnavo na področju religije so pokazali predvsem, da velik javni tabu ostaja naglavna ruta nekaterih muslimanskih žensk, predvsem ko gre za vprašanje opravljanja obvezne šolske prakse, saj se počutijo diskriminirane.

Evalvacija na strokovnem posvetu je opozorila tudi na velik problem, ki ga za diskriminacijo glede obravnavanih osebnih okoliščin v Sloveniji predstavljajo **mediji**. Čeprav medijske vsebine in tam prisoten diskriminator – predvsem rasističen – diskurz in obravnavo nista bila predmet pričujoče raziskave, gre za pomembno dimenzijo, saj mediji sooblikujejo javno razpravo in vplivajo na kreiranje oziroma potrjevanje že obstoječih predsodkov. Hkrati pa imajo lahko mediji tudi moč vpliva na družbene spremembe, kar so prepoznali nekateri intervjuvanci_ke:

Obilico povsem odkritega spodbujanja k diskriminaciji je možno v vseh pojavnih oblikah vsakodnevno najti v nekaterih medijih (ksenofobija,

rasizem, islamofobija), ki teh prizadevanj sploh ne skrivajo in tudi ne obžalujejo. Ali je to naklepno ali čisto politična računica, morda le senzacionalizem, sploh ni važno. Zastruplja pa vzdušje in relativizira vse: če smo pred tridesetimi leti sprejeli ustavo s 63. členom, kako se lahko danes nekateri brez strahu za kakršnekoli resne posledice iz te ustave delajo norca? Da sploh ne govorimo o sistematičnem širjenju negativnih stereotipov, predsodkov, kulturnem supremacizmu in drugih bolj družbenih, strukturnih oblikah diskriminatornega diskurza, ki ga ne vodijo več le neke obskurne skrajne stranke, ampak je postal dobesedno mainstream. Ne pogrešam le pravnih sodb o tem. Pogrešam tudi sistematično odzivanje na te pojave v novinarskem poklicu. (Intervju #1)

Glede na vse zbrane podatke ugotavljamo, da diskriminacijo na podlagi obravnavanih osebnih okoliščin najpogosteje doživljajo:

- »Tujci«, še posebej prosilci za mednarodno zaščito in begunci,
- Romska populacija,
- Priseljenci (iz držav nekdanje Jugoslavije), ki so tudi lahko obravnavani kot tujci, torej t. i. državljani tretjih držav,
- Osebe na podlagi barve kože – ne glede na državljanstvo,
- Pokrite muslimanke na podlagi religije.

Raziskava je v spletni anketi pokazala tudi na novo dimenzijo, ki se je pojavila z epidemijo covida-19, saj se ljudje pogosto počutijo diskriminirani zaradi pogoja PCT.¹⁷ Ob tem velja še enkrat izpostaviti razlikovanje med zatrevanjem občutka diskriminacije na eni strani, in diskriminacijo, ki jo ugotavljajo za to pristojne institucije na drugi strani. Presojanje o tem, kdaj je dejansko šlo za (kazensko pregonljiv) pojav diskriminacije in kdaj ne, je seveda stvar za to pristojnih institucij. Dejstvo je, da osebe, ki so sodelovale v spletni anketi, poročajo o osebnih občutkih, da so (bile) diskriminirane.

Nenazadnje je neskladje lahko tudi posledica pomanjkljive javne razprave in premalo osveščanja javnosti. Raziskava je namreč izpostavila tudi problematično

¹⁷ PCT je kratica za pogoj prebolevnosti – cepljenja – testiranja (v povezavi s covidom-19).

nevednost, nesenzibilnost javnih uslužbencev in nepoznavanje nekaterih osnovnih dejstev, kategorij, predpisov in postopkov:

To mi je tudi ena gospa sama rekla, ko sem rekla »oseba z mednarodno zaščito, begunec«. Pa je rekla: »Kaj je to? Jaz to ne razumem, povejte mi, kaj ... kako ga lahko obravnavam«. Aja, no, pa sem rekla: »Iste pravice, ne. Ima zavarovanje kot vsi drugi,« pa je rekla: »Aja, aja«. Ne vejo, kaj to pomeni! (...) Na CSD so eni, ne vem, kako bi rekla ... eni ljudje niso usposobljeni za svoje delovno mesto. Izdajajo nezakonite odločbe, ker pač niso pravilne. In zdaj praksa je bila, da se niso uradno pritoževali, ampak se je pač poklicalo socialno delavko pa se je tako rešilo (...) Na upravni enoti je isto. To je, meni je hecno, res. Kot da pride vesoljec pred njih in ne vejo, kako bi obravnavali tega človeka. Kot da ne vejo več, kaj so njihove delavne naloge. Ne vejo, enostavno. In sami si res ne morejo skoraj nič urediti. Nič, ker jih tudi naženejo. Veste iz UE – sploh v Mariboru, kar naženejo jih! Nočejo se z njimi ubadati, ker pač bi se morali potruditi pri jeziku. Človek pride tja pa pove točno, kaj rabi. Vedno mora biti nekdo zraven njega, kot da jamči za to osebo. Tudi na banki, dostikrat. (intervju #12)

Tudi že obstoječih primerov dobrih praks se ne uporablja vedno, kar terja premislek o drugačnih pristopih, ki bi omogočali boljše delovanje sistema.

Mislim, da absolutno medkulturna mediacija je eno sredstvo, s katerimi se lahko tudi soočamo oziroma premagujemo diskriminacijo oziroma diskriminatorno obravnavo v zdravstvu, konkretno če zdaj govoriva o tem področju (...) Ampak [medkulturna mediatorica za albanski jezik v ZD] nam je povedala in razložila, predstavila svojo izkušnjo, da samo zdravstveno osebje, zdravniki tega instituta, te opcije niso se posluževali, kot bi lahko, tako pogosto. Zato, ker jim je bilo dejansko odveč. So toliko obremenjeni, da »še to se mi manjka« v bistvu. Ampak to je tako dragoceno bilo, da so imeli eno osebo (...) zaposleno tam samo za njih dejansko (...) to je bil tako dragocen resurs, a niso ga izkoriščali. To je to neosveščanje, sploh o pomenu medkulturnih mediatorjev nasploh, v lokalnem okolju, takih institucijah, kaj pomeni sploh pri delu. (Intervju #5)

Možnosti razumnih prilagoditev (...) niso urejene v delovnopravni zakonodaji. In v tem smislu se sprašujem, kakšne so v Sloveniji sploh politike upravljanja z raznolikostjo. A so to modne muhe, ki pritičejo le multinacionalkam? A je to le poza? A so to samo različni »certifikati«, ki se jih potem obesijo na steno brez prave vsebine zadaj? Brez pravih podlag, tj. pravega soočanja in ukrepov proti diskriminaciji, sploh ne moremo niti začeti govoriti o upravljanju z raznolikostjo. (Intervju #1)

Slovenija še vedno nima strategije boja proti diskriminaciji in rasizmu. Podatki kažejo, da se tematiko diskriminacije še vedno pogosto podcenjuje, primeri sankcioniranja diskriminatornih praks so redki, premalo je sistematičnih akcij osveščanja in sistematičnega izobraževanja proti predsodkom in stereotipom. Manjka javna razprava o tej tematiki. Država bi morala zagotavljati prostor in možnosti za osveščanje in boj proti diskriminaciji. Predvsem pa manjka kvalitetnih podatkov o obravnavanem področju neenake obravnave na osnovi etničnosti, nacionalnosti, »rase« in/ali vere, ki bi se zbirali po usklajeni metodologiji in longitudinalno.

8. VIRI IN LITERATURA

Bajt, V (2008) Muslims in Slovenia: Between Tolerance and Discrimination. *Revija za sociologiju* 39(4):221–234.

Bajt, V (2011) The Muslim Other in Slovenia: Intersections of a Religious and Ethnic Minority. V *Muslims in Poland and Eastern Europe: Widening the European Discourse on Islam*. K Górak-Sosnowska, ur. Warszawa: Faculty of Oriental Studies, 307–326.

Bajt, V (2016) Who 'belongs'? Migration, Nationalism and National Identity in Slovenia. *Razprave in gradivo* 76:49–66.

Bajt, V (2020) Metodološki priročnik. Interno gradivo ciljno-raziskovalnega projekta »Zmanjševanje in odpravljanje diskriminacije na podlagi etničnosti, 'rase', nacionalnosti in/ ali vere.« Ljubljana: Mirovni inštitut.

Bajt, V (2021a) Situacijsko testiranje – PROTOKOL. Interno gradivo ciljno-raziskovalnega projekta »Zmanjševanje in odpravljanje diskriminacije na podlagi etničnosti, 'rase', nacionalnosti in/ ali vere.« Ljubljana: Mirovni inštitut.

Bajt, V (2021b) Virus strahu: nacionalizem in pandemična družba. *Studia Humanitatis*.

Blank, R M idr. (ur.)(2004) *Mesuring Racial Discrimination*, Washington: The National Academies Press.

Blažič, M (ur.)(2016) *LGBT pravice (sociološka raziskava, monitoring, situacijsko testiranje ter gradiva za odvetnice in odvetnike)*. Ljubljana: Društvo informacijski center Legebitra.

Bobnič, R in A Vezovnik (2013) Diskurz o islamu ali dispoziv izjav in objekta. *Časopis za kritiko znanosti* 41(251):34–53.

Brezigar, S (2012) Do Third Country Nationals in Slovenia face Prejudice and Discrimination? *Dve domovini* 35:149–161.

Brezigar, S (2015) Critical Reflections on Managing Cultural Diversity in Workplaces in Slovenia. *Andragoška spoznanja* 21(4):69–82.

Brezigar, S (2017a) Etnična diskriminacija med šolanjem v RS: stanje in izzivi. *Andragoška spoznanja* 23(2):73–88.

Brezigar, S (2017b) Slovenia. V *Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union – Legal framework and practice in the EU Member States*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 157–162.

Cukut Krilić, S (2008) Izkušnje migrantk v Sloveniji pred in po njeni osamosvojitvi. *Dve domovini* 28:73–92.

Cukut Krilić, S (2016) Ko pa govorimo o Romih, to pa je čisto drugačna kultura. *Socialno delo* 55(1/2):55–65.

Dragoš, S (2003) Islam in suicidalno podalpsko pleme. V *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti št. 02*. R Kuhar, T Trplan, ur. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Dragoš, S (2004) Islamofobija na Slovenskem. V *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti št. 03*. T Trplan, S Autor, R Kuhar, ur. Ljubljana: Mirovni inštitut.

ECRI (2019) *Poročilo Evropske komisije proti rasizmu in nestrpnosti o Sloveniji (peta faza spremljanja)*. Strasbourg: ECRI.

ENAR–European network against racism (2014) *Racism and Discrimination in Employment in Europe: ENAR Shadow Report 2012–2013*. Brussels: ENAR.

Essed, P (1991) *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory*. London: Sage Publications.

Frank, A in I Šori (2015) Normalizacija rasizma z jezikom demokracije: Primer Slovenske demokratske stranke. *ČKZ XLIII*(260):89–103.

Hrženjak, M in V Jalušič (2011) *Vrata niso baš odprta: Kompleksne neenakosti, intersekcionalnost, rasa, etnija, spol, javne politike*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Huddleston, T (2017) *Analysis and Comparative Review of Equality Data Collection Practices in the European Union: Equality Data Indicators: Methodological Approach - Overview per EU Member State: Technical annex*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Inowlocki, L (2007) Manual on the Research Design, interno gradivo projekta FeMiPol. Frankfurt am Main: J. W. Goethe University.

Kalčič, Š (2007) Slovenski muslimani: kdo so, organiziranost in državnopravno normiranje v antropološki presoji. Dve domovini 26:7–29.

Kogovšek Šalamon, N in B Petković (2007) O diskriminaciji: priročnik za novinarke in novinarje. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Kogovšek Šalamon, N (2017) Mass Migration, Crimmigration and Defiance. Southeastern Europe 41:251–275.

Kogovšek Šalamon, N in V Bajt (ur.) (2016) Razor-Wired. Reflections on Migration Movements through Slovenia in 2015. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Komac, M in M Medvešek (ur.) (2005) Percepcije slovenske integracijske politike: zaključno poročilo. Ljubljana: INV.

Kralj, A (2008) When Ć becomes Č: Discrimination of Unrecognized National Minorities in Slovenia. Revija za sociologiju 39(4):235–250.

Krizsán, A (ur.) (2001) Ethnic Monitoring and Data Protection: The European Context, Budapest: Central European University Press.

Kuhar, R (2009) Na križiščih diskriminacije: Večplastna in intersekcijska diskriminacija. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Kuzmanić, T (2002) Post-socialism, Racism and the Reinvention of Politics. V Xenophobia and Post-socialism. M Pajnik ur. Ljubljana: Mirovni inštitut, 17–36.

Makkonen, T (2007a) European Handbook on Equality Data, 1. izd. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Makkonen, T (2007b) Measuring Discrimination: Data Collection and EU Equality Law, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Makkonen, T (2016) European Handbook on Equality Data – 2016 Revision, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Mannila, S (ur.)(2005) Data to Promote Equality: Proceedings of the European Conference, Helsinki: Finnish Ministry of Labour, European Commission.

Medica, K in G Lukič (2011) Migrantski *circulus vitiosus*: Delovne in življenjske razmere migrantov v Sloveniji. Koper: Annales.

Medvešek, M in R Bešter (ur.)(2010) Državljan tretjih držav ali tretjerazredni državljani? Integracija državljanov tretjih držav v Sloveniji. Ljubljana: INV.

Mirovni inštitut (2018) Letna evalvacija uresničevanja Nacionalnega programa ukrepov Vlade Republike Slovenije za Romce za obdobje 2017–2021: Končno poročilo o vmesnem vrednotenju (obdobje od sprejema dokumenta dne 25. 5. 2017 do 1. 6. 2018), Ljubljana, Mirovni inštitut.

Murgel, J (2007) Vodnik po pravicah žrtev diskriminacije na etnični in verski podlagi v Sloveniji. Maribor: ISCOMET.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2012) Human Rights Indicators: Guide to Measurement and Implementation. Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights.

Pajnik, M in V Bajt (2011) 'Third Country' Migrant Workers as 'Third Class Non-Citizens' in Slovenia. V Precarious Migrant Labour across Europe. M Pajnik, G Campani, ur. Ljubljana: Mirovni inštitut, 97–118.

Pajnik, M, R Kuhar in I Šori (2018) Populism in the Slovenian Context: Between Ethno-nationalism and Re-traditionalisation. V The Rise of the Far Right in Europe: Populist Shifts and 'Othering'. G Campani, G Lazaridis in A Benveniste, ur. New York: Palgrave Macmillan, 137–160.

Pašić, A (2005) Islam in muslimani v Sloveniji. Ljubljana: Učila International.

Payne, G in J Payne (2004) Key Concepts in Social Research, London: Thousand Oaks.

Rorive, I (2009) Proving Discrimination Cases - the Role of Situation Testing. Brussels & Stockholm: MPG and the Centre for Equal Rights.

Rosenthal, G (1993) Reconstruction of Life Stories: Principles of Selection in Generating Stories for Narrative Biographical Interviews. The Narrative Study of Lives, Volume 1, ur. Ruthellen Josselson in Amia Lieblich. Newbury Park, CA: Sage, 59–91.

Simon, P (2004) Comparative Study on the Collection of Data to measure the Extent and Impact of Discrimination within the United States, Canada, Australia, Great Britain and the Netherlands. Medis Project, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Simon, P. idr. (2015) The Making of Racial and Ethnic Categories: Official Statistics Reconsidered. V Social Statistics and Ethnic Diversity: Cross-National Perspectives in Classifications and Identity Politics. Simon, P. idr., ur. London: Springer.

Stropnik, N, S Cukut Krilić in N Kump (2016) Možnosti za izboljšanje slovenskih podatkov o migracijah in migrantih. IB revija 50(2):29–35.

Šircelj, M (2003) Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije: Popisi 1921 – 2002, Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

Ule, M (2005) Predsodki kot mikroideologije vsakdanjega sveta. V Mi in oni: o nestrpnosti na Slovenskem. V Leskošek, ur. Ljubljana: Mirovni inštitut, 21–40.

URS (1991) Ustava Republike Slovenije.

Varuh enakih možnosti (2021) Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2020. Ljubljana: Varuh človekovih pravic.

Vlada Republike Slovenije (2017) Nacionalni program ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2017–2021.

Vrečer, N (2006) The Mosque Debate and Anti-Muslim Sentiment in Slovenia. V Islam and Tolerance in Wider Europe. Budapest: OSI.

Wallraff, G (1986) Čisto na dnu. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Wrench, J (2005) The Measurement of Discrimination: Problem of Comparability and the Role of Research. V Data to Promote Equality: Proceedings of the European Conference, Helsinki: Finnish Ministry of Labour, European Commission.

Zagovornik načela enakosti (2020) Ob morebitnem ponovnem zapiranju šol: priporočilo Zagovornika o zagotavljanju vključujočega izobraževanja. Dostopno na: <http://www.zagovornik.si/ob-morebitnem-ponovnem-zapiranju-sol-priporocilo-zagovornika-o-zagotavljanju-vkljucujocega-izobrazevanja/>.

Zalta, A (2005) Muslims in Slovenia. *Islamic Studies* 44(1):93–112.

Zalta, A (2006a) Evropski 'Drugi': turški islam in njegova evropska perspektiva. *Teorija in praksa* 43(3–4):557–566.

Zalta, A (2006b) Muslimanska identiteta v času globalizacije. *Annales*, 16(1):69–76.

ZARA – Civil Courage & Anti-Racism Work (ZARA – Zivilcourage & Anti-Rassismus-Arbeit) (2019) Racism Report 2018: Individual Case Reports on Racist Attacks and Structures in Austria. Vienna: ZARA.

Zavratnik, S in S Cukut Krilić (2018) Addressing Intersectional Vulnerabilities in Contemporary Refugee Movements in Europe. *Družboslovne razprave* XXXIV(87):85–106.

Zdravković, L (2015) Meje identitete. *Razprave in gradivo* (74):41–59.

POVZETEK GLAVNIH UGOTOVITEV

Analiza stanja na podlagi razpoložljivih virov podatkov je pokazala, da je v Sloveniji podatkov o enakosti in o razsežnostih diskriminacije malo, zato je bil cilj raziskave pridobiti kakovostne podatke s terena in preveriti obstoj diskriminacije za osebe z osebno okoliščino etničnosti, nacionalnosti, »rase« in/ali vere na naslednjih področjih življenja: delo in zaposlovanje, socialno in zdravstveno varstvo, vzgoja in izobraževanje, dostop do dobrin in storitev, dostop do stanovanj. Raziskava, ki je obsegala spletno anketo, situacijsko testiranje in poglobljene pol-strukturirane ekspertne intervjuje, je pokazala, da je obseg diskriminacije v Sloveniji velik.

Diskriminacija na podlagi obravnavanih osebnih okoliščin je še posebej prisotna pri zaposlovanju in na delovnem mestu, v zdravstvu, pri dostopu do storitev, na stanovanjskem trgu, ter v upravnih postopkih. Diskriminacijo najpogosteje doživljajo osebe, ki jih obstoječa zakonodaja in večinsko prebivalstvo obravnavata kot tujce, še posebej močno prisotna je v odnosu do prosilcev za mednarodno zaščito in beguncev, ki poročajo tudi o izkušnjah etničnega profiliranja s strani policije. Nekatere osebe so pogosto legitimirane zgolj zaradi svojega videza oziroma na podlagi barve kože in zato pripisanega statusa tujca. Osebe poročajo, da doživljajo vsakodnevne negativne opazke v javnosti in sovražni govor na spletu. Tudi odnos do romske populacije kaže ves čas prisotne diskriminatorne prakse, še posebej na področju zaposlovanja in izobraževanja, ne glede na to, da ima pravno formalno romska skupnost zagotovljene pogoje za enakopravno življenje.

Neenako obravnavo po navadi spremljata še dve dimenziji, ki se pojavljata ne glede na obravnavano področje: predsodki in jezikovna bariera. Predsodki vplivajo na diskriminatorne prakse in zavirajo enako obravnavo, slabše poznavanje ali nerazumevanje slovenskega jezika pa ljudem pogosto kljub formalnim pravicam še vedno onemogoča dostop do enake obravnave. Obravnavane osebe okoliščine seveda ne pomenijo, da gre nujno za tuje državljane_ke, saj se diskriminira tudi v Sloveniji rojene osebe zgolj na podlagi njihovega imena in priimka, jezika, barve kože, narodnosti ali religije. Pri diskriminaciji na podlagi barve kože, jezika in na podlagi religije gre pogosto za močno povezanost z diskriminacijo na podlagi narodnosti in državljanstva, kar pomeni, da oseba doživlja vsaj dve vrsti diskriminacije hkrati.

Diskriminacijo na podlagi obravnavanih osebnih okoliščin najpogosteje doživljajo:

- »Tujci«, še posebej prosilci za mednarodno zaščito in begunci,
- Romska populacija,
- Priseljenci (iz držav nekdanje Jugoslavije), ki so tudi lahko obravnavani kot tujci, torej t. i. državljani tretjih držav,
- Osebe na podlagi barve kože – ne glede na državljanstvo,
- Pokrite muslimanke na podlagi religije.

Podatki kažejo, da se v Sloveniji tematiko diskriminacije pogosto podcenjuje, primeri sankcioniranja diskriminatornih praks so redki, premalo je sistematičnih akcij osveščanja in sistematičnega izobraževanja proti predsodkom. Manjka javna razprava o tej tematiki. Država bi morala zagotavljati prostor in možnosti za osveščanje in boj proti diskriminaciji. Predvsem pa manjka kvalitetnih podatkov o obravnavanem področju neenake obravnave na osnovi etničnosti, nacionalnosti, »rase« in/ali vere, ki bi se zbirali po usklajeni metodologiji in longitudinalno.

SUMMARY OF THE MAIN PROJECT FINDINGS

The analysis of available data sources showed that in Slovenia there is little data on the extent of discrimination. The aim of the study was hence to obtain new data on discrimination based on ethnicity, nationality, 'race' and/or religion in the following areas of life: work and employment, social and health care, education, access to goods and services, access to housing. The research, which included an online survey, situational testing and in-depth semi-structured expert interviews, showed that the extent of discrimination in Slovenia is high.

Discrimination based on these personal circumstances is particularly prevalent in work and employment, health care, access to services, the housing market, and in administrative procedures. Discrimination is most often experienced by persons who are treated as foreigners by the current legislation and perceived as such by the majority population, and is particularly prevalent in relation to applicants for international protection and refugees, who also report police ethnic profiling. Police stops are experienced by some only because of their appearance (e.g. skin colour) and their ascribed foreigner status. Some people experience daily negative remarks in public and hate speech online. The attitude towards the Roma population also shows discriminatory practices that are present especially in the field of employment and education, regardless of the fact that the Roma community is formally provided with conditions for equal life.

Unequal treatment is usually accompanied by two other dimensions that emerge regardless of the area under consideration: prejudice and the language barrier. Prejudices affect discriminatory practices and impede equal treatment, and a lack of proficiency in Slovenian often prevents people from accessing equal treatment, despite their formal rights. The personal circumstances in question do not necessarily mean that they are foreign citizens, as persons born in Slovenia are also discriminated against only on the basis of their name and surname, language, skin colour, ethnicity or religion. Discrimination based on skin colour, language and religion is often strongly associated with discrimination based on ethnicity and citizenship, which means that a person experiences at least two types of discrimination at the same time.

Discrimination based on these personal circumstances is most often experienced by:

- 'Foreigners', especially applicants for international protection and refugees,
- Roma population,
- Immigrants (from countries of the former Yugoslavia), who can also be considered foreigners, i.e. third-country nationals,
- Persons based on skin colour - regardless of nationality,
- Muslim women wearing headscarf based on religion.

The data show that in Slovenia the topic of discrimination is often underestimated, cases of sanctioning discriminatory practices are rare, and there is a lack of systematic awareness-raising campaigns and systematic education against prejudice. There is a lack of public debate on this topic. The state should provide space and opportunities to raise awareness and combat discrimination. Above all, there is a lack of quality data on the area of unequal treatment based on ethnicity, nationality, 'race' and/or religion, which would be collected longitudinally.